

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Г. С. СКОВОРОДИ

***ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ І ПРАВА ХХІ СТОЛІТТЯ
ОЧИМА МОЛОДІ***

**МАТЕРІАЛИ
VI Міжвузівської студентської
наукової конференції**

20 травня 2022 року

Харків 2022

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова оргкомітету:

Світлана БЕРЕЖНА

– проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності ХНПУ імені Г.С. Сковороди, доктор філософських наук, професор

Члени оргкомітету:

Тетяна ГОЛОВАНЬ

– в.о. декана юридичного факультету ХНПУ імені Г.С. Сковороди, кандидат юридичних наук, доцент

Любов РАДЧЕНКО

– професор кафедри економічної теорії, фінансів і обліку ХНПУ імені Г. С. Сковороди, кандидат економічних наук, доцент

Ірина СІДЕЛЬНИКОВА

– професор кафедри економічної теорії, фінансів і обліку ХНПУ імені Г. С. Сковороди, кандидат економічних наук, доцент

Вікторія СОЛЯР

– завідувач кафедри економічної теорії ХНПУ імені Г. С. Сковороди, кандидат економічних наук, доцент

Ольга МЕЛЬНИКОВА

– доцент кафедри економічної теорії, фінансів і обліку ХНПУ імені Г. С. Сковороди, кандидат педагогічних наук, доцент

Ольга ГОЦ-ЯКОВЛЄВА

– доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського ХНПУ імені Г. С. Сковороди, кандидат юридичних наук, доцент

Поліна ЗАЙЦЕВА

– член Ради молодих учених ХНПУ імені Г. С. Сковороди, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1-го року навчання юридичного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди

*Затверджено редакційно-видавничою радою
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди
(протокол № 5 від 18 травня 2022 р.)*

Тенденції та перспективи розвитку економіки і права ХХІ століття очима молоді: матеріали VI Міжвузівської студентської наукової конференції (20 травня 2022 р., м. Харків). [Електронне видання]. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022. 229 с.

У збірці представлено матеріали VI Міжвузівської студентської наукової конференції, присвяченої Дню науки. Дослідження учасників конференції розкривають актуальні проблеми економічної теорії й практики та їх правове забезпечення. Розглядаються питання розвитку сучасної національної економіки в умовах глобалізації, процеси управління фінансово-господарською діяльністю суб'єктів господарювання та аспекти правового регулювання суспільних відносин в умовах ринкової економіки.

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за зміст публікацій несуть автори та їх наукові керівники.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 «ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»	8
Винник Б.Р. РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	8
Гавриленко А. І. МОДЕЛЬ AD-AS ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ НЕСТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	12
Тихонова Є. О. СУЧАСНИЙ СТАН СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ.....	16
Медведська О. П. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОАХ ПАНДЕМІЇ ТА ВІЙНИ.....	22
Луценко А. О. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	26
Меліхов Д. В. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ПОВОЕННОГО ПЕРІОДУ	32
Короваєнко П. О. ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД: 4ОСОБЛИВОСТІ РОЗБУДОВИ	34
Ісадкова О. Г. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РАЙОНУ УКРАЇНИ	37
Лантух Я. А. ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК БІЗНЕС-МОДЕЛЬ.....	44
Краснік С. Є. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	48
Зайцева П. О. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ДЕРЖАВИ.....	53
Таран О. Г. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЧЧИНИ ЩОДО ПІДТРИМКИ БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ.....	57
Русанова К. Л. ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	61

Підкопай А. Д. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ГАЛУЗЕВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	63
Мажнікова В. Г. ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В ПРОЦЕСІ ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ.....	67
Дернов Я. В. КРИТЕРІЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ГОСПОДАРСТВА.....	73
Сідова Д. Р. СТРАТЕГІЧНІ ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ.....	75
Тоценко Є. О. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	77
Юань Лін, Юлдашов Р. Н. ОБГРУНТУВАННЯ РОЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У СОЦІОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЯХ ЕКОНОМІКИ.....	81
Підкопай Т. Д. РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	86
Сердюк М. О. ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ В ГАЛУЗІ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ».....	90
Нос Д. Ю. ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО РИНКУ ЄС.....	92
Суміш К. П. ПЕРСПЕКТИВИ ПОГЛИБЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ.....	96
Винник Б. Р. СОЦІАЛЬНО ЗНАЧИМІ НАВИЧКИ – БАЗИС ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ.....	101
Костюк В. О. ЗМІСТ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	102
Гавриленко А. І., Чжан Ю. КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ ЯК РЕСУРС ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	104
Власенко Я. В. РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	106

Секція 2 «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА».....	108
Машкін Е.С. «PLATFORM ECONOMY» – СУЧАСНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧИХ РИНКІВ	108
Павлюк В. Р. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ – УКРАЇНА І СВІТ	110
Юань Лінь МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВИДОБУВНОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ РЕСУРСОЕФЕКТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	114
Дудкіна О. В. ПРЯМІ ПОДАТКИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	125
Сорока М. В. РОЛЬ БІЗНЕС-АНАЛІТИКА ЗА ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНОВИЩА ТРАНСПОРТНОГО КОМПЛЕКСУ.....	127
Мельников Б. О. ОСОБЛИВОСТІ ФУТБОЛУ ЯК СФЕРИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	131
Ахтирський Д. Ю. АНАЛІЗ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ДО ТА ПІД ЧАС ВІЙНИ	137
Циганкова К. В., Чжан Цзяньчао ПРОВІДНІ ФОРМИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ОБ'ЄКТІВ ІНФРАСТРУКТУРИ – ДОСВІД РОЗВИНЕНИХ КРАЇН	141
Міжерицький В. А. SPAC ЯК СПОСІБ ЗАЛУЧЕННЯ КАПІТАЛУ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ	143
Мясоєдов Я. Р. НАПРЯМИ МОНЕТИЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ НАВЧАЛЬНИХ ОНЛАЙН ПЛАТФОРМ	145
Краснопольська А. Т. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	149
Удовиченко Д. О. АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	153

Олійник М. М. УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	157
Коновалова А. С. МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ.....	164
Кривенець Є. С. ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ МАРКЕТИНГОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАЛУЧЕННЯ СПОЖИВАЧІВ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	168
Наталуха Г. Д. НОВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА	172
Секція 3 «АКАДЕМІЧНИЙ ДИСКУРС ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ»....	176
Гончаренко К. Ю. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	176
Нікітін О. В. РОЗВИТОК ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: УРОКИ ІСТОРІЇ	180
Шейко К. В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ	184
Долмат Д. Р. ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОТИ ЗА СУМІСНИЦТВОМ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	188
Ілющенко А. С. САМОЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	192
Коваленко А. В. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕЄСТРАЦІЇ БЕЗРОБІТНИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	194
Андрєєва Ю. С. ПРАВО НА СТРАЙК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	198
Яковлєв В. В. ТРУДОВИЙ ДОГОВІР – ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН	200
Соломонова К. О. ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ.....	204

Троцько К. В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК.....	208
Максименко С. Ю. ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ	212
Твалавадзе Х. Т. ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ МОЛОДІ	215
Кашарська Н. О. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КОЛА ОСІБ, ЩО МОЖУТЬ ПРАЦЮВАТИ У ФЕРМЕРСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЗА ТРУДОВИМ ДОГОВОРОМ.....	219
Кузьміна С. Є. ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ВИПРОБУВАННЯ» ТА «СТАЖУВАННЯ» ПРИ РОЗІРВАННІ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЗА П. 11 СТ. 40 КЗпП УКРАЇНИ	223
Максименко А. В. ЯКІСНА ВИЩА ОСВІТА ЯК СКЛADOVA ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	226

СЕКЦІЯ 1

«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»

Винник Богдан Романович
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 24
Науковий керівник – к.е.н., доцент, професор кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Радченко Л.П.

РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Значне зростання ролі глобалізації, що в свою чергу призводить до фундаментальних змін в світовій економіці, політиці та соціальній сфері, породжує рушійний механізм, який має забезпечити загальносвітову стабільність та консолідувати людство для подолання спільних проблем.

Україна, як і будь-яка інша країна, є частиною міжнародного співтовариства держав, безпосередньо відчуває на собі неоднозначний вплив світових процесів та приймає участь у процесах глобалізації. Дослідження проблем глобалізації має неабияке значення для України, оскільки вона відноситься до країн, що розвиваються, а саме на такі та з перехідною економікою держави, глобалізація може впливати по-різному. Бажані реформи, іноземні інвестиції та співпраця можуть обернутися несподіваними на практиці загрозами, які викликані глобалізацією та посилені соціально-економічною і політичною нестабільністю в країні. В результаті це може призвести до тяжких наслідків та навіть до деградації окремих сфер або економіки країни в цілому.

Про ступінь входження України в систему глобальних зв'язків можна судити з багатьох сторін, але перш за все ми має взяти до уваги індекс рівня глобалізації. Він є достатньо обґрунтованим та вважається найвагомішим показником глобалізації країни, оскільки включає в себе безліч різних критеріїв. Найважливіші із критеріїв:

- членство та роль в міжнародних організаціях,
- іноземні інвестиції,
- міжнародні торгові відносини,
- рівень податків,
- інформаційно-технологічний розвиток держави та інше.

Виходячи з цього багатофакторного показника, Україна займає станом на 2020 рік у глобальному рейтингу країн світу 45 місце серед 131 країн, [1]. Рівень нашої країни випереджає середньосвітові показники, але ми поступаємось середньоєвропейським показникам, тому маємо ще пройти не малий шлях для того, щоб в перспективі наблизитися до них. Така позиція України в даному рейтинговому списку сигналізує про недоліки у фактичному та юридичному аспектах соціального, економічного і політичного розвитку.

Серед негативних соціально-економічних процесів глобалізації, що являються темною плямою на обличчі нашої країни, є відтік кваліфікованої робочої сили, імпортозалежність, низький рівень інвестування.

В період, коли країни тісно зв'язані між собою, міграція є звичним явищем, але в Україні вона набуває тривожних масштабів. Українці для трудової міграції, переважно, обирають стабільні, економічно розвинені, тобто з високим рівнем глобалізації, країни ЄС. Останні роки близько 3млн. українських трудових мігрантів постійно перебувають закордоном [4]. Під час воєнного стану в умовах розв'язаної Російською Федерацією війни проти України ці дані майже подвоїлись у зв'язку з вимушеним переселенням значної частини населення. Такі цифри є згубними для економіки, адже підривають стабільність розвитку економіки у країні. Нестача кваліфікованих співробітників є серйозним ударом для внутрішнього ринку.

Значним здобутком глобалізації є поява та доступність нових ринків збуту. Пріоритетом у розвитку національної економіки стає формування конкурентоспроможного середовища, нагляд за яким здійснює держава. Вдала міжнародна конкуренція, звісно, неоднозначне питання для країн з менш

розвинутою економікою, але разом з тим, вони мають можливість переходу до інтенсивного економічного зростання.

Успішність національної економіки відображає різниця між експортом та імпортом. Для України на сучасному етапі торговельне сальдо не на користь національної економіки, наша країна залежна від імпорту окремих товарів та комплектуючих з інших країн, що не стимулює розвиток бізнесу [3]. За 2020 рік ми найбільше експортували до Китаю, Польщі та Туреччини, хоча структура експорту не є задовільною, оскільки переважно це чорні метали та сировина. Здійснено значний імпорт з того ж Китаю, Німеччини, інших країн ЄС, але це вже машини, механізми, продукти хімічної промисловості, паливо тощо [5].

Особливе значення для розвитку економіки будь-якої країни мають іноземні інвестиції. Вклад інвестицій у розвиток економіки вкрай важливий, особливо для країн, що розвиваються, адже це допомагає реалізувати серйозні та довгострокові проекти, залучити нові технології та практики, створити конкурентоспроможну економіку, що дозволить боротися із загрозами, які викликані глобалізацією. Прямі іноземні інвестиції до України, останній час, ще до російської агресії, сильно обмежуються. Проблемою для інвесторів, перш за все, залишаються невизначеність та економічна і соціальна нестабільність [2]. Закінчення війни відкриє для нас вікно можливостей, але й воно неможливе без боротьби з корупцією та чіткої позиції уряду, що відкине всі сумніви іноземних інвесторів.

Таким чином, ми бачимо фундаментальні зміни в світі під впливом глобалізаційних процесів. Розвиваються тенденції щодо різноманітності форм та посилення міжнародних зовнішньоекономічних зв'язків, міжнародної інтеграції, значне посилення відкритості національних економік, розповсюдження наслідків інноваційного розвитку, інформаційних технологій, розширення можливостей виходу на нові ринки.

Слід мати на увазі, що процеси розвитку глобалізації відбуваються нерівномірно, мають багато протиріч та негативних наслідків, які пов'язані з економічними, політичними й навіть військовими конфліктами.

Україні слід подолати ряд труднощів, перш ніж зайняти належне місце у світових інтеграційних процесах, але мають місце видимі перспективи у цьому напрямку.

З'являється впевненість, що відновлення зруйнованих війною, яку розв'язала Росія проти України, промислових об'єктів і житлових масивів, створення сприятливого правового, інвестиційного середовища, залучення прямих іноземних інвестицій, модернізація важливих галузей, посилення інтеграційних процесів з ЄС, реалізація стратегії інноваційного розвитку в макроекономічній політиці зможуть бути вирішені в короткі терміни та будуть сприяти сталому розвитку української економіки і відповідно покращенню її рейтингових позицій в глобальній економіці.

Список використаних джерел:

1. Глобальний інноваційний індекс. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf
2. Мінфін “Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну” . URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
3. Мінфін «Експорт та імпорт України». URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/>
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Експорт та імпорт України. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/15/682382/>
6. Макроекономіка. Навчальний посібник. / Укладачі: Бакланова О.Г. та ін. URL: http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/np_2015.pdf

Гавриленко Анна Ігорівна
ХНПУ імені Г.С.Сковороди
Юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 24
Науковий керівник – к.е.н., доцент, професор кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Радченко Л. П.

МОДЕЛЬ AD-AS ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ НЕСТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Для кращого розуміння закономірностей функціонування національної ринкової економіки та взаємодії всіх її структурних елементів важливо орієнтуватися на вироблені наукою критерії та типові моделі. Економічна теорія описує їх за допомогою комплексу макроекономічних моделей. До них відносяться:

- моделі загальної економічної рівноваги, які описують рівноважний стан національної економіки на конкретний період;
- моделі економічних циклів, що визначають розвиток економічної кон'юнктури на короткостроковий і довгостроковий періоди часу;
- моделі економічного зростання, що характеризують механізми розвитку економіки в довгостроковому періоді.

Особливість макроекономічних моделей: високий рівень абстрагування від деталей і приватних проявів загальної закономірності. У цьому полягають і сила, і слабкість економічної теорії. Сильна сторона полягає в тому, що, абстрагуючись від безлічі конкретних диференційованих форм, можна з математичною точністю імітувати в моделях глобальні процеси, взаємозв'язки, економічні цикли, що становить важливу передумову формування довгострокової стратегії управління економічною системою. Слабкою стороною є те, що в реальній економіці на макро- і мезорівнях відбуваються всілякі відхилення від модельних схем, життя вносить свої корективи в теоретичні розроблені загальні «правила» поведінки економічних систем [4].

Однією із найбільш поширених моделей сучасного тлумачення макроекономічної ринкової рівноваги є модель AD – AS. Вона дає можливість

об'єднати або агрегувати всі окремі ринки в єдиний загальний ринок країни і об'єднати тисячі окремих цін в єдину сукупну ціну; зібрати рівноважну кількість окремих товарів і послуг в єдине ціле і назвати його реальним обсягом національного виробництва. Модель $AD - AS$ дозволяє пояснити причини коливання рівня цін та реальних обсягів національного виробництва, розкриває взаємозв'язок між ними та економічною політикою; такі явища як інфляція, безробіття, ділові цикли. Вона застосовується для прогнозування впливу на економіку різноманітних факторів, для планування й координації заходів економічної політики в короткостроковому і довгостроковому періодах [1].

На сьогодні класичним економічним підґрунтям є агрегована макромодель сукупного попиту та пропозиції $AD-AS$ в її модифікаціях. Побудова та специфікація такої моделі для економіки України є необхідним кроком для розвитку інструментарної бази уряду як основи прийняття рішень щодо структури економічної та зокрема бюджетної системи, прогнозування майбутнього стану та динаміки розвитку економічних процесів [2]. Це питання стає особливо актуальним у періоди, коли відбувається активний пошук шляхів зменшення впливу економічних коливань на економіку країни, а в сучасних умовах відбувається пошук можливостей стабілізації економіки та подальшого її розвитку.

В класичній моделі $AD - AS$ представлена економіка в умовах, коли ціни на кінцеву продукцію і ціни на фактори виробництва настільки гнучкі, що вже в короткостроковий період їх зміни вирівнюють співвідношення між сукупним попитом і сукупною пропозицією. Така економіка не має протягом тривалого періоду високого безробіття, яке перевищувало природний рівень. Всі товари, вироблені підприємцями, продаються і економіка не піддається тривалій депресії, оскільки вона здатна до саморегулювання. В кейнсіанській трактовці модель $AD - AS$ – це модель поведінки економіки в умовах, коли основний компонент затрат на виробництво – заробітна плата – абсолютно не гнучка по відношенню до руху в сторону зниження, а сукупний попит настільки є нееластичний, що зниження цін на кінцеву продукцію не приводить до

зростання бажаних витрат і економіка, таким чином, не може вийти із стану рецесії тривалого безробіття і тому потребує зовнішнього втручання.

Рівновага економічної системи має суттєве значення тому, що її порушення не забезпечує повної зайнятості, стабільності цін і економічного зростання [1]. Якщо фактичний обсяг національного виробництва, тобто сукупна пропозиція виявиться більшою за рівноважний обсяг, то у виробників збільшаться залишки товарної продукції, конкуренція змусить їх знизити ціни, скоротити випуск продукції до рівноважного рівня. Протилежна ситуація - коли фактичний рівень виробництва є менший за рівноважний. Тоді конкуренція з боку попиту збільшить ціни, це змусить виробників нарощувати виробництво [5].

На підставі використання цієї моделі можна проаналізувати динаміку розвитку економіки України в період незалежності. Структурна перебудова економіки, яка була викликана лібералізацією господарської діяльності, мала значний вплив на сукупну пропозицію. Внаслідок неспівпадіння структури факторів виробництва в різних галузях, неможливим був їхній швидкий перерозподіл із збиткових галузей в прибуткові. Тому не весь виробничий потенціал був задіяний. У бік скорочення обсягу потенційного випуску (довгострокової сукупної пропозиції) діяли і такі фактори, як розрив виробничих зв'язків з країнами СНД, скорочення торговельних відносин з ними. Крім того, Україна виявилася занадто залежною від іноземних енергоносіїв, тому коливання цін на світовому ринку у бік підвищення значно збільшило витрати виробництва. Україна втратила значну частину виробничого потенціалу за 1992-1999 рр. внаслідок того, що спад виробництва виявився глибоким (до 64%) і тривалим. У моделі AD-AS зміни у сукупній пропозиції можна відобразити рухом LRAS ліворуч. Короткострокова крива AS виявилася би лівішою від LRAS і рухалася ліворуч під впливом цінових шоків (наприклад, зростання цін на енергоносії). Тривалий депресивний стан економіки призвів до зниження реальних доходів більшої частини населення, що стало причиною падіння сукупного попиту. В цьому ж напрямку подіяло зниження

інвестиційної активності в економіці, що зменшило інвестиційну складову сукупного попиту. Графічно це ілюструється рухом ліворуч кривої AD, що ще посилює спад, хоча і деякою мірою знизило рівень цін, зробило більш повільною інфляцію (оскільки ціни не мають тенденцію до зниження).

Отже, модель AD-AS може бути використана для ілюстрації та оцінювання стану і змін в національній економіці, у тому числі трансформаційній, у всіх випадках, коли сукупні попит і пропозиція працюють відповідно до закономірностей ринкового механізму[5].

Список використаних джерел:

1. Сукупний попит та фактори, що його визначають. URL: <http://voz.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/03/script-8.pdf>
2. Аналіз динаміки взаємозв'язку показників бюджетного сектору України на основі агрегованої макромоделі. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Фінанси і кредит", 2011, №1. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2395/Sydorovich%20Analiz%20dynamiky.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
3. Сукупний попит і сукупна пропозиція. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/krypska-economy-11-class-2019-profile-level/34.php>
4. Макроекономічна рівновага. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
5. Макроекономіка. Навчальний посібник. / Укладачі: Бакланова О.Г. та ін. URL: http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/np_2015.pdf

Тихонова Єлизавета Олегівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, 4 курс, 4-е група
Науковий керівник – к. п. н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Олійник Ю.О.

СУЧАСНИЙ СТАН СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ

Важливе значення для формування майбутньої моделі економіки України має активна та цілеспрямована структурна політика. Глибокі диспропорції народногосподарської структури, які склалися в СРСР протягом тривалого періоду, справили значний вплив на українську економіку. У міру зміцнення координуючих функцій ринкових механізмів, існуючі нині диспропорції галузевої та територіальної структури, не само ліквідуються. Деякий час їх руйнівний характер може навіть посилюватися. Ця тенденція спричиняється такими чинниками:

1. існуючою нині нерівномірністю технологічних рівнів виробництва;
2. недостатньою готовністю української економіки до відкритості, що вимагає від кожного окремого підприємства повніше враховувати тенденції світового господарства як щодо рівня цін, так і щодо структури витрат.

Ці проблеми, які породжуються диспропорціями в економіці, висувають на передній план проведення державою активної структурної політики.

Основне завдання структурної перебудови економіки України полягає у формуванні сучасної, ефективної, раціональної, екологічно безпечної структури економіки та створенні конкурентноздатного вітчизняного виробництва на основі реалізації абсолютних та відносних переваг країни (рис. 1). Для цього необхідними є:

1. модернізація виробництва, його технічне та технологічне оновлення;
2. зниження ресурсомісткості (фондо-, матеріало-, енергомісткості) виробництва;

3. зміна співвідношення між виробництвом засобів виробництва та предметів споживання на користь останнього;
4. створення умов для інвестування;
5. посилення технологічної цілісності підприємств та галузей, забезпечення замкненого циклу виробництва.

Рис. 1. Основні цілі структурної перебудови економіки України

Оптимальний розвиток структури економіки України потребує системного підходу, що включає певні напрями вдосконалення структурної перебудови.

1. Формування ефективної галузевої структури економіки передбачає:
 - усунення гіпертрофованих диспропорцій між реальним та фінансовим секторами економіки, а також всередині кожного з них;
 - переважний розвиток галузей, що задовольняють потреби людей;
 - широкий розвиток сфери послуг;
 - створення та розвиток наукомістких та високотехнологічних галузей і виробництв;
 - розвиток переробних галузей економіки на новій технічній та технологічній базі;
 - конверсія військового виробництва;
 - розвиток експортних та імпортозамінних виробництв;
 - розвиток пріоритетних (ключових) галузей національної економіки.
2. Оптимізація територіальної структури економіки передбачає:

– забезпечення комплексного і пропорційного розвитку всіх районів та регіонів країни на основі раціонального використання конкретних умов, наявних ресурсів (трудових, земельних, водних, енергетичних тощо);

– усунення диспропорцій у розвитку окремих територій, забезпечення вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку;

– гармонізація загальнодержавних та регіональних інтересів.

3. Зовнішньоекономічна структура економіки потребує:

– збільшення експортного потенціалу країни;

– зменшення в експорті частки сировини та матеріалів і збільшення частки продукції переробних галузей;

– збільшення в імпорті частки прогресивного обладнання та машин і зменшення продуктів харчування і продукції, що може вироблятися на вітчизняних підприємствах.

4. Соціальна структура економіки потребує:

– подальших змін у системі власності (роздержавлення, приватизація, вдосконалення функціонування державного сектора, розвиток малого і середнього бізнесу) та формування ефективного власника;

– регулювання доходів населення, створення ефективного мотиваційного механізму високопродуктивної праці, усунення великої диференціації доходів та соціальний захист вразливих верств населення.

Виділяють дві основні моделі структурної перебудови економіки (рис. 2).

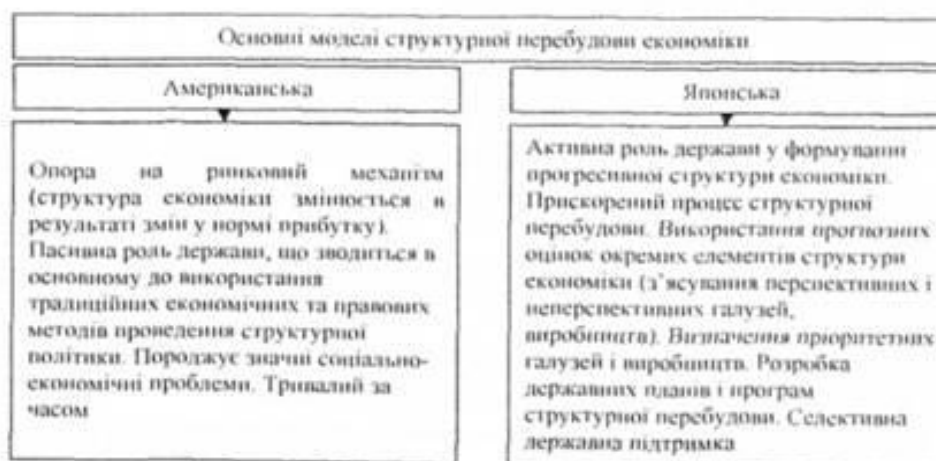

Рис. 2. Основні моделі структурної перебудови економіки

Заходи держави щодо структурного реформування економіки передбачають:

1. вдосконалення нормативно-правового забезпечення структурної перебудови;
2. створення сприятливих умов для реалізації конкурентних переваг, формування реального національного капіталу;
3. виділення пріоритетних галузей і виробництв, їх державна підтримка;
4. макроекономічна стабілізація, стимулювання прогресивних структурних зрушень в економіці;
5. ефективна державна інвестиційна та інноваційна політика;
6. розробка макроекономічних прогнозів щодо формування сучасної структури економіки;
7. розробка загальнонаціональних та галузевих програм структурних перетворень;
8. раціональне залучення іноземного капіталу, здатного забезпечити реформування структури економіки;
9. інформатизація суспільства, оволодіння сучасними інформаційними технологіями.

Конкурентні переваги - наявність специфічних ресурсів, використання яких за відповідних умов забезпечує додатковий ефект завдяки нижчим витратам на одиницю продукції.

Конкурентні переваги України:

1. кваліфіковані трудові ресурси;
2. значні запаси чорнозему, вигідно розташовані сільськогосподарські угіддя та сприятливі природнокліматичні умови;
3. значні вільні виробничі площі, використання яких дає можливість нарощувати виробництво з відносно невеликими витратами;
4. вигідне географічне положення та транспортна інфраструктура;
5. значний науково-технологічний потенціал (наукові школи, унікальні сучасні технології виробництва).

Метод ключових галузей - визначення галузей із сильними зворотними зв'язками, здатних викликати відповідну ланцюгову реакцію економічного розвитку, обумовити позитивні зрушення в економіці і забезпечити реалізацію цілей економічної політики держави.

Пріоритетна галузь - галузь, розвиткові якої держава надає перевагу, враховуючи її роль і важливість для економіки країни. Виділяють певні критерії пріоритетності галузі (рис. 3).

Рис. 3. Критерії пріоритетності галузі

Використовуючи конкурентні переваги України, можна виділити певні групи пріоритетів структурної політики.

I група - наукомісткі та технологічні галузі (ракетно-космічна техніка, літако- та моторобудування, електрозварювання, порошкова металургія, біотехнологія, мікроелектроніка, робототехніка, машинобудування, окремі виробництва ВПК);

II група - галузі та підгалузі агропромислового комплексу (зокрема переробні), що мають унікальні природні основи, традиції виробництва та експорту різноманітних продуктів харчування (харчова, борошномельно-круп'яна, кондитерська, овочево-консервна, комбікормова, галузі легкої промисловості, які спеціалізуються на первинній переробці сільськогосподарської сировини тощо);

III група - транзитні перевезення вантажів, транспортування нафти, газу, електроенергії, надання міжнародних послуг у галузі транспорту, зв'язку, телекомунікацій;

IV група - рекреаційно-туристичний та оздоровчо-лікувальний комплекси Карпат, Причорномор'я, Приазов'я, інших регіонів країни;

V група - види діяльності, пов'язані з забезпеченням здоров'я людини, охороною довкілля тощо.

Головна мета структурної політики - це формування збалансованого соціально-орієнтованого вітчизняного господарського комплексу на базі раціональної багатовекторної його структурної перебудови: галузевих, регіональних та інституціональних зрушень. Зміни ж, які вносились у цей час у зазначений процес, були частковими, некомплектними та не докорінними. Тому важливо серйозно переосмислити рівень і тенденції структурних зрушень в економіці через призму посилення конструктивності структурної політики в Україні.

Список використаних джерел:

1. Губський Б. Конкурентоспроможність української економіки: орієнтири макрополітики в кризових умовах / Б.Губський // Економіка України, № 4. – 1999. – С. 4–14.
2. Крючкова В.І. Структурні чинники розвитку економіки України / В.І. Крючкова. – К.: Вид-во "Наук. думка". – 2004. – 316 с.
3. Лібанова Е.М. Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів / Е.М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАНУ, 2011. – № 1(15). – С. 24 – 37
4. Модернізація економіки – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2011.
5. Пирог О.В. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства /О.В. Пирог // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – №698. – С. 93-103.

Медведська Ольга Павлівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
факультет природничої, спеціальної та здоров'язбережувальної
освіти, 2 курс, 21 група
Науковий керівник – к. п. н., доцент, доцент кафедри
суспільно-економічних дисциплін і географії Гуцан Т.Г.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОАХ ПАНДЕМІЇ ТА ВІЙНИ

За останній час українська економіка зазнала певних трансформацій, що були спричинені коронавірусом (2020-2022р.) та військовою агресією з боку Росії (2022р.).

Вплив на економіку України та світу, що був спричинений коронавірусом, зачепив усі сфери економічного, суспільного, цивілізованого життя кожної людини та призвів до падіння валового внутрішнього продукту, збій на ринку праці, зниження рівня зайнятості, значне зростання бідності тощо.

Із загостренням коронавірусу, було встановлено надзвичайний стан у країнах або в окремих регіонах, запроваджено санітарно-епідеміологічні заходи, встановлено обмеження виїзду та в'їзду до країн та пересування всередині країни, посилено роль державного управління у надзвичайних умовах та встановлено обмеження трудової діяльності. Можна сказати, що пандемія і карантин викликали незнану за останній час економічну кризу, що перевищила масштаби кризи Великої депресії. Перший локдаун, який відбувся у 2020 році, знизив ділову активність. Переміщення людей знизилось на 20-40% в залежності від країн, куди вони подорожували. Світ був змушений пристосовуватися до нових умов ыснування, до яких не був готовий.

Більшість сфер, які приносили дохід, втратили статки через зменшення клієнтів, багато людей залишились без роботи, туристична сфера втратила свою актуальність через закриття кордонів. Сфера обслуговування працювала лише на доставку товарів. Найбільший вплив пандемії припав на такі сектори економіки, як транспорт, готелі, ресторани, виробництво та малий бізнес. За

недавніми дослідженнями Всесвітньої організації торгівлі, відбулося скорочення обсягів міжнародної купівлі та продажу товарів через COVID-19 до 17% [1].

Було організовано дослідження про негативні наслідки впливу коронавірусу на всесвітню економіку і міжнародне підприємництво. Було зазначено, що пандемія зменшить сектори економіки, які ґрунтуються на праці низько-кваліфікованих працівників і старих технологіях. Останнім часом великі збитки понесли логістика та транспорт, турагентства, малий бізнес, утім винятком є сільське господарство.

Урядом України була запроваджена програма підтримки малого бізнесу, було прийнято заходи щодо заборони нарахування відсотків за простроченими кредитами та зобов'язаннями, збільшення розміру допомоги з резервного фонду на підтримку безробітних, впроваджено програму щодо пільгового кредитування підприємництва «5-7-9».

Як було зазначено вище, упродовж періоду карантину спостерігалось різке зростання безробіття. Частина компаній або звільняла працівників, або відправляла їх у відпустку за власний рахунок. В Україні через пандемію з початку березня 2020 року відбулося зростання кількості безробітних. Максимальна кількість осіб дорівнювала приблизно 518 тисяч.

До позитивних моментів можна віднести те, що наша країна пристосувалася жити в умовах пандемії, люди навчились бути більш мобільними, здобувати якісні знання завдяки освітнім платформам, де мали змогу навчатися онлайн. Дистанційна форма навчання набуває актуальності і зараз.

Війна в Україні негативно вплинула на стан національної економіки. Дії російського агресора завдали дуже сильного удару по усіх сферах економічної системи нашої держави, зокрема [5]:

- 50% українців втратили свою роботу;
- знищено транспортно-логістичну, соціальну та інженерну інфраструктуру цілих регіонів;

- усі види бізнесу стали «на паузу» або закрилися;
- приблизно 10% орних земель країни є недоступними для проведення посівної кампанії;
- відбулось зменшення обсягу виробництва продукції, саме тієї, що становить основу експорту України.

І як наслідок, це дуже вдарило як по експортному потенціалу країни, так і по наповнюваності державного бюджету.. Споживча інфляція в Україні у лютому прискорила до 10,7% у річному вимірі. Також, ця війна буде мати серйозні негативні наслідки для всього світу.

Утім, серед низки негативних наслідків такого впливу для національної економіки слід відзначити і коло позитивних моментів – це згуртованість нашого народу, велика кількість волонтерів, які допомагають людям з продуктами, водою, житлом у цій складній ситуації.

Щодо стабілізації економіки після закінчення воєнних дій, вважаємо, що відразу почнеться повне відновлення, яке триватиме від 5 до 10 років. Необхідно:

- відновлювати бізнес як малий так і великий, запускати економічні процеси, забезпечувати зростання заробітної плати;
- відбудовувати та налагоджувати інфраструктуру, якій було завдано шалених збитків, відновлювати роботу шкіл та дитячих садочків, адже навчання оффлайн більш ефективне та сприяє психологічній підтримці дітей. Збагачувати шкільні заходи більш згуртованою роботою.

Однією із рекомендацій щодо відбудови економіки є зміна джерела постачання сировини, із варіантами різних сценаріїв та умов, якщо сировина та матеріали можуть стати недоступними. Необхідно буде працювати над зміною своїх ринків, тобто почати постачати за кордон, а не лише в Україну. Гарною є ідея подбати про фізичну безпеку своїх працівників. Сьогодні багато організацій проводять тренінги з домедичної допомоги, навчають, як зібрати аптечки, показують, де розташоване найближче сховище. Можна привести такий приклад: основою для перемоги є розумне військове керівництво, а

успіхи в економіці залежать від уміння управлінців різних сфер формувати правильні стратегічні плани та забезпечувати їх ефективність [4].

Можемо дійти висновку, що за час карантину та воєнного стану в Україні, економіка країни зазнала великих збитків у різних сферах, що призвело до зростання безробіття та зубожіння населення. За часів коронавірусу актуальним була доставка продуктів харчування та одягу, онлайн магазини різних меседжерів набули значної популярності, через наявність товару, його асортименту, швидкої доставки, легкого способу оплати. За умови воєнного стану, який триває в країні вже більше двох місяців, люди навчилися балансовано користуватися коштами, не витрачати їх на зайві речі тощо. Люди які мають значні заощадження працюють волонтерами, тому, наша країна незламна, навіть у такі часи. Ми тримаємось та віримо у нашу перемогу!

Список використаних джерел:

1. Блінов А. Вірус рецесії: чим обернеться епідемія COVID19 і хто постраждає найбільше. *Слово і діло. Аналітичний портал.* URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/03/18/pogljad/ekonomika/virus-recesiyyi-chym-obernetsya-epidemiya-covid-19-xto-postrazhdaye-najbilshe> (дата звернення: 04.05.2022)
2. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. веб-сайт. Веб-сайт. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-prioritytety-zavdannya> (дата звернення: 05.05.2022)
3. Війна. Все, що відбувається з економікою, бізнесом в Україні та світі. Веб-сайт. URL: <https://forbes.ua/news/viyna-vse-shcho-vidbuvaetsya-z-ekonomkoyu-biznesom-v-ukraini-ta-sviti-03032022-4086>. (дата звернення: 10.05.2022)

Луценко Арина Олегівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 14-е
Науковий керівник - к.е.н. , доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Мельникова О.В.

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

За час військового вторгнення Росії у нашу країну національна економіка України пережила значний шок, пов'язаний із негативним впливом на усі ланки економічної системи нашої держави. Це проявляється як у скороченні виробництва та реалізації продукції, зменшенні купівельної спроможності громадян, збільшенні міграційних потоків за кордон і у західні регіони України, так й у знищенні житлового фонду, промислових об'єктів, транспортно-логістичної, соціальної та інженерної інфраструктури цілих регіонів.

Згідно досліджень Світового банку, прогнозується, що економіка України у 2022 році скоротиться майже наполовину, тобто ВВП зменшиться приблизно на 45%, адже через блокаду чорноморських портів на півдні України та руйнування промисловості на сході загальний експорт може скоротитися вдвічі, а експорт зерна - на 90 % [1]. При цьому зниження ВВП очікується за усіма компонентами – приватне споживання скоротиться через вимушений від'їзд багатьох громадян з країни, зростання безробіття, скорочення доходів та економії на другорядних витратах. У зв'язку зі значною невизначеністю та високими ризиками інвестиційна активність також значно знизиться.

Станом на 26 квітня 2022 р. сума збитків від пошкодження фізичної інфраструктури України внаслідок російського військового нападу сягає \$88 млрд. або 2,6 трлн гривень, зокрема витрати за пошкодження 23574 км доріг становлять \$29480 млн., за 32182,81 тис. кв.м житлових будинків – \$28315 млн., за 173 активів підприємств – \$9792 млн., за 231 заклад охорони здоров'я – \$1803 млн., за 1401 заклад освіти – \$1544 млн. Серед областей, де найбільше пошкоджено та зруйновано закладів освіти, це Донецька (понад 30%),

Луганська (23%) та Харківська (19%). Разом із непрямими втратами економіки (зниження ВВП, припинення інвестицій, відтік робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку) ця сума становить від \$564 млрд. до \$600 млрд. [2].

Внаслідок війни понад 10 млн. українців залишили свої домівки, виїхавши до інших міст або за кордон. Так, у Польщу виїхали 2,5 млн. українців, Румунію – 648 тис, Молдову – 396 тис., Угорщину – 394 тис, Росію – 350 тис., Німеччину – 307 тис., Словаччину – 301 тис., Чехію – 250 тис., Іспанію – 75 тис., Францію – 38 тис. громадян України. Майже 6,48 млн. людей є внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в Україні внаслідок війни, які мають право на підтримку від держави та іноземних організацій у вигляді гуманітарної допомоги. [2]. Також урядом для підтримання доходів ВПО запроваджена щомісячна допомога у розмірі 2 тис грн для дорослих осіб та 3 тис. грн для дітей та інвалідів.

Нажаль, через військові дії на території України багато людей втратило роботу. На початок квітня 2022 р. понад 50% українців втратили роботу. Насамперед це працівники великих промислових підприємств, розташованих на півдні за сході України. [3] Так, на сьогодні не працює близько 85% потужностей з виробництва сталі («Азовсталь», «ММК Ілліча, частково «Запоріжсталь», «Інтерпайп», «ArcelorMittal Кривий Ріг»). Металургія втратила щонайменше 30% своїх активів [2]. Для підтримки усіх офіційно працевлаштованих, хто внаслідок війни втратив роботу, уряд у першій місяць військових дій запровадив виплату одноразової допомоги у сумі 6,5 тис. грн. [4].

Із квітня 2022 р. спостерігається поступове зростання кількості українців, які повертаються до роботи. Наразі серед тих, хто мав роботу до війни, продовжують працювати 59% (у березні таких було 46%). Зокрема, зросла кількість тих, хто працює у звичному режимі (з 23 до 32%), 24% працюють частково або віддалено, а 3% - почали працювати на новій роботі. Найбільше тих, хто зараз працює, серед мешканців західних та центральних областей (біля

60%). Серед мешканців півдня працюють 52%, сходу – близько 40%. Поступове відновлення зайнятості спостерігається у центрі, на півдні та сході. Натомість на заході з початку квітня ситуація стабілізувалася [5].

Сільське господарство займає центральне місце в економіці України, відіграючи ключову роль у захисті продовольчої безпеки та засобів до існування всієї країни. Велике знищення посівів та інфраструктури внаслідок війни ставить під загрозу виробництво продуктів харчування та накопичення продовольчих запасів. Звісно посівна цього року відрізняється тим, що треба прикласти більше зусиль, щоб дістати паливо та добриво через підвищення цін на них, а також характером праці, яка є досить ризикованою у сучасних умовах. На максимальному рівні засіюють поля в західній частині України. На жаль, понад 30% усіх оброблюваних земель в Україні сьогодні знаходяться в межах ризикової зони сільського господарства. За даними МІНАПКА через війну в Україні Світовий ринок зерна вже втратив 25%. У порівнянні, до війни українське зерно допомагало нагодувати приблизно 400 млн. осіб по всьому світу [6].

Україна є найбільшим експортером соняшникової олії у світі. Деякі країни залежать від України більше за інші: імпорт пшениці з України має вирішальне значення для деяких країн Близького Сходу, таких як Єгипет; частка України у загальному китайському імпорті пшеничного борошна становить 44%, кукурудзи – 55%, соняшникової олії – 59%. Український сільськогосподарський експорт, що сильно залежить від морського транспорту, майже зупинено через російську блокаду українських портів Чорного та Азовського морів. В результаті Україна втрачає щомісяця \$1,5 млрд., у європейських країнах утворюється продовольча криза, а в африканських може посилитись голод. Зараз, коли залізниця є єдиним прийнятним варіантом, обсяг можливого експорту становить лише 0,6 млн. т. на місяць (з довоєнних 5-6 млн. т.), хоча інвестиції в транспортну інфраструктуру можуть дозволити збільшити цей обсяг. [2] Для розв'язання логістичних проблем, викликаних відсутністю морських перевезень, запропоновано створити разом з Польщею «сухий порт»,

який буде функціонувати як центр для перевалки морських вантажів у внутрішніх напрямках, приймати вантажі на зберігання та надавати послуги з митного оформлення товарів для подальшого транспортування транзитними коридорами через ЄС.

Через війну експорт українських товарів у березні скоротився вдвічі, імпорту продукції з-закордону – більш ніж утричі. Особливо постраждав вивіз металів і сільськогосподарської продукції, тим часом експорт низки товарів з глибокою переробкою практично не змінився у порівнянні з довоєнним часом. Минулого місяця Україна продала зарубіжжю майже 6 млн. т. продукції, виручивши за неї \$2,7 млрд. (головні статті експорту - руди, кукурудза, феросплави й олія). Тоді як у лютому наша країна експортувала понад 13 млн. т. товарів вартістю \$5,3 млрд. Враховуючи ризик продовольчої безпеки, на час воєнного стану Уряд заборонив експорт наступної продукції: вівса, проса, гречки, цукру, солі, жита; великої рогатої худоби та її м'яса та субпродуктів. Також Кабінет Міністрів обмежив імпорту – з першого дня війни можна було завозити лише товари для армії: озброєння, паливо, медикаменти. Бізнес не зміг виводити валюту з країни, так держава змогла зберегти валютний курс гривні та запровадити державне регулювання імпорту товарів, які є необхідними для функціонування української економіки, сформувавши перелік товарів "критичного імпорту" [4].

В умовах відсутності активної підприємницької діяльності в країні, зменшуються і надходження до державного бюджету. Так, Dragon Capital оцінює середньомісячний дефіцит бюджету в \$4 млрд. під час бойових дій і допускає скорочення розриву до \$2,5-3 млрд. «при досягненні стійкої угоди про припинення вогню» [7]. Враховуючи складну ситуацію із акумуляцією доходів держбюджету та для підтримки суб'єктів підприємництва, Урядом було запроваджено низку важливих регуляторних новацій фіскального характеру. Зокрема, було дозволено переходити на третю групу спрощеної системи оподаткування платникам податку із обігом до 10 млрд. грн із необмеженою кількістю працівників. Замість податку на прибуток і ПДВ платники «за

спрощеною системою» мають сплачувати 2-відсотковий податок із доходу. Розширено перелік операцій, щодо яких платник єдиного податку третьої групи звільнятиметься від податкового обов'язку з ПДВ. Відбулась і певна лібералізація митного законодавства, зокрема частково скасовано обов'язкові платежі при імпорті товарів та автомобілів [7]. Уряд також затвердив низку програм, спрямованих на фінансову підтримку бізнесу через банківські кредити (розширена програма «5-7-9%», компенсація процентних ставок на посівну компанію, державні гарантії для українських банків).

Складною під час війни залишається і ситуація у кредитно-банківській сфері. У перші тижні воєнних дій спостерігався суттєвий відтік коштів із рахунків фізичних та юридичних осіб, що було викликано панікою та недовірою до фінансових установ, і через що НБУ був вимушений запровадити тимчасові обмеження на зняття готівки у банках. У кінці березня Нацбанк у понад три рази збільшив ліміт на зняття готівки в Україні з рахунків у іноземній валюті та послабив обмеження на обіг валюти. З кінця березня внески населення зросли на 18%, а обсяги коштів підприємств скоротилися. Грошові засоби звичайних громадян акумулюються на поточних гривневих рахунках, а термінові і валютні вклади, на жаль, скорочуються. [2]. Зараз банки України намагаються плідно працювати та міцно тримати фінансову оборону. Звичайно, притік інвестицій став на паузу. Проте фінансові установи намагаються підтримати своїх клієнтів, увівши із 24 лютого кредитні канікули для позичальників, а також скасувавши більшість комісій за розрахунки, наприклад, за перекази, поповнення карток і зняття грошей з кредитних карток, та подовживши терміни експлуатації карток, строк яких вичерпується, на 3 місяці.

Доречно відзначити доцільну та своєчасну політику НБУ щодо підтримки національної валюти. Так, завдяки адміністративним методам регулювання цін на паливо, газ, опалення та електроенергію вдалося стримати різке зростання цін, і у березні рівень інфляції становив 4,5% порівняно з попереднім місяцем. Також обмеження на зняття іноземної валюти, суворий контроль операцій за

поточним рахунком, рахунком капіталу та своєчасними валютними інтервенціями дозволили зберегти офіційний курс на рівні 29,25 грн./дол., при тіньовому обміні 1 долара за 31-33 грн, що є припустимим у межах 10% від офіційного. У березні за рахунок фінансової допомоги міжнародних країн та організацій вдалося, навіть, збільшити валютні резерви НБУ на \$500 млн. [2]

Отже, за два місяці війни в Україні національна економіка зазнала суттєвих втрат внаслідок обмеження чи припинення виробничої діяльності, знищення інфраструктурних об'єктів, зменшення експорту продукції внаслідок порушення логістики, збільшення державного дефіциту та ін. Проте доцільна та виважена державна політика щодо підтримки монетарного й фінансового секторів, соціального захисту ВПО та активізації діяльності суб'єктів підприємництва при значній фінансовій підтримці Заходу дозволяє перемогти усі економічні виклики, що постають перед Україною.

Список використаних джерел

1. Соколова Ю., Гавриш Х. За місяць війни експорт продукції з України скоротився вдвічі. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/ekonomika/20220402-zamisyacz-vijny-eksport-produkcziyi-z-ukrayiny-skorotyvsya-vdvichi-minekonomiky/>
2. Економіка України під час війни: оперативна оцінка, квітень 2022. Аналітична записка Центру економічної стратегії: <https://ces.org.ua/ua-economy-in-war/> (дата звернення 27.04.2022)
3. Максимов В. Стало відомо, скільки українців втратили роботу через війну. Today. Ua. URL: <https://ukraine.today.ua/ru/stalo-yzvestno-skolko-ukrayntsevpoteryaly-rabotu-uz-za-vojny> (дата звернення 27.04.2022)
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/timeline?&type=posts>. (дата звернення 27.04.2022)
5. Регулювання трудових відносин у період воєнного стану. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/222715.html> (дата звернення 27.04.2022)
6. Війна в Україні вже вплинула на 25% світової торгівлі зерном. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3465205-vijna-v-ukraini-vze-vplinu-na-25-svitovoi-torgivli-zernom.htm> (дата звернення 27.04.2022)
7. Куропась І. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya>

Меліхов Дмитро Вадимович
ХНУМГ імені О.М. Бекетова
економічний факультет, спеціальність «Економіка»,
група М ЕкАналіт2021–1
Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри економіки Коюда О.П.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Безперечно, глобалізація — це велике благо розвиненого світу з очевидним переліком позитивних сторін таких як : пришвидшенням переміщення товарів та послуг, політичних інститутів, ідей, знань, людського капіталу між країнами. Спрощення схеми прямих іноземних інвестицій. Розвиток внутрішнього виробництва, підстебнуте новою конкуренцією, що стимулює боротьбу за покупця та створення більш передових та корисних товарів. Врегулювання політичних відносин між країнами, у зв'язку з їх великою торговельною залежністю між ними. Розподіл виробничих потужностей у всьому світі, що дозволяє виробляти різні товари за участю кількох країн, що збільшує швидкість виробництва та зменшує вартість виробництва цього товару. Більш того, глобалізація дозволяє розвиненим країнам переходити до виробництва більш технологічних товарів, оскільки можуть імпортувати товари з країн, де буде дешевше. Але незважаючи на це, деякі економісти світового рівня все ж таки мають сумніви в тому, що глобалізація є безперечним благом для всіх її учасників. Основними проблемами глобалізації є нерівномірний розподіл благ між учасниками економічних відносин.[1, с. 73] «Розмиття» кордонів тягне за собою проблему витоку кадрів у більш сприятливе середовище, що може спричинити дефіцит висококваліфікованих працівників. Також імпортні товари можуть бути дешевшими, ніж ті ж товари вітчизняного виробництва, тому що вимагають менше витрат у зв'язку з більш високотехнологічним процесом виробництва, що може призвести до нерентабельності виробництва даного товару в Україні, що у свою чергу може призвести до соціальної напруги, викликаної безробіттям і застоєм певного сектора економіки через

неконкурентоспроможність з імпортом товаром. Також, одним із пунктів Вашингтонського консенсусу є пункт про приватизацію держпідприємств, що може спричинити закриття частини цих підприємств, унаслідок чого частина або весь матеріальний та людський капітал можуть виявитися «мертвим вантажем» для економіки [2 с. 94]. Що, без соціального захисту належного рівня, може спричинити як політичну, так і соціальну кризу в країні. На основі досвіду розвинених країн першочерговим завданням є вирішення проблеми експорту, що при різкій лібералізації стає вкрай важким завданням. Також проблемою є наявність вже усталених великих компаній, які частково чи повністю витісняють середні та малі компанії з ринку. Крім того, залежність країн від високотехнологічного товару в різних галузях і нездатність розвиватися, виробляти настільки високотехнологічні товари викликають певну залежність від більш розвинених країн. І наскільки це не було б парадоксально, глобалізація світового ринку спричиняє і такі глобальні проблеми, як вкрай масштабне поширення наслідків кризи в одній країні на стан інших країн, що ми бачили на прикладі Китайської кризи, Бразильської кризи і нещодавно минулої кризи 2008-го року, остання з яких пройшла територією практично всього світу. І не можна недооцінювати збільшення швидкості поширення різних хвороб у всьому світі, у зв'язку з глобалізацією світової спільноти, що було наочно показано під час епідемії Covid-19.

Виходячи з вищевикладеного, можна зазначити, що глобалізація в Україні внесе суттєві зміни в соціальному та економічному розвитку країні. Для того, щоб мінімізувати негативні наслідки даного процесу, потрібен чіткий план та своєчасна реакція від влади.

Список використаних джерел:

1. Дені Родрік. Парадокс глобалізації. 2011. С. 73-82. 2. Ха Джун Чанг. Економіка: інструкція до використання. 2014. С.94-102.

Короваєнко Поліна Олексіївна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
історичний факультет, 2 курс, 22 група
Науковий керівник – канд. пед. наук., доцент, доцент кафедри
суспільно-економічних дисциплін і географії Гуцан Т.Г.

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД: ОСОБЛИВОСТІ РОЗБУДОВИ

Вторгнення російських військ на територію України переросло в найбільш широкомасштабний збройний конфлікт з часів Другої світової війни. Це не могло не знайти відображення на стані економіки країни, адже війна значно обмежила можливості як імпорту, так і експорту. Значні витрати на воєнні потреби серед яких: мілітаризація та екіпіровка солдат, виплата заробітної платні військовим, харчування та надання їм медичної допомоги. Держава також має допомагати тимчасово переміщеним особам та громадянам, що опинилися на окупованих територіях.

Проте, під час війни значно скоротилися надходження до державного бюджету, що робить значне навантаження на фінансову сферу, серед низки причин слід назвати: зменшення або ж повне припинення роботи підприємств, скорочення обсягів продажу як товарів так і послуг, не можливості вчасного обробітку земельних площ, знищення промислових об'єктів.

Проблеми, що виникли в економіці України значно вплинули на світову економіку, зокрема прискорення процесу інфляції. Найбільших змін зазнали харчова та енергетична галузі через неможливість налагодження логістичних сполучень та ріст цін. Навантаження на економіку сусідніх країн було спричинене потоком біженців, скороченням товарно-грошових відносин з Україною [6].

Тож процес відновлення економіки України неминуче постане після закінчення війни. Низка економістів як вітчизняних так і зарубіжних уже почали працювати над розробкою планів відповідно яких має відбуватися відродження економіки та покращення життєвого рівня населення. Слід

звернути увагу на статтю Вадима Новікова «Яка модель для відновлення економіки після війни потрібна Україні», в якій він детально описує позитивні та негативні сторони планів допомоги що застосовувалися після Другої світової війни як в Європі так і в Азії [4]. В підсумку, автор статті вважає, що найефективнішим відновлення економіки України буде у випадку встановлення самими українцями цілей та напрямків розвитку із залученням іноземного фінансування та створенням достатньої нормативно-правової бази.

Тож які саме цілі мають бути поставлені для найбільш ефективної післявоєнної відбудови економіки? Відповідь на це запитання спробувала дати Тетяна Богдан у статті «Відновлення економіки: напрямки, важелі, інститути», де ключовими цілями визначає наступні [1]:

- а) відбудова знищених або пошкоджених унаслідок війни майна та інфраструктури;
- б) швидке відновлення економічної діяльності;
- в) повернення в Україну біженців, внутрішньо-переміщених осіб та їх включення до економічних процесів;
- г) формування засад для стійкого економічного зростання.»

Більш широкий та повний перелік завдань для відновлення довоєнного рівня економіки та його піднесення назвала перша віцепрем'єр-міністр – міністр економіки України Юлія Свириденко[5]. У ньому робиться особливий акцент на взаємодії з країнами ЄС та підвищенні рівня промислового виробництва. Цікавим пунктом її списку є [3]: «Збільшення видобутку власного газу та розвиток атомної енергетики», що по суті мало б забезпечити Україні енергонезалежність. Але, тут не все так однозначно, адже в джерелах Держенергоефективності, Укренерго та Геоінформ України зазначається, що природного газу (1032 млрд куб. м) вистачить лише на 48 років, збільшивши обсяги його видобування, скоротиться і термін його використання [2].

Утім, надмірна експлуатація атомних електростанцій може загрожувати українцям повторенням історії катастрофи на Чорнобильській АЕС, а також

низкою екологічних питань: «Де саме зберігати чи як утилізувати радіоактивні відходи?», «Як саме можна буде використати надлишкову електроенергію?».

Тож можна зробити висновок, що українцям самим слід детальніше прописати план загального відновлення та розвитку економіки України. Але, залишається відкритим питання – чи допоможуть в цьому випадку нам західні партнери, які не менше зацікавлені у найшвидшому відновленні нашої країни?

Список використаних джерел:

1. Богдан Т. Восстановление экономики: направления, рычаги, институты. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2022/04/25/686208/>
2. Графік дня: на скільки років Україні вистачить запасів корисних копалин. URL: <https://businessviews.com.ua/ru/economy/id/na-skilki-rokiv-ukrajini-vistachit-zapasiv-korisnih-kopalin-2155/>
3. Економічне відновлення України після війни: у Раді презентували план. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/02/novyna/ekonomika/ekonomichne-vidnovlennya-ukrayiny-pislya-vijny-radi-prezentuvaly-plan>
4. Новиков В. Какая модель для восстановления экономики после войны нужна Украине URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2022/03/16/684116/>
5. Свириденко Ю. Як буде відновлюватися Україна? – URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/04/21/7341214/>
6. Как война в Украине отражается на разных регионах мира / Альфред Каммер и др. – URL:: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2022/03/15/blog-how-war-in-ukraine-is-reverberating-across-worlds-regions-031522>

Ісадкова Олександра Геннадіївна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 14-е
Науковий керівник – к.е.н., доцент, завідувач кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Соляр В.В.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РАЙОНУ УКРАЇНИ

Причорноморський економічний район розташовується на півдні України. До його складу входять Одеська, Миколаївська та Херсонська області і Автономна Республіка Крим. Загальна площа цього регіону сягає 113,4 тис. км², що складає 18,7% від території України.

Район має тісні зв'язки з Центральним та Подільським економічними районами, що межують з півночі, Придніпровським район, який розташований на північному сході. Західна частина району межує з Румунією та Молдовою, а східна, через Керченську протоку з російською федерацією. Це допомагає активно взаємодіяти та реалізувати міжнародну торгівлю з іншими економічними регіонами та країнами.

Головною унікальністю цього регіону є вихід до двох морів: Чорного та Азовського. Саме ця можливість дозволяє розвивати в регіоні суднобудування та судноремонт морського транспорту каботажного та міжнародного плавання. Саме тут розташовані найпопулярніші та найпотужніші морські порти України такі як: Одеса, Южне та Чорноморськ, що дозволяє підтримувати контакти зі 172 країнами світу.

Річка Дунай, яка протікає у цьому районі, дозволяє зробити дешеве сполучення з багатьма європейськими країнами, а саме: Болгарією, Румунією, Угорщиною, Словаччиною, Хорватією, Чехією та ін. [1, с.301].

Аналізуючи природні умови та ресурси, можна сказати, що регіон є небагатим на мінерально-сировинні запаси. Тому розвиток важкої металургії взагалі стає неможливим. Регіон має невеликі поклади природного газу та нафти у північній частині Криму. Перспективними є запаси цих корисних

копалин у шельфових зонах Чорного та Азовських морів. Район має сприятливі умови для розвитку альтернативних джерел енергії, а саме: сонячної та вітрової. Рудні і нерудні корисні копалини є поширеними у Керченському родовищі, запаси різноманітних видів солі розповсюджені у Сиваші, солоних озерах та чорноморських лиманах, а також різноманітні види будівельних матеріалів та якісні флюсові вапняки наявні у цьому регіоні. Велике значення мають лікувальні грязі, ропа та мінеральні джерела району. Кращі лікувальні грязі в Куяльницькому і Хаджибейському лиманах Одеської області та Сакському озері Автономної Республіки Крим.[2, с.164].

Якщо вивчати галузі суспільного матеріального виробництва, то можна спостерігати, що раніше цей регіон розвивався в аграрному напрямі, а саме зернове господарство. Промисловість здебільшого переробляла сільськогосподарську продукцію, виготовляла знаряддя праці для обробки ґрунту та вирощування різноманітних культур, прості судна та видобувала залізну руду. Зараз можна спостерігати, що структура промисловості змінилась у бік сучасного машинобудування та розширення площі під технічними культурами, садами та виноградниками.

Якщо розглядати вартість валової продукції, то на першому місці стоїть харчова промисловість, на другому – машинобудування, на третьому – легка (рис.1) [3, с.284].

Для того, щоб розвивалась промисловість, необхідна достатня кількість електроенергетики. Значну роль відіграє Каховська ГЕС, яка є найпотужнішою у цьому регіоні за енерговіддачею. Також працюють теплові електростанції, що розташовані у найбільших містах, таких як: Херсон, Одеса, Миколаїв, Керч, Сімферополь та Севастополь. У регіоні функціонує єдина атомна електростанція у Миколаївській області, що має назву Південно-Українська АЕС.

Джерело: <https://library.if.ua/book/69/5104.html>

Рисунок 1. Структура НГК Причорноморського економічного району

Серед усіх видів машинобудування найбільш прогресивно розвивається суднобудування. Основними центрами морського суднобудування є Миколаїв, де наразі функціонує три заводи, що спеціалізуються на океанських та морських суднах, та Херсон, що має два заводи, які випускають судна для морських портів та важливі для цієї галузі деталі. Найбільші судноремонтні заводи розташовані в Одесі, Чорноморську, Ізмаїлі та Кілії.

Херсонський комбайновий завод спеціалізується на виготовленні кукурудзозбиральних машин, Одеський – тракторних плугів, а Сімферопольський – виготовляє запасні частини та обладнання для сільськогосподарських машин.

Останнім часом можна спостерігати, що активно розвивається виробництво кіноапаратури на заводі «Кінап», поліграфічне машинобудування та електрогравірувальні автомати в Одесі.

Хімічна промисловість працює здебільшого на власній сировині (ропі, солях озер і лиманів), частково використовує привізну. Найбільші підприємства – Одеський суперфосфатний, Сакський і Красноперекіпський хімічні,

Одеський хіміко-фармацевтичний та фарбовий, Севастопольський “Хімпром”, Сімферопольський “Хімік”. Працює Кримський завод двоокису титану, реконструйовано Красноперекопський хімзавод, збудовано Південносиваський магнезитовий завод (магнезійний порошок для чорної металургії України).

Велике значення має харчова промисловість, що здебільшого ґрунтується на власній сировині. Широко розвинені консервна, молочна, ефіроолійна, рибна, м'ясна, тютюнова галузі. На харчову промисловість припадає майже половина продукції району. Одеса, Миколаїв, Херсон, Ізмаїл – це міста, що мають багато продуктивних м'ясокомбінатів, молочна промисловість рівномірно розташована по всьому економічному району [3, с.286]. Найбільше рибоконсервних та винних заводів розташовано в Автономній Республіці Крим, який, на жаль, тимчасово окупований.

Причорноморський економічний регіон має позитивну динаміку зовнішньоторговельного обігу, але кризові явища, що відбулись у 2013-2014 роках негативно вплинули на обіг товарів (-48%) та послуг (-2,4%). Якщо порівнювати 2016 та 2013 роки, то зовнішньоторговельне сальдо у Причорноморському регіоні України у 2016 році було позитивним, що може говорити про те, що зовнішньоекономічна діяльність є ефективною. Показники експорту, імпорту зовнішньоекономічного обороту впливають на розвиток зовнішньої торгівлі [4, с.201].

У Причорноморському економічному регіоні можна спостерігати у 2013-2015 рр. негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу, та позитивне – починаючи з 2016 р. (табл. 1). Аналіз проведений у табл. 1 показує, що обсяг торгівлі у Причорноморському регіоні має стійких характер і зберігається на однаковому рівні, але помітне зниження відбулось у 2014 р., спричинене воєнним конфліктом на сході України та переорієнтацією експорту з країн колишнього СНД до країн Європейського Союзу.

Динаміка зовнішньоторговельного балансу Причорноморського регіону у
2013-2017 рр.

Рік	Показник	Одеська		Миколаївська		Херсонська	
		товари	Послуги	Товари	послуги	товари	послуги
2013	Сальдо, млн. дол США	-3008,7	971,3	1475	426,8	212,9	31,1
2014	Сальдо, млн. дол США	-1810,3	909,7	1245,2	542,8	94,5	36,3
	Абсолют. відхил. 2014р. від 2013р. %	+160	-6,3	-15,6	+27,2	-55,6	+16,7
2015	Сальдо млн. дол США	-298,5	803,1	1206,2	417,8	173,6	32,4
	Абсолют. відхил. 2015р. від 2014р. %	+354,7	-4,8	-14,7	-5,6	-43,8	-43,8
2016	Сальдо млн. дол США	760,2	764,4	1028,4	394,2	97,5	18,2
	Абсолют. відхил. 2016р. від 2015р. %	+354,7	-4,8	-14,7	-5,6	-43,8	-43,8
2017	Сальдо млн. дол США	276,5	643,6	986,5	363,7	75,5	26,2
	Абсолют. відхил. 2017р. від 2016р. %	-63,6	-15,8	-4,1	-7,7	-22,6	+43,9

Складено на основі [5]

За останніми статистичними даними на початок 2022 р. торгівельне сальдо склало 221 млн. дол. США. При цьому експорт зріс у 2,5 рази, імпорт – 1,8 рази, переважно за рахунок позитивних обсягів і тенденцій притаманних зовнішньоторговельним оборотам Миколаївської області (табл. 2).

На жаль, існує ряд негативних чинників, що значно впливають на експорт продукції з Причорноморського економічного регіону, а саме:

- висока енерго- та матеріалоемність продукції;
- слабка підтримка з боку банківської системи;
- низький інноваційний розвиток, експорт здебільшого орієнтується на сировину, що є низькооплачуваною;
- недосконалість законодавства країни, недостатність знань, досвіду та висококваліфікованих кадрів в сільській місцевості;

•погіршення економічних відносин з пострадянськими країнами та невідповідність вітчизняної продукції світовому рівню якості та сертифікації [6 с.34].

Таблиця 2

Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами в Україні та у Причорноморському економічному районі у січні 2022 року

Регіон	Експорт			Імпорт			Сальдо
	млн.дол. США	у % до січня 2021	у % до загального обсягу	млн.дол. США	у % до січня 2021	у % до загального обсягу	
Україна	6020,5807	153,3	100,0	6186,6135	147,3	100,0	-166,0328
у тому числі							
Миколаївська	396,2561	326,8	6,6	183,0116	340,2	3,0	213,2445
Одеська	165,9141	225,6	2,8	176,6467	130,6	2,9	-10,7326
Херсонська	36,6226	212,7	0,6	18,0333	140,1	0,3	18,5893
Області Причорноморського регіону разом*	598,7928	250,3	10,0	377,6916	184,3	6,3	221,1012

**Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.*

Складено і розраховано на основі [7].

Проаналізувавши географічне положення, природно-рекреаційні ресурси та позитивні і негативні сторони зовнішньоекономічної торгівлі, можна зробити висновок, що Причорноморський економічний регіон, на жаль, не використовує свої можливості раціонально. Цей регіон має великі перспективи у розвитку транспортно-логістичних кластерів, де є перспективи інтеграції з країнами, що мають вихід до Чорного моря та європейськими лідерами. Причорноморський економічний регіон має величезний рекреаційний потенціал, що дозволяє створювати та розвивати курорти міжнародного рівня, тому є можливості розвитку екстремального туризму такого як: дайвінг, скелелазіння, дельтапланеризм та спелеологія. Розвиток туризму безпосередньо пов'язаний з

екологією, тому створення заповідників і парків зможе зробити наш регіон екологічно чистим.

Причорноморський економічний регіон має великі перспективи до створення High-Tech, з виробництва екологічно чистих продуктів харчування для дітей та дорослих з овочів і фруктів, що ростуть в українських садах і полях на Херсонщині, Одещині, Миколаївщині та рибні консерви, що виробляють у АР Крим. Південь нашої України може стати справжнім місцем економічного розвитку, соціальної стабільності, при умові використання та впровадження інноваційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Гілецький Й.Р., Богович М.М., Сливка Р.Р. Географія: Довідник. Х.: Веста; Ранок, 2008.
2. Жук М.В., Круль В.П. Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів України: Навч. посіб. Чернівці: Рута, 2012. 293 с.
3. Тодосійчук В.Л. Регіональна економіка: Підручник. Вінниця, ВДАУ, 2018. 434с.
4. Осипов В.М., Єрмакова О.А. Пріоритети соціально-економічного розвитку Українського Причорномор'я в контексті новітньої регіональної політики. Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки. 2016. №2 (44). 328с.
5. Офіційний веб-сайт річної звітності емітентів. URL: <http://smida.gov.ua>.
6. Кулицький С.П. Про перспективи розвитку української економіки у 2016 р. Резонанс. 2016. № 3. 36с.
7. Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами. Архів за 2022 рік. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/zd/oet/arh_oet2022_u.html.

Лантух Ярослава Андріївна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
факультет природничої, спеціальної та здоров'язбережувальної
освіти, 2 курс, 21 група
Науковий керівник – канд. пед. наук., доцент, доцент кафедри
суспільно-економічних дисциплін і географії Гуцан Т.Г.

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК БІЗНЕС-МОДЕЛЬ

Циркулярна економіка вважається бізнес моделлю підтримання використання ресурсів для задоволення потреб суспільства в межах обмежених ресурсів, доступних на кінцевій планеті. Тобто, таку економіку можна вважати яка має відновлювальний характер і спрямована на збереження корисності продуктів, компонентів і матеріалів та збереження їхньої вартості. Це бачення перетворюється на візуальну модель циркулярної економіки, зосереджуючи увагу на різних фазах життєвого циклу продукту та потоках матеріалів та енергії в ній.

Однак, як зазначають професори Кірхерр і Ван Сантен (2019), компанії та політики повинні знати, як зробити так, щоб економіка кругового циклу працювала на практиці, незалежно від її академічних визначень. Пріоритет власників бізнесу та політиків полягає в розумінні того, що їм потрібно робити, і як вони можуть забезпечити циркулярну економіку плавним шляхом. Більшість концептуальних основ, що стосуються циркулярних бізнес-моделей, створені з метою або зв'язати науку про сталий розвиток з бізнес-наукою, або класифікувати існуючі приклади успішних циркулярних бізнес-кейсів за різними типологіями. Як наслідок, важко визначити правильні дії та умови для створення циркулярних бізнес-кейсів там, де їх сьогодні немає [2].

Це питання ілюструється наведеними нижче двома прикладами того, як часто представлені циркулярні бізнес-моделі:

1. Циркулярну діяльність часто представляють як бізнес-рішення. Представляючи циклічні дії, такі як циклічний дизайн продукту, подовження терміну служби продукту або використання перероблених ресурсів, як способи

заробітку, створюється враження, що впровадження цих видів діяльності в поточну бізнес-практику є простою бізнес-логікою. Однак сьогодні така діяльність часто не приносить прибутку.

2. Конкретні бізнес-моделі часто представлені як циркулярні. Іншим поширеним неправильним уявленням про циркулярні бізнес-моделі є позначення існуючих моделей як кругових. Яскравим прикладом цього є формування моделей продукт-послуги як ключових циркулярних бізнес-моделей. Хоча ця бізнес-стратегія безумовно може сприяти реалізації циркуляру ланцюгів вартості в деяких випадках, наприклад, дозволяючи повертати продукти після використання, наявність моделі продукт-послуги сама по собі не гарантує циклічності.

Виробничі компанії – від виробників продуктів, які обслуговують нову економіку, до більш традиційних компаній, які постачають наш одяг та меблі — можуть створювати циркулярну бізнес-модель багатьма способами. Більшість із них передбачає комбінацію трьох основних стратегій [2].

RPO – це цікава стратегія для компаній, які пропонують складні продукти з великою вбудованою цінністю. Найкращим прикладом є компанія Xerox, яка протягом тривалого часу орендувала свої принтери та копіювальні апарати корпоративним клієнтам. Ця стратегія може вимагати від компаній значних інвестицій у можливість післяпродажного обслуговування та технічного обслуговування, що може бути дорожчим для них і, зрештою, для їхніх клієнтів, ніж стратегія продажу та заміни.

RPO також може працювати з простішими продуктами, коли вони відносно дорогі та рідко потрібні. Наприклад, онлайн-сервіс підписки на моду Rent the Runway надає дизайнерський одяг людям, яким потрібен стильний одяг для одноразової події. Одяг компанії може мати невелику внутрішню цінність – наприклад, з точки зору сировини, – але вартість її бренду може бути значною.

Подовження терміну служби продукту (PLE). Компанії, які застосовують цю стратегію, зосереджуються на тому, щоб виробити триваліший термін служби, що може відкрити можливості для ринків уживаних продуктів.

Оскільки довший термін служби продукту означає менше покупок з часом, це може здатися поганою ідеєю для виробників оригінального обладнання. Але довговічність є ключовою конкурентною відмінністю та дає сильне обґрунтування цін преміум-класу, як ми бачили у виробника верхнього одягу Patagonia та компанії Miele, що випускає розкішну побутову техніку. PLE також може допомогти компаніям запобігти переходу своїх клієнтів до конкуруючого бренду. Наприклад, Bosch Power Tools продовжує термін служби своїх інструментів, які були у використанні, відновлюючи їх, тим самим дозволяючи їй конкурувати з новими продуктами від недорогих виробників низької якості [1].

Конструкція для переробки (DFR). Компанії, які застосовують цю стратегію, переробляють свою продукцію та виробничі процеси, щоб максимізувати можливість відновлення матеріалів, залучених для використання в нових продуктах. Ця стратегія часто передбачає партнерство з компаніями, які мають певний технологічний досвід або можуть найкраще використовувати вилучені матеріали. Прикладом є шестирічне партнерство Adidas з Parley for the Oceans. Parley використовує пластикові відходи для виготовлення текстильних ниток, з яких Adidas виготовляє взуття та одяг. Їхнє партнерство зменшує кількість пластикових відходів у світовому океані.

Визначення того, яка комбінація з трьох основних стратегій відкриє найбільшу цінність для вашої компанії, включає деякі практичні та дуже конкретні запитання, наприклад, чи можете ви повернути свій продукт у клієнта, чи можна його перемістити та чи можете ви його переробити.

Циркулярна бізнес-модель є стійкою лише в тому випадку, якщо вартість продукту може бути економічно одержана. Це може бути реалізовано шляхом повторного використання продукту, тим самим підвищуючи цінність матеріалів та енергії, вкладених у виробничий процес, або шляхом розбиття його на компоненти чи сировину для переробки для інших цілей. Цінність, звичайно, не повинна бути відчутною.

Таким чином, циркулярна економіка забезпечує безліч механізмів створення цінності, які відмовляються від споживання обмежених ресурсів. В її умовах споживання відбувається лише в ефективних біоциклах; в інших випадках використання замінює споживання. Ресурси регенеруються в біоциклі або відновлюються у технічному циклі. Так само, як у біоциклі життєві процеси відновлюють невідновлювані матеріали, незважаючи на втручання людини або без нього, у технічному циклі, з достатньою кількістю енергії, втручання людини відновлює матеріали та порядок у будь-якому часовому діапазоні.

Список використаних джерел

- 1.Циркулярна економіка. Організаційно-правові аспекти. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/circleeconomic-t/> (дата звернення: 02.03.2020).
- 2.Циркулярная экономика в действии: формы организации и лучшие практики. URL: http://www.beroc.by/webroot/delivery/files/PP_5_rus.pdf (дата звернення: 25.03.2020).

Краснік Софія Євгенівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
історичний факультет, спеціальність «Географія», група 23
Науковий керівник – к.е.н., доцент, завідувач кафедри економічної
теорії, фінансів і обліку Соляр В.В.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Сучасний світ не можливий без заводів та фабрик, виробляючих продукцію, необхідну для життя сучасної людини. Але при цьому майже стало правилом погане ставлення до навколишнього середовища з боку цих підприємств, які намагаються обійти природоохоронні норми під видом того, що виробляють продукцію першої необхідності. Але не можна забувати, що найпершою необхідністю для людини є середовище, в якому вона живе. Але в сучасному ринковому світі боротися за навколишнє середовище краще усього економічними методами, за допомогою економічних важелів державної екологічної політики. У наш час в Україні робляться спроби удосконалити діючі механізми раціонального природокористування, значні успіхи вже досягнуті, але цю роботу треба продовжувати. Найбільш слабкою ланкою діючого механізму управління природокористуванням є недостатня економічна зацікавленість підприємств у ефективному використанні природних ресурсів та охороні навколишньої середовища.

Витрати на реалізацію природоохоронних програм і заходів потребують значних коштів. Протягом найближчих 5-10 років країна буде дуже обмежена у коштах, необхідних для поліпшення стану навколишнього природного середовища та забезпечення раціонального використання природних ресурсів.

Як правило, економічне стимулювання раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища здійснюється шляхом:

- встановлення податкових та інших пільг, наданих державним та іншим підприємствам, організаціям при впровадженні маловідходних та безвідходних

технологій та виробництв, використання вторинних ресурсів, здійснення іншої діяльності, що забезпечує природоохоронний ефект.

- звільнення від оподаткування екологічних фондів;
- передача частки коштів екологічних фондів на договірних умовах під процентні займи підприємствам, організаціям для реалізації заходів по гарантованому зниженню викидів та скидання забруднюючих речовин;
- встановлення підвищених норм амортизації головних виробничих природоохоронних фондів;
- застосування заохочуваних цін та надбавок на екологічно чисту продукцію;
- введення спеціального оподаткування екологічно шкідливої продукції, а також продукції, що виробляється із застосуванням екологічно небезпечних технологій;
- застосування пільгового кредитування підприємств, організацій незалежно від форм власності, які ефективно здійснюють охорону навколишнього природного середовища.

Економічні стимули, які могли б змусити підприємства турбуватися про охорону природи і зменшення збитків, поки що недостатні. Але й ці кошти спрямовувати на охорону природи підприємствам не вигідно, оскільки в результаті їх проведення підвищується собівартість виробництва продукції, зростає обсяг основних фондів. Водночас багато очисних споруд перевантажені, стоки перебувають у незадовільному стані, відбувається їх змішування з різними шкідливими речовинами, що призводить до синергізму і утруднює очищення. Необхідним є загальне підвищення культури виробництва, поліпшення збереження сировини і матеріалів, правильна експлуатація матеріалів. Слід виявити зв'язок між збитками від забруднення навколишнього середовища і забруднювальною діяльністю підприємства. Важливо визначити гранично допустимі викиди, за перевищення яких підприємства і його керівники повинні нести матеріальну відповідальність. Для підприємства гранично допустимий викид – набагато конкретніша норма, ніж гранично

допустима концентрація, джерелом якої може бути забруднення середовища з різних підприємств.

Плата за забруднення, що знімається з підприємства, повинна бути такою, щоб спонукати його до повного використання як коштів, що виділяються централізовано, так і коштів самого підприємства. Зменшення забруднення середовища повинно бути вигідним підприємству до тих пір, поки викликані цим витрати будуть меншими від плати за забруднення. Отже, плата за забруднення природного ресурсу повинна бути досить високою, виходячи зі збитків, які завдаються господарству. Якщо механізм екологічного регулювання базувати лише на директивно встановлених нормативах і державних стандартах, що визначають гранично допустимі норми порушень навколишнього природного середовища, то таке несистемне управління, на нашу думку, буде до певної міри прихованою формою субсидіювання негосподарського ставлення до природокористування. Адже дотримуючись встановлених середніх «меж», підприємства вже не матимуть ніяких витрат на заміщення збитків, що завдаються навколишньому середовищу. Ці витрати або лягають на плечі невинних у збитках представників народного господарства загалом, або ж не покриваються взагалі. Типовою є ситуація, коли в районах з високою щільністю населення розміщуються все нові і нові підприємства, і хоч кожне з них може дотримуватись санітарних норм та інших вимог, загальний рівень забруднення навколишнього середовища зростає. Намагання перешкодити виникненню нових виробничих об'єктів часто є безуспішними, оскільки завжди знаходяться аргументи на користь їх створення.

Щоб забезпечити ефективність екологічної (природоохоронної) політики, більшу увагу слід приділити орієнтації економічних інтересів природокористувачів на охорону і раціональне використання природних ресурсів. У цьому випадку усувається суперечність між відомчим підходом окремих підприємств та інтересами всього суспільства, а також відносини у природокористуванні піднімаються на рівень, що відповідає умовам розвинутого суспільства. Стимулювання (в цілому) є засобом пробудження інтересів, формою реалізації економічних відносин між людьми в процесі

виробництва і розподілу матеріальних благ, сукупністю розроблюваних суспільством заходів і засобів щодо приведення у відповідність результатів виробництва і винагороди [1].

Ефективність економічного механізму комплексного використання природних ресурсів у багатьох галузях знижується у зв'язку з відсутністю стрункої системи стимулювання підвищення комплексності освоєння ресурсів. Як приклад: в гірничорудній промисловості у склад статей при регулюванні собівартості продукції (виходячи з доходів від збагачення) включаються наступні статті: при виробництві щебеню зі скальних порід – сировина, собівартість переділу щебеню, загальні та позавиробничі витрати, витрати з підготовки до реалізації. Додатковий прибуток від зниження втрат корисних копалин при переробці та збагаченні проти установлених норм визначаються на основі оцінки зекономленого об'єму сирової руди по плановій собівартості видобутку. У розвиток цього підходу покладена методика стимулювання комплексного й раціонального використання корисних копалин, що дозволяє економічно зацікавлювати трудові колективи підприємств у ефективному використанні сировини.

Стимулююча функція введення плати за користування, у тому числі на охорону та відновлення природних ресурсів з посередництвом вилучення у підприємств рентних доходів через систему платежів за природокористування реалізується державна форма власності на природні ресурси та своєчасно забезпечується вирівнювання умов господарювання підприємств, використовуючи природні ресурси різного багатства і місцеположення. Платежі за забруднення здійснюються підприємством, і при цьому розмір платежу залежить від об'ємів викидів забруднюючих речовин та обсягів розміщення твердих відходів у навколишньому середовищі. Очевидно, що викиди підприємств та значні об'єми відходів не дозволяють своєчасно запобігти забруднення, і покращити стан навколишнього середовища. Введення платіжних пропорцій відповідних рівню забруднення, поставить у тяжке фінансове положення виробничі підприємства. Тому для поступового

досягнення нормативного рівня необхідно встановлювати для кожного підприємства ліміти викидів забруднюючих речовин.

Метою управління охороною навколишнього природного середовища в галузі раціонального природокористування є реалізація законодавства, контроль за додержанням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення погодженості дій державних і громадських органів у галузі навколишнього природного середовища [2]. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України є центральним органом державного управління в галузі охорони природи і використання природних ресурсів і відповідає за охорону природи, організацію раціонального використання і відтворення природних ресурсів у країні [3]. Як головні завдання на Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України покладаються комплексне управління природоохоронною діяльністю в країні, розробка і проведення єдиної науково-технічної політики по охороні природи і раціональному використанню природних ресурсів, координація діяльності міністерств і відомств у цій галузі. З цією метою провадиться державний контроль за використанням і охороною земель, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, рослинного (в тому числі лісів) і тваринного (в тому числі рибних запасів) світу, морського середовища і природних ресурсів територіальних вод України [4].

Список використаних джерел:

1. Лекція 10. Економічні методи управління, регулювання раціонального використання природних ресурсів. URL:https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/ESR_lektsiia_10.pdf
2. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL:<https://mepr.gov.ua/timeline/Nacionalna-ekologichna-politika.html>
4. Потапенко В.Г., Качинський А.Б., Хлобистов С.В. Від практики реалізації природоохоронних заходів до екологічної політики в Україні: шляхи і проблеми. Аналітична доповідь. Київ. 2011. URL:https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-01/ekolog_polit-a2271.pdf

Зайцева Поліна Олександрівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», 5 курс, гр. 51 М
Науковий керівник - к.п.н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Сідельнікова В.К.

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ДЕРЖАВИ

Основною метою будь-якої держави є стабільне, ефективне, справедливе та соціально-орієнтоване суспільство. Соціальна політика має бути спрямована не тільки на соціальне забезпечення та соціальну допомогу, житлові програми, охорону здоров'я та освіту. Підтримки держави також потребують такі сфери діяльності як харчова та легка промисловість.

Для того щоб дана мета була досягнена, державі потрібно переглядати ряд стереотипів, які були закладені в здійсненні соціальної політики. Необхідність її зміни зумовлена тим, що функціонування ринкового механізму само по собі не гарантує необхідного мінімального рівня добробуту і соціального захисту всім громадянам.

Основні завдання соціальної політики:

- забезпечення соціального захисту населення шляхом застосування компенсаційних виплат та субсидій від підвищення цін, проведення індексації;
- надання допомоги найбільш вразливим верствам населення;
- гарантований рівень мінімальної заробітної плати;
- пенсійне забезпечення;
- забезпечення освіти та професійної підготовки;
- охорона здоров'я;
- житлове забезпечення;
- матеріальна допомога родинам, що мають дітей;
- споживання громадянами культурних благ тощо [1].

Соціальна політика є складовою внутрішньої політики держави. Вона спрямована на забезпечення добробуту громадян через надання їм можливості

отримати необхідні матеріальні, культурні та духовні блага. Соціальна політика є методом державного регулювання ринкової економіки шляхом розподілу і перерозподілу суспільних благ та розбудови відносин між працівниками при їх створенні.

Соціальна та економічна політика повинні мати спільні напрямки розвитку, сприяти створенню умов щодо досягнення цілей.

Становлення та розвиток соціальної держави в Україні забезпечується наступними пріоритетами:

- гарантуванням конституційних прав і свобод людини і громадянина;
- розвитком громадянського суспільства, його демократичних інститутів;
- зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві;
- створенням конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпеченням постійно зростаючого рівня життя й добробуту населення;
- розвитком духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу українського народу, зміцненням фізичного здоров'я нації, створенням умов для розширеного відтворення населення [2].

На усіх етапах свого розвитку соціальна держава визначає пріоритети, які стосуються реалізації установлених принципів, виходячи із важливих політичних та соціально-економічних проблем.

Зміст та пріоритети соціальної політики держави трансформуються згідно усіх етапів її розвитку. Економічна політика повинна мати соціальну орієнтацію, зберігаючи при цьому конкуренцію й економічну свободу, та заохочувати соціальну функцію приватної власності.

Особливість соціальної політики України полягає у пріоритеті соціального захисту населення, формування нового механізму фінансування та регулювання розвитку соціальної сфери, переформатування соціальної функції держави. Вона має специфічні особливості, такі як гуманістичне спрямування, орієнтованість на розвиток людини.

Соціальна політика впливає на конкурентоспроможність національної економіки, оскільки забезпечує розвиток людського потенціалу, покращення інвестиційно-інноваційного клімату в країні, соціальну стабільність у суспільстві.

Держава здійснює підтримуючу, компенсаційну та регулюючу діяльність, використовуючи заходи та спрямовуючи їх на створення бажаних умов для ефективної діяльності ринку, підвищення його конкурентоспроможності, розв'язання складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки і суспільства (охорони праці і здоров'я людей, встановлення гарантованого мінімального розміру оплати праці, забезпечення державної підтримки сім'ї, материнства, батьківства і дитинства, інвалідів та громадян похилого віку, розвиток системи соціальних служб, встановлення державних пенсій, виплат та інших гарантій соціального захисту).

Розв'язання цих проблем забезпечується виконанням основних функцій державного регулювання економіки:

- цільової;
- стимулюючої;
- нормативної (регламентуючої);
- коригувальної;
- соціальної;
- контролюючої.

Соціальна політика фактично є синтезом декількох крупних напрямів державної політики, зокрема – це політика в області праці, соціально-трудових відносин, а також політика, направлена на підвищення життєвого рівня в Україні. Соціальна політика є ключовим чинником у діяльності соціально орієнтованої держави. Соціальна політика – це сукупність принципів, рішень, дій суспільних об'єктів, що знаходять втілення в соціальних програмах і соціальній практиці з метою задоволення соціальних потреб та інтересів людини, соціальних спільнот і суспільства загалом [3, с. 254].

Соціальна функція дозволяє державі регулювати соціально-економічні відносини, додержуватися принципів соціальної справедливості, перерозподіляти доходи, забезпечувати соціальний захист населення, надавати соціальні гарантії.

Одним із основних завдань політики держави стає удосконалення державного регулювання соціальним захистом населення. Вирішення цієї задачі потребує регуляторного впливу з боку держави з метою:

1. створення умов для ефективного функціонування ринкового механізму з наданням конкурентних переваг тим суб'єктам економічних відносин, що сприятимуть розвитку та підтримці соціальної сфери, забезпеченню достатнього рівня якості життя і умов для людського розвитку в країні;
2. усунення негативних наслідків ринкових процесів (зростання соціальної нестабільності може також зумовлюватися розвитком ринкових відносин і притаманною їм конкурентною боротьбою, кризовими явищами).
3. розв'язання проблем, які ринковий механізм вирішити не може або вирішує неефективно.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко С.М., Бугас Н.В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1981>
2. Концепція формування правових основ та механізмів реалізації соціальної держави в країнах Співдружності: СНД; Концепція, Міжнародний документ від 31.05.2007 р., документ 997_g2496 URL: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>
3. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: підручник. К.: Знання, 2008. 462 с.

Таран Олена Германівна
Харківська державна академія дизайну та мистецтв
факультет аудіовізуального мистецтва та виробництва, 2 курс, гр 2РЗ
Науковий керівник - к.п.н, доцент, доцент кафедри економічної
теорії, фінансів і обліку Мельникова О.В.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЧЧИНИ ЩОДО ПІДТРИМКИ БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

З початку російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. більше 240 тисяч українських біженців перетинули німецький кордон лише на стан кінця березня [1]. Усі ці люди згідно з "Директивою Європейського Союзу про тимчасовий захист" [2] проходять значно простішу процедуру оформлення свого статусу та отримання соціальної допомоги порівняно з біженцями з інших частин світу. Ця директива була розроблена спеціально для випадків масового притоку біженців і була активована лише у 2022 році з моменту її підписання в 2001 році: вперше держави-члени зіткнулись з потребою надавання підтримки такій кількості людей, частина з яких залишилася без належних документів.

Особи-шукачі притулку отримують декілька видів виплат:

- Натуральні виплати: забезпечення перебуваючих у таборі біженців усім необхідним для життя: трьохразове повноцінне харчування, засоби гігієни (в тому числі необхідні для догляду за дитиною), одяг, спалне місце. Після очікування в таборі біженців українці отримують житло: найчастіше це кімната в спільній квартирі або частина будинку німецької приймаючої родини, але в деяких випадках на землях, ще не заселених біженцями надто сильно, вдається заселитися у пусту квартиру або будинок.

- Щомісячна соціальна підтримка (notwendiger Bedarf+notwendiger persönlicher Bedarf) у розмірі від 249€ до 367€ [3], що отримують люди, які вже покинули табір біженців.

- Виплати на кишенькові витрати під час перебування в таборі біженців. Сума згідно із законом про пільги для шукачів притулку вар'юється від 105€ до

163€ на місяць в залежності від віку і життєвої ситуації. Призначення цих грошей - участь в культурному житті суспільства, відпочинок і саморозвиток [3].

Окрім фактичних виплат, біженці з України позбавляються потреби платити за житло: витрати за комунальне забезпечення покриваються державою. За потреби вони мають право отримати безкоштовний квиток на будь-який транспорт, а також звернутись до лікаря, завчасно попередивши соціальну службу про намір відвідати лікарню.

Німеччина надає майже найоб'ємнішу грошову підтримку серед країн Європи: у розмірі виплат її переважає лише Бельгія, де мешканці табору отримують 244€ щомісяця, а після отримання житла - 940€. Проте карманні виплати тут сягають лише близько 30€ - як і в більшості країн, в декілька разів менше, ніж в Німеччині [4].

Усі біженці шкільного віку, вичекавши декілька днів після реєстрації, йдуть до місцевої школи. Для абітурієнтів з України було спрощено процес вступу до ЗВО: тепер для цього не потрібні вступні іспити. Випускники шкіл можуть аналогічно вступити до коледжа, в Німеччині це частина необхідної підготовки до вступу до ЗВО [5].

Окрім загальнодержавних гарантій надання допомоги є деякі безкоштовні послуги, що впроваджені лише на деяких землях Німеччини: це пов'язано з тим, що не усі вони є адміністративними одиницями країни із правом самостійного управління. Наприклад, додаткову одноразову виплату, призначену для покупки одягу, можна отримати не всюди. На деяких землях відкривають для безкоштовного відвідування українцями заклади культури та відпочинку: парки, зоопарки, книгарні. Багато де можна знайти знижки на окремі атракціони в парках відпочинку або екскурсії. Німецькі філіали деяких франшиз влаштовують знижки за власною ініціативою: наприклад, німецький підрозділ ресторанів "Burger King" протягом місяця пропонував українцям безкоштовне меню [6]. Загалом у кожній частині Німеччини можливо знайти

місце культурного відпочинку з легшими умовами відвідування, ніж для місцевих громадян.

Досі окремі муніципалітети були зобов'язані надавати українцям соціальні виплати і покривати медичні та інші рахунки з власного бюджету. Багато містечок та сел зіткнулись із загрозою вичерпання бюджетних грошей в близькому майбутньому, але 8 квітня 2022 р. уряд виділив 2 млрд € на підтримку федеральних земель [7]. Ці гроші мають покрити витрати на освіту та льоти біженцям, розвантаживши бюджет окремих штатів та муніципалітетів. Соціальні виплати також почали покриватися згідно з програмою "Hartz IV" – майже повністю за рахунок федерального бюджету. Це зручно не тільки для німецької фінансової системи, а й для українців: виплати зростуть на близько 100 €, а механізм залучення до ринку праці стане для них простішим.

Вищезгадане рішення уряду про виділення 2 млрд € бюджетних коштів на утримання українських біженців включає в себе те, що тепер біженці відносяться не до Закону про пільги для шукачів притулку, а отримують допомогу згідно з Соціальним кодексом II. Це означає, що з початку літа вони приєднуються до загальнодержавної програми залучення до ринку праці. Кожен українець з 1 червня буде зареєстрований в JobCenter, який допомагає знайти роботу, за потреби підтвердити диплом та записатись на курси німецької мови. Також за цією програмою можна отримати довгострокове медичне страхування. Додатково діє багато ініціатив: наприклад, акція "Лоцмани гостинності" допомагає влаштуватися на малі та середні підприємства; фонд банку розвитку KfW за допомогою програми "Ankommer" підтримує 14 стартапів із залучення біженців на ринок праці; "Ініціатива Пилипа Шварца" допомагає іноземним біженцям-вченим знайти роботу в місцевих ЗВО [8]. Німеччина не бачить в українських біженцях тимчасових гостей - це гарна перспектива покращення німецької економіки. Так, Німеччина має велику різницю у співвідношенні імпорту та експорту (близько 20 млрд € на момент 2020 року), і за рахунок притоку працездатних біженців можливо вирішити

проблему дефіциту робочих рук [9]. Також для Германії є проблемою демографічна криза через старіння населення, в той час як майже всі біженці з України - жінки, у той час як половина з них - діти [10].

Отже, українські біженці, прибуваючи до Німеччини, можуть розраховувати на колективні зусилля німецького суспільства та уряду, спрямовані на забезпечення не тільки базових життєвих потреб, а й залучення до культурного життя німецького суспільства з метою полегшення соціалізації постраждалих від війни, а також створення умов до трудової діяльності українців.

Список використаних джерел:

1. Germany Has Welcomed About 240,000 Ukrainian Refugees Since the Beginning of War - SchengenVisaInfo.com. URL: <https://www.schengenvisa.info.com/news/germany-has-welcomed-about-240000-ukrainian-refugees-since-the-beginning-of-war/> (date of access: 11.05.2022).
2. Skordas A. II. Temporary Protection Directive. EU Immigration and Asylum Law. URL: <https://doi.org/10.5771/9783845259208-1055> (date of access: 11.05.2022).
3. Asylbewerberleistungsgesetz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/asylblg/BJNR107410993.html> (date of access: 11.05.2022).
4. Пособия для беженцев в Германии и Европе: размер пособий на 2022, 2021 год. URL: <https://ru-geld.de/benefits/asylum.html> (дата звернення: 11.05.2022).
5. Germany Allows Ukrainian Refugees to Study Without a School Completion Certificate - SchengenVisaInfo.com. URL: <https://www.schengenvisa.info.com/news/germany-allows-ukrainian-refugees-to-study-without-a-school-completion-certificate/> (date of access: 11.05.2022).
6. Statement on efforts to support Ukraine refugees. URL: <https://www.rbi.com/English/news-details/2022/Statement-on-efforts-to-support-Ukraine-refugees/default.aspx> (date of access: 11.05.2022).
7. Germany earmarks 2 billion euros to support Ukrainian refugees. IamExpat. URL: <https://www.iamexpat.de/expat-info/german-expat-news/germany-earmarks-2-billion-euros-support-ukrainian-refugees> (date of access: 11.05.2022).
8. Волна помощи – инициативы для беженцев. URL: <https://www.deutschland.de/ru/topic/politika/razvitie-dialog/volna-pomosi-iniciativy-dla-bezencev> (дата звернення 11.05.2022).
9. TrendEconomy. Германия. URL: <https://trendeconomy.ru/data/h2/Germany/TOTAL> (дата звернення: 11.05.2022).
10. Demografischer Wandel. Statistisches Bundesamt. URL: https://www.destatis.de/DE/Themen/Querschnitt/Demografischer-Wandel/_inhalt.html (date of access: 11.05.2022).

Русанова Ксенія Леонідівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 5 -М
Науковий керівник – к. е. н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Осьмірко І.В.

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Одним із важливих елементів фіскальної політики держави є використання публічних закупівель з метою впливу на економіку, корегування її розвитку, забезпечення сталого функціонування держави.

Як визначено Законом України «Про публічні закупівлі» (далі — Закон), публічні закупівлі - це придбання товарів, робіт і послуг які здійснюються за кошти платників податків.

Після початку війни, 28.02.2022 р. Кабінетом Міністрів України була прийнята постанова № 169 «Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану» (зі змінами) (далі – Постанова №169). Нею передбачено, що в умовах воєнного стану оборонні та публічні закупівлі здійснюються без застосування процедур закупівель та спрощених закупівель, визначених Законами України «Про публічні закупівлі» та «Про оборонні закупівлі».

Постанова №169 пропонує замовникам вихід з поширеної ситуації, коли уповноважена особа в силу різних причин відсутня або ж не може повноцінно виконувати свої обов'язки. Відповідальною особою за проведення закупівель згідно з Постановою №169 може бути призначений будь-хто з працівників замовника.

Незважаючи на простоту та швидкість проведення закупівлі відповідно до Постанови №169, необхідно врахувати ряд особливостей та дотримуватися їх. Предмет та обсяг закупівлі має бути затверджений розпорядчим документом замовника (наказ, рішення тощо). Форма такого документу Постановою № 169 не визначена, вона встановлюється замовником відповідно до власних потреб.

Закупівлі до річного плану не вносяться, звіт про договір про закупівлю та договір з додатками до нього оприлюднюються в електронній системі закупівель не пізніше 20 днів з дня припинення чи скасування воєнного стану в Україні.

Крім того, Постановою №169 передбачена можливість укладання договорів з застосуванням ст. 631 Цивільного кодексу України, а саме: умови договору застосовуються до відносин, що виникли між сторонами до набрання чинності цією постановою, якщо у замовника були наявні умови для застосування переговорної процедури закупівлі, визначені п. 2, 4, 5 ч. 2 ст. 40 Закону «Про публічні закупівлі».

Важливим моментом при виборі потенційних постачальників під час воєнного стану є необхідність фіксувати та зберігати процес та результат пошуків. Для вибору постачальника у своєму регіоні замовник, крім інформації з раніше укладених договорів, може скористатися пошуком в системі Prozorro, модулем аналітики ВІ Prozorro, новоствореною платформою Prozorro+, відомостями з сайтів суб'єктів господарювання, іншою інформацією з відкритих джерел. зауважимо, що такі дії не є обов'язковими, Постанова №169 не містить вимог щодо їх проведення, але наявність таких внутрішніх документів зіграє не останню роль в майбутньому, у разі проведення можливих перевірок органами державного фінансового контролю та/або правоохоронними органами. Отримана в процесі вибору контрагента інформація стане підтвердженням правомірності ваших дій, а також дотримання принципів здійснення закупівель.

Список використаних джерел:

1. Постанова КМУ № 169 від 28.02.2022 р. «Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану» (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-2022-%D0%BF#Text>

Підкопай Алісія Денисівна

Харківська гімназія № 169

11-А клас

**Науковий керівник – к. е. н., доцент, професор кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Сідельнікова І.В.**

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ГАЛУЗЕВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасна нестійка ситуація в національній економіці потребує трансформаційних економічних процесів та дієвого механізму їхнього державного регулювання. Це стосується і галузевих ринків економіки.

Грунтовне дослідження у сфері державного регулювання галузевих ринків здійснив американський економіст Дж. Стіглер у науковій праці «Теорія економічного регулювання». Цінність його ідей полягала у тому, що шляхом логічного аналізу можна зробити прогноз про те, які галузі підлягатимуть державному регулюванню і які форми воно матиме. Автор проаналізував різні фактори, що визначають, яка саме із зацікавлених груп буде здійснювати контроль за процесами регулювання. Важливими напрямками такої політики є [1]: 1) законодавство, яке спрямоване на регулювання перерозподілу багатства між членами суспільства певним способом; 2) представники законодавчих органів з метою збереження своїх посад розробляють таким чином, щоб збільшити політичну підтримку; 3) зацікавлені групи змагаються між собою, пропонуючи політичну підтримку в обмін на ухвалення сприятливого законодавства. Таким чином державне регулювання буде здійснюватися для зацікавлених суб'єктів господарювання, які здатні результативно забезпечити необхідну політичну підтримку та які отримають більшу вигоду від ухвалення сприятливого законодавства.

Галузева політика є частиною загальної економічної політики та спирається на цільові пріоритети, головні напрями і завдання розвитку країни. Головною метою її проведення є підвищення ефективності функціонування ринків шляхом підвищення конкурентоздатності галузей економіки;

оптимізації рівня конкуренції завдяки створенню сприятливих умов для змагальної діяльності, а саме нових технологій, товарів та видів діяльності, інноваційної діяльності, зменшення витрат на виробництво; оптимізації поведінки учасників ринку на основі незалежного прийняття рішень суб'єктами господарювання (зменшення галузевих бар'єрів, розвиток ринкової інфраструктури, розповсюдження інформації).

У структурі галузевої політики виокремлюють бюджетно-податкову, інвестиційну, антимонопольну і зовнішньоекономічну політики, які спрямовані на забезпечення ефективної діяльності галузевих ринків. Інструменти бюджетно-податкової політики використовуються з метою визначення податкових ставок і податкових пільг, режиму оподаткування, бюджетного фінансування стратегічно пріоритетних галузей національної економіки. Метою інвестиційної політики має бути формування інвестиційної стратегії держави, контроль ринку цінних паперів, стимулювання інвестиційного процесу на рівні окремих галузей національної економіки. Антимонопольна політика необхідна для підтримки конкуренції через обмеження монопольної влади окремих фірм на ринках, контролю за концентрацією та антиконкурентною поведінкою. Зовнішньоекономічна політика спрямована на посилення конкурентоспроможності національних ринків на основі визначення експортних, імпорتنих тарифів та квот, здійснення антидемпінгового контролю; посилення конкурентоспроможності вітчизняних фірм на світових ринках шляхом субсидіювання експорту; протидію монопольній владі іноземних виробників. Окрім цього для проведення галузевої політики використовуються адміністративні інструменти, серед яких, наприклад, система регулювання цін, обмеження дохідності, ліцензування, квотування тощо.

Важливо відокремлювати стратегічну і тактичну галузеву політику держави [2, с. 135]. Стратегічна галузева політика – це сукупність методів та інструментів, що спрямовані на визначення пріоритетних галузей (видів економічної діяльності), створення механізму структурного регулювання, що

відповідає умовам ринку, забезпечення конкурентоздатності галузей національної економіки. Тактична ж галузева політика – це сукупність методів та інструментів, які спрямовані на підтримку рівноваги у галузі. Даний напрямок галузевої політики має велике значення, оскільки періодично спостерігаються кризи на вітчизняних ринках продовольчих товарів, ринках сировини. Інструментами проведення даної політики є: антимонопольне регулювання, державна закупівля товарів і послуг, використання державних резервів, стимулювання виробництва на основі податкових пільг, тарифів, пільгового кредитування, контроль бар'єрів входження до ринків шляхом ліцензій, патентів.

Досвід реалізації галузевої політики свідчить про існування суперечностей у державному регулюванні галузевих ринків між: приватними інтересами компаній та суспільними інтересами; інтересами окремих галузей та загальними цілями економічного розвитку; національними інтересами та інтересами іноземних компаній; інтересами споживачів і приватними інтересами компаній; окремими галузями національної економіки. Зазначені суперечності мають широкий спектр виявлення, а їхнє вирішення дозволяє проводити ефективну галузеву політику.

Серед головних завдань галузевої політики слід відзначити наступні: зростання обсягів виробництва, поліпшення якості продукції; удосконалення галузевої структури; розробка та впровадження в діяльність суб'єктів галузевих ринків науково-технічних досягнень; посилення конкурентоспроможності галузей національної економіки; збільшення експортного потенціалу галузей; ефективне розв'язання соціальних проблем.

У сучасних умовах орієнтовні завдання галузевої політики для післявоєнної відбудови вітчизняної економіки можуть виглядати таким чином: відновлення безпекового середовища для виробничої діяльності та проживання людей (розмінування та знезараження територій, утилізація боєприпасів тощо); першочергова гуманітарна допомога (надання притулку, продовольства, медикаментів і медичних послуг, палива); відбудова критичної інфраструктури

(транспортні шляхи, водопостачання, електромережі, тепломережі); відбудова виробничих об'єктів, сприяння залученню іноземних інвестицій і сучасних промислових технологій; відбудова житлового фонду та соціальної інфраструктури (медичні, освітні, реабілітаційні заклади, а також соціальні послуги); технічна допомога на посилення спроможності органів влади реалізовувати проєкти відбудови країни, підтримку розвитку громадянського суспільства, інституційні реформи, посилення верховенства права; розв'язання проблеми боргового навантаження (ВВП-варанти у сукупності з борговими зобов'язаннями держави можуть спровокувати боргову кризу, тому бажано отримати достатні обсяги дешевого рефінансування боргу або здійснити його реструктуризацію); посилення обороноздатності країни, розвиток вітчизняного воєнно-промислового комплексу.

Стратегічно важливим для національної економіки післявоєнного часу є відродження таких галузей національної економіки, як нафтоперероблювання, залізорудна і металургійна промисловість, видобуток нафти і газу, машинобудування (особливо в частині обладнання для енергетики, транспортного машинобудування та виробництва озброєнь).

Слід відзначити, що тільки усвідомлення сутності, завдань, інструментів галузевої політики дозволяє більш глибоко проаналізувати та втілити напрямки ефективного державного регулювання національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Stigler G.J. The Theory of economic regulation. *Bell Journal of Economics and Management Science*. 1971. №. 2. Р. 3-18. 2. Ігнатюк А. І. Економіка галузевих ринків : навчальний посібник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2015. 448 с.

Мажнікова Владислава Генадіївна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, 4 курс, 44 група
Науковий керівник - к.п.н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Олійник Ю.О.

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В ПРОЦЕСІ ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Економічний розвиток країни формується під впливом багатьох факторів. Високорозвинені держави, як правило, не відчують проблем нестачі природних, трудових та фінансових ресурсів, маючи певну економічну стабільність. Іншим країнам, що знаходяться в гірших умовах, необхідно розкривати свій потенціал. Однак вони, не маючи достатніх власних ресурсів, залучають кошти з-за кордону. Разом з інвестиціями до країни надходять прогресивні технології, сучасна техніка, обладнання, зростає її експортний потенціал. Для України, яка вже тривалий час відчуває гостру нестачу внутрішніх фінансів для модернізації і розвитку галузей народного господарства, питання надходження зарубіжних інвестицій залишається актуальним і зараз.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) - це форма участі іноземного капіталу в реалізації інвестиційних проектів на території держави-реципієнта інвестицій, яка представляє собою довгострокові капіталовкладення іноземного інвестора у різноманітні підприємства з метою отримання прибутку або утримання капіталу. При цьому частка іноземного інвестора в статутному капіталі комерційної організації на території держави-реципієнта інвестицій повинна бути не менше 10%, що дозволяє інвесторові (або його представнику) стратегічно впливати на діяльність підприємства. Вагому роль прямі іноземні інвестиції відіграють у соціально-економічному розвитку економіки, зокрема сприяють підвищенню продуктивності праці у компаніях з іноземними інвестиціями, відбувається збільшення їх конкурентоспроможності, поліпшення умов життя, зростає ВВП країни. Залучення іноземних інвестицій є найбільш

реальним ресурсом у перехідній економіці східноєвропейських країн. Прямі іноземні інвестиції залишаються основним джерелом фінансування капіталовкладень, а також дефіциту поточного рахунка платіжного балансу цих країн.

Україна на сучасному етапі розвитку економіки повинна створити сприятливе інвестиційне середовище для залучення колосальних фінансових ресурсів. Адже інвестиції є джерелом коштів, необхідних для модернізації та розвитку української економіки. Вони сприяють залученню нових виробничих технологій, а також технологій ринкової поведінки. Важливим є саме те, звідки вони надходять та куди спрямовуються. Особливо важливим є залучення інвестицій з високорозвинутих країн світу, що характеризуються належним рівнем ринкової культури. Національний інтерес вимагає, щоб вітчизняний та іноземний інвестори створили нові, насамперед високотехнологічні та наукоємні, імпортозамінні та експортоспроможні підприємства.

До початку 2022 р., Україна була більш привабливою для іноземних інвесторів, оскільки рівень віддачі від інвестицій в нашу країну є досить високим. У деяких галузях економіки рівень прибутку від інвестицій значно перевищував рівень прибутку у відповідних галузях країн Західної Європи. За останні кілька років в Україні відбулося багато змін на краще. Зокрема, до основних зрушень відносяться поліпшення легкості ведення бізнесу і підтримка співпраці інвесторів з державою. За даними Державної служби статистики починаючи з 2021 році в економіку України сальдо скало 4,8 млрд. доларів прямих іноземних інвестицій. Однак, цей показник за минулі роки зазнав неабияких коливань від 3,69 млрд. дол. США у 2017 році до 4,45 млрд. дол. США у 2018 році, з подальшим підйомом залучених коштів у 2019 році - \$5,2 млрд. дол. США.

Необхідно відмітити, серед країн-інвесторів на першому місці знаходиться Кіпр, частка їх структури ПІІ в економіку України на початок 2020 року складала на 01.01.2020 – 29%. Нідерланди займають друге місце серед країн-інвесторів. В загальному обсязі прямих іноземних інвестицій в економіку

України частка інвестицій цієї країни зросла з 18,0 % у 2015 році до 20,2,0 % у 2018 році, а на початок 2020 року склала вже 23,2%. За даними Державної служби статистики України на 1 січня 2020 року Нідерланди вклали в економіку України 8301,4 млн. дол., Кіпр – 10368,9 млн. дол., Велика Британія 5,8 млн. дол., Німеччина 5,1 млн. дол., Швейцарія 4,8 млн. дол.

Для європейських інвесторів близькість до ЄС, низькі витрати на робочу силу і її висока кваліфікація роблять Україну однією з найбільш інвестиційно привабливих країн. Також існують і інші чинники, які сприяють розширенню інвестиційних зв'язків України: великий потенціал і практично необмежений внутрішній ринок; географічне положення на перетині основних транспортних шляхів між Європою і Азією; відносно недорого і одночасно кваліфікована робоча сила; науковий потенціал; розвинена інфраструктура (порти, аеропорти, залізниці, склади, системи зв'язку і інженерні мережі) і ін.

Для залучення інвесторів в Україні створене правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства, надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами, введено ряд законодавчих стимулів, наприклад зелений тариф, операції з давальницькою сировиною, переваги для ІТ-фахівців тощо. Економіка України поступово лібералізується, пропонуючи одні з найвигідніших умов для здійснення інвестицій. Існуюче законодавство викликає особливий інтерес інвесторів, оскільки торкається найважливішого для них питання — пільгових умов інвестування і державних гарантій захисту іноземних інвестицій. Залучення ПІІ регулюється не тільки законодавством цієї чи іншої країни, а й міжнародними угодами між державами. Україна підписала багато двосторонніх інвестиційних угод (всього 676, із них 43 — чинні), зокрема кілька угод із країнами-членами ОЕСР. Двосторонні угоди, що мають вищу силу, ніж Закон України "Про іноземні інвестиції", і тому мають вищу силу над ним у разі конфлікту, в більшості випадків відповідають міжнародним стандартам. До того ж Україна підписала кілька багатосторонніх угод щодо іноземних інвестицій, таких як Конвенція ICSID 1965 р., Енергетична Хартія 1994 р. та Угода про співпрацю і партнерство з Європейським Союзом. Кільком

інституціям було поставлене завдання розвивати ППІ, проте воно не було досить чітко визначене і механізм його реалізації не був розроблений. Для того, щоб удосконалити цю інституцію, головні урядові інститути, які пов'язані з ППІ, були інтегровані у структуру Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції. Такий підхід дає можливість розробити комплексну програму практичного втілення стратегії розвитку інвестицій.

Зарубіжним інвесторам Закон України "Про режим іноземного інвестування" дозволяє все, що й громадянам України, але не йдеться про те, що останні можуть робити все, що дозволено іноземцям. І це не випадково. Згідно з цим Законом і подальшим законодавством, іноземні інвестори звільнені від ряду зборів і податків, які повинні сплачувати українські громадяни. Тим самим національний режим був замінений для іноземних інвесторів режимом пільг і привілеїв. Отже, держава з моменту введення в дію Закону допомогла іноземним підприємцям перемогти в конкурентній боротьбі з українцями. Не дивно, що в таких умовах багато вітчизняних фірм почали камуфлюватися під іноземні шляхом реєстрації за кордоном і подальшого функціонування в Україні як іноземні інвестори.

Створення за допомогою іноземних інвестицій успішно працюючих підприємств могло б розширити сукупну місткість ринку товарів, послуг, робочої сили і за рахунок цього сприяти відродженню економіки. Шляхом купівлі акцій і підприємств іноземні інвестори здатні забезпечити стартовим капіталом виробництва з потужностями, що простоюють. Іноземні інвестиції могли б стати важливим чинником економічного зростання в Україні, проте не сприяють цьому їх недостатній обсяг і, як наслідок, дуже мала частка їх серед коштів, залучених для відродження виробництва.

Іноземні інвестиції потрібні не лише як допомога для виходу вітчизняної економіки з кризи, а й як одне із важливих джерел іноземної валюти. Найбільшу частину її надходження забезпечує експорт товарів і послуг. Хоча роль зарубіжних інвесторів як постачальників іноземної валюти не така вагома (доходи від товарного експорту перевищують загальний обсяг іноземних

інвестицій в українську економіку), імпорт капіталу — це набагато вигідніший для сторони, що приймає, спосіб одержання іноземної валюти, ніж експорт товарів і послуг. У випадку імпорту капіталу країна приймає іноземну валюту, але нічого натомість відразу не віддає. Саме така особливість іноземних інвестицій дала змогу багатьом країнам, що розвиваються, з обмеженими виробничими та експортними можливостями піднести економіку на основі закупівлі на світовому ринку значних обсягів сучасних засобів виробництва за рахунок інвестованого зарубіжного капіталу і перетворитися в нові індустріальні держави.

Перш за все прямі іноземні інвестиції повинні сприяти стійкому та збалансованому розвитку, структурній модернізації національної економіки, підвищенню рівня її міжнародної конкурентоспроможності. Значними мають стати прямі іноземні інвестиції у розвиток наукоємних та високотехнологічних виробництв, які сприяють розширенню експортного потенціалу та посилюють конкурентоспроможність українських товарів на світових ринках. В той же час не йдеться про нехтування існуючими зв'язками у традиційних сферах української економіки, в які інвестори вклали кошти. Це металургія, машинобудування, хімічна й харчова промисловість, виробництво будівельних матеріалів та сільське господарство.

Україна потенційно може бути однією з провідних країн із залучення іноземних інвестицій. Цьому сприяє її величезний природно-ресурсний потенціал, вигідне економіко-географічне положення, наявність кваліфікованої робочої сили, значний внутрішній ринок, місце в світовій геополітичній політиці провідних країн світу тощо. Інвестиційна політика держави має бути направлена на: зниження процентних ставок по кредитах; активізацію внутрішніх інвестицій; зниження податкового навантаження на юридичних та фізичних осіб, а не вводити додаткові акцизні збори та податки для громадян; не тільки спрощення процесу організації діяльності середнього та малого бізнесу, а й створити умови для успішної їх діяльності; впровадити штрафи для контролюючих органів, які порушують процедуру та терміни перевірок,

суб'єктів господарювання і тим самим негативно впливають на фінансово–господарську діяльність суб'єкта підприємницької діяльності; «очищення» судової системи та владних структур від корупції; прозорість прийняття рішень органами державної влади.

Щодо підвищення інвестиційної привабливості, необхідно знайти такий механізм ухвалення економікополітичних рішень, який забезпечив би пріоритет стратегічних інтересів суспільства перед інтересами повсякденної політики. Економічна політика має бути цілеспрямованою і спроможною до змін відповідно стану економіки. Передумова стратегічної політики – наявність постійного і незалежного економічного моніторингу, постійний розвиток наукового консультування економічної політики і надання їй законної сили. Інвестиційна привабливість формується із забезпечення і збереження макроекономічного балансу, стабільності і довіри, а також наявністю сприятливого середовища розвитку підприємництва. Держава повинна створити можливості для іноземних інвесторів почувати себе необхідними партнерами.

Список використаних джерел:

1. Даций Н.В. Розвиток іноземного інвестування в економіці // Інвестиції: практика та досвід. 2009. № 20. С. 9-11. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2009/4.pdf (дата звернення: 19.04.2022).
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 17.04.2022).
3. Духницький Б.В. Іноземні інвестиції в економіці України URL: <http://magazine.faaf.org.ua/inozemni-investicii-v-ekonomici-ukraini.html> (дата звернення: 17.04.2022).
4. Михайленко О.Г., Красникова Н. А. Вплив іноземних інвестицій на розвиток економіки України в умовах глобалізації // Ефективна економіка. 2020. № 7. С. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/56.pdf (дата звернення: 18.04.2022).

Дернов Ярослав Вадимович
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 141-е
Науковий керівник – к.е.н., доцент, завідувач кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Соляр В.В.

КРИТЕРІЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ГОСПОДАРСТВА

Сучасна система господарювання будь-якої країни має складну структуру та виражає співвідношення і зв'язки між її основними елементами. Об'єднання суб'єктів господарювання за видами діяльності формує галузеву структуру господарства, та якщо групування відбувається за розміщенням підприємств на території, говорять про територіальну структуру господарства.

Усі галузі національного господарства України об'єднуються, насамперед, у дві сфери – сферу матеріального виробництва і сферу послуг, або виробничу і невиробничу сфери. Галузева структура господарства України традиційно характеризувалася переважанням сфери матеріального виробництва над сферою послуг (відповідно 70% і 30% вартості продукції). І лише з початку ХХІ ст. їхні частки майже вирівнялися. Так у 2020р. виробництво товарів в Україні склало близько 4058,5 млн. грн. (47%), надання послуг – 4638,1 млн. грн. (53%) [1]. У світовому господарстві сфера послуг також має тенденцію до зростання.

Аналізуючи сучасну галузеву і територіальну структури господарства України, слід відзначити їх нераціональність. Про це, зокрема, свідчать: значна залежність господарства від постачання енергоносіїв і сировини; відсутність виробництв повного циклу в багатьох галузях; обмежений розвиток виробництва товарів народного споживання; недостатній розвиток агропромислового комплексу; технічна відсталість і зношеність устаткування, технологічна недосконалість підприємств, що зумовлюють високу енерго- і матеріаломісткість економіки; значна концентрація виробництв, що забруднюють навколишнє середовище та зумовлюють використання ресурсного потенціалу.

Значну роль у подоланні перелічених проблем повинні відіграти нові економічні реформи з використанням методів оптимального програмування структури господарства. Вони базуються на аналізі поточного розвитку і розміщення галузі; визначенні основних умов і факторів розвитку на перспективу; виборі оптимального варіанта розвитку галузі.

У зв'язку з необхідністю всебічного аналізу виробничої структури і спеціалізації господарства задачу оптимального поєднання галузей доцільно розв'язувати за критеріями максимуму таких показників як чистий дохід, валовий дохід, товарна продукція. Крім того, використовують також метод мінімізації приведених витрат, які обчислюють за формулою: $Вп = С + E * K$, де $С$ - собівартість продукції з урахуванням транспортування до споживача; E - нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень (в цілому у господарстві він становить на сучасному рівні 0,12); K - капітальні вкладення. З усіх варіантів розвитку вибирають той, що має найменші приведені витрати. Оптимальний варіант доповнюється галузевими показниками рівня інтенсифікації виробництва: фондівдачі, рентабельності, продуктивності праці тощо. Отже, розглянуті показники є по суті економічною експертизою (оцінкою) перспективного розвитку виробництва.

Таким чином, використання методів обґрунтування розміщення і розвитку галузі або підприємства при дотриманні принципу пропорційності розвитку галузей забезпечує підвищення ефективності, збільшення виготовлення високоякісної і конкурентоспроможної продукції, зменшенні затрат сировини та енергії на її випуск, скороченні виробництва економічно та екологічно не вигідної продукції.

Список використаних джерел:

1. Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності (2016-2020 рр.) з урахуванням перегляду даних платіжного балансу. *Державна служба статистики*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/vvp/vvp_ric/arh_vtr_u.htm

Сідова Діана Романівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 44-е
Науковий керівник – к.е.н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Осьмірко І.В.

СТРАТЕГІЧНІ ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Одним із важливих завдань розвитку фінансового сектору є виконання зобов'язань, що передбачені Угодою про асоціацію між Україною та ЄС й іншими міжнародними зобов'язаннями України.

У травні 2019 року Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб та Міністерство фінансів України підписали Меморандум про взаєморозуміння та співробітництво з питань підготовки та впровадження Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року. Метою Стратегії є забезпечення подальшого реформування та розвитку фінансового сектору України відповідно до провідних міжнародних практик й імплементації заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Стратегія визначає п'ять стратегічних напрямів: фінансова стабільність, макроекономічний розвиток, фінансова інклюзія, розвиток фінансових ринків та інноваційний розвиток. Кожен напрямок має свої стратегічні цілі та індикатори виконання [1].

Досягнення фінансової стабільності передбачає ефективне регулювання фінансового сектору та вдосконалення наглядових підходів на основі удосконалення моделі регулювання фінансового сектору, підвищення інституційної спроможності та незалежності регуляторів; підвищення прозорості фінансового сектору на основі удосконалення інформаційного обміну між регуляторами, запровадження Плану дій BEPS в Україні, приєднання до міжнародної системи обміну інформацією щодо фінансових

рахунків; посилення стійкості *фінансового сектору до викликів* через підвищення вимог до стійкості професійних учасників фондового ринку та запобігання дефіциту ліквідності; *підвищення* якості корпоративного управління та управління ризиками у фінансовому секторі.

Завдання макроекономічного розвитку включають підвищення стійкості державних фінансів, розвиток кредитування національної економіки, удосконалення захисту прав інвесторів та кредиторів, створення умов для залучення довгострокових ресурсів в економіку.

Фінансова інклюзія передбачає доступність користування фінансовими послугами, посилення захисту прав споживачів фінансових послуг та підвищення фінансової грамотності населення.

Розвиток фінансових ринків повинен базуватися на сприянні розвитку небанківських фінансових послуг, створенні більш досконалої інфраструктури ринків капіталу на основі запровадження кращих світових практик та підвищення ліквідності фінансових ринків

Розв'язання завдань інноваційного розвитку на основі запровадження нових технологій здійснення платежів та переказу коштів, нових стандартів платежів та розвитку національної платіжної системи, розвитку цифрових технологій, блокчейн, автоматизації та використання штучного інтелекту та багато ін.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4

Тоценко Євгеній Олександрович
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 5М
Науковий керівник - к.е.н., доцент, професор кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Сідельнікова І.В.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Розвиток підприємництва та ефективне функціонування підприємницького сектора відіграє надзвичайно важливу роль у здійсненні економічних реформ, і є головною рушійною силою, що забезпечує оновлення та формування стабільної економіки будь-якої країни.

На теперішній час національна економічна система перебуває у стані глибокої трансформації. Разом із тим загострення політичної ситуації в країні, воєнне протистояння, численні проблеми соціально-економічного характеру, у тому числі карантинні обмеження у зв'язку з пандемією коронавірусу, а також невизначеність на зовнішніх ринках, складні умови міжнародної торгівлі, нестабільність світових фінансових ринків обумовлюють значні ризики для подальшого розвитку і динамічного зростання підприємницького сектора вітчизняної економіки. Тому питання державного регулювання, створення належних умов для державної підтримки сектора підприємництва стають першочерговими, що актуалізує необхідність поглиблення відповідних наукових досліджень.

Слід зауважити, що створення належних умов функціонування підприємницького сектора є можливим тільки на основі розуміння наявних проблем і перешкод, що стримують його розвиток, та забезпечення державою сприятливих умов, які можуть допомогти реалізувати можливості для покращення діяльності бізнесу і відповідним чином стимулювати та активізувати його.

Дослідження підприємницького сектора національної економіки дозволяє виокремити основні причини гальмування його розвитку [1-3]: неопрацьованість законодавства; загальний стан економіки і негативна

динаміка основних макроекономічних показників; недосконалість податкової системи; відсутність достатнього стартового капіталу, власних фінансових ресурсів, сировини, матеріалів, приміщень і обладнання; високий рівень корупції, нестабільність умов ведення бізнесу, бюрократія, рейдерство; нерозвиненість інфраструктури підтримки і розвитку підприємництва; обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення, недосконала система підготовки кадрів та інші.

Розв'язання зазначених проблем потребує переформатування державної політики і такої її важливої складової, як державна підтримка та державне стимулювання розвитку підприємництва. Під державною підтримкою необхідно розуміти державне регулювання сектора підприємництва, яке передбачає свідоме формування владними структурами відповідних умов становлення і розвитку бізнесу, застосування сукупності методів і форм сприяння розвитку підприємництва з урахуванням інтересів держави та суб'єктів господарювання.

Принципами державної політики у сфері розвитку підприємництва в Україні є: ефективність підтримки малого і середнього підприємництва; доступність отримання державної підтримки суб'єктами малого і середнього підприємництва; забезпечення участі представників суб'єктів малого і середнього підприємництва, громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва, у формуванні та реалізації державної політики в зазначеній сфері; створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва, що відповідають вимогам, передбаченим загальнодержавними, регіональними та місцевими програмами розвитку малого і середнього підприємництва, до участі у виконанні таких програм та для отримання державної підтримки; ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для виконання зазначених програм; відкритість і прозорість проведення процедур надання державної підтримки; доступність об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва для всіх суб'єктів малого і середнього підприємництва [4].

Як показує практика, реалізувати всі можливі заходи та засоби державної політики ресурсно буває складно та часто і не доцільно. Слід розуміти, які саме дії, заходи або ж їхнє поєднання є найбільш важливими, доречними й ефективними у певний конкретний момент часу за відповідного стану розвитку сектора підприємництва.

У сучасних умовах пріоритетами державної підтримки та стимулювання розвитку підприємницького сектора в Україні мають бути: 1) формування сприятливого підприємницького клімату, приведення чинних нормативно-правових актів місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування у відповідність до принципів державної регуляторної політики; 2) зменшення втручання державних органів у діяльність суб'єктів господарювання, усунення адміністративних бар'єрів для ведення бізнесу; 3) розроблення запобіжних заходів для недопущення корупційних зловживань та дискримінації суб'єктів господарювання; 4) зниження податкового навантаження на суб'єктів бізнесу та спрощення податкового адміністрування; 5) покращення доступу до фінансування в банківському і небанківському секторах; 6) створення інфраструктури стимулювання експорту; розширення можливостей зовнішньоекономічної діяльності; 7) сприяння самозайнятості безробітних шляхом надання їм грошової допомоги для започаткування власної справи; при перепідготовці та підвищенні кваліфікації безробітних особливу увагу приділяти професіям, що дають можливість розпочати підприємницьку діяльність; 8) з метою інформаційного забезпечення малих підприємців, спрощення їх доступу до необхідної інформації сформувати бази даних, які будуть нагромаджувати та впорядковувати інформацію щодо норм чинного законодавства.

Найбільшими ризиками для функціонування підприємницького сектору в Україні в сучасних умовах є: зупинення діяльності, дефіцит ліквідності, зменшення споживчого попиту, розірвання ланцюгів створення доданої вартості й постачання, втрата внутрішнього ринку збуту, невизначеність на зовнішніх ринках, а також неготовність регуляторного середовища України до стимулювання динамічного розвитку підприємницького потенціалу. Реалізація

підприємницького потенціалу залежить від швидкої модернізації та адаптації державної політики підтримки. Зміцнення зусиль між законодавчою та виконавчою владою дозволить знизити ризики. Переформатування державної політики має включати: 1) реалізацію антикризового плану дій щодо підтримки підприємництва в умовах воєнного стану та у період економічного відновлення; 2) зменшення регуляторного навантаження та формування пакету заходів, спрямованих на збереження ринків збуту для малих і середніх підприємств в умовах обмежень; 3) розроблення запобіжних заходів для недопущення корупційних зловживань та дискримінації суб'єктів господарювання; 4) прискорення спрощення податкового адміністрування; 5) покращення доступу до фінансування; 6) створення інфраструктури стимулювання експорту; 7) поглиблення цифрових трансформацій, розширення цифрових інструментів для дистанційного виконання фінансово-господарських операцій.

Зважаючи на особливу важливість проблеми, необхідно і надалі проводити поглиблений та постійний моніторинг наявних перешкод для розвитку вітчизняного підприємницького сектора з метою визначення пріоритетів їх подолання.

Список використаних джерел:

1. Гейко Т.Ю. Пріоритети розвитку підприємництва в Україні в умовах пандемії COVID-19 та в посткарантинний період. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2020. № 2 (73). С.62-71.
2. Причепал.В., Руда Л.П. Сучасні тенденції та перспективи розвитку підприємницького сектору економіки України. *Економічний простір*. 2019. № 143. С. 67-80.
3. Турчак В.В., Олійник Л.Г. Стимулювання розвитку підприємництва на регіональному рівні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 19 (3). С.111-115.
4. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні зі змінами згідно закону № 540-IX від 30.03.2020: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

Юань Лін, Юлдашов Равшан Назарович
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 5 (51)М
Науковий керівник – к.е.н., доцент, завідувач кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Соляр В.В.

ОБГРУНТУВАННЯ РОЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У СОЦІОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЯХ ЕКОНОМІКИ

Успішне функціонування інфраструктурного комплексу країни та її регіонів у першочерговому порядку визначає рівень та якість життя населення, що у свою чергу, забезпечує можливість розвитку людського потенціалу. Вплив інфраструктури на розвиток суспільства є різноспрямованим, що пов'язано, з одного боку, зі складною структурою інфраструктурного комплексу, з іншого – зі зміною її ролі у розвитку суспільно-економічних формацій і поглядів.

Визначення сутності та ролі інфраструктури в житті суспільства з розвитком економічної науки супроводжувалося розробкою різних поглядів та концепцій. Тим не менш, на сучасному етапі чітко спостерігається тенденція до остаточного зближення та взаємопроникнення ідей про інфраструктуру як комплексу умов, що забезпечують функціонування суспільства та виробництва.

У 1960-1970 рр. у науковій літературі з'являється думка про доцільність поділу інфраструктури на виробничу та соціальну. З обґрунтуванням поняття «соціальна інфраструктура» формується наукова парадигма, що базується на феномені «соціології життя». Вивчення соціальної інфраструктури у межах цієї парадигми дозволило ідентифікувати її як сукупність загальних, особливих та специфічних умов, що забезпечують раціональну організацію життєдіяльності людей [1].

Розвиток поглядів щодо сутності поняття «соціальна інфраструктура» пов'язане з історичною необхідністю створення ефективних умов не тільки для виробництва, а й для невиробничої діяльності людей. Так з ускладненням техніко-технологічної бази виробництва, переходом до нових технологічних укладів та посиленням комунікаційних потоків відбувалося поступове

усвідомлення ролі робочої сили, індивіда у виробничій системі. Цим визначалася необхідність підвищення уваги потреб працівника під час здійснення ним трудової діяльності.

Розвиток та поглиблення досліджень соціальної інфраструктури призводило до розширення цього поняття. Це логічно пов'язано з такою особливістю ХХ століття, як міста, що швидко зростають. Різке збільшення кількості міського населення свідчить про процес зростання інтенсивності урбанізації. Особлива динаміка притаманна містам із населенням від 100 до 500 тис. чол. [2]. У містах надзвичайно високою є концентрація виробництва, а звідси і трудових ресурсів. Наслідком цього є загострення проблем, пов'язаних із зростанням соціальної напруги, збільшенням потреби у соціальному захисті, прискоренням темпів обміну інформацією та культурного обміну. Тому зростає роль соціальної інфраструктури як інструменту зниження негативного впливу зазначених проблем.

Таким чином, розквіт досліджень соціальної інфраструктури припадає на ХХ ст. Саме в цей час виникає історично обумовлений високий рівень новаторства соціальних теорій та концепцій. Прискорення науково-технічного прогресу, розростання міст та відставання розвитку сільських населених пунктів, формування нових організаційно-економічних типів господарювання з високою концентрацією капіталу (монополій, транснаціональних корпорацій, інтегрованих структур підприємництва) – все це поглиблює необхідність дослідження особливостей та закономірностей формування та функціонування соціальної інфраструктури.

Часто суперечливі соціальні процеси знаходять відображення у цілісних соціологічних теоріях суспільства. Для цього дослідження корисним є узагальнення основних соціологічних теорій суспільства для більш глибокого розуміння соціальної сфери та соціальної інфраструктури як її складової. Дане узагальнення наведено у табл. 1.

Узагальнення деяких соціологічних теорій суспільства [3]

Теорія	Автор	Характерні особливості
Організований капіталізм	Г. Гільфердинг	Зростання ролі великих монополій, об'єднання фінансового та промислового капіталів, посилення ролі держави у житті суспільства, трансформація системи соціальних відносин шляхом побудови жорсткої соціальної ієрархії.
Солідарне суспільство	Г. Адлер	Загальна участь у системі управління, виходячи з ролі індивіда у процесі виробництва та розподілу; централізація державної влади, приватна власність існує юридично, але формально вона трансформується у колективну шляхом підвищення ролі робітників в управлінні підприємствами.
Державно-монополістичний капіталізм (імперіалізм)	Дж. А. Гобсон, К. Каутський	Посилення монополізації, концентрації та глобалізації економічних відносин, злиття банківського та промислового капіталів, експорт капіталу стає важливішим за експорт товарів, створення міжнародних монополістичних спілок, оформлення нової структури світу: ядра та периферії.
Технократичне суспільство	Т. Веблен	Трансформація приватної власності в акціонерний капітал, поділ функцій володіння та управління власністю, бурхливий науково-технічний прогрес, створення великомасштабного машинного виробництва, формування нової страти – інженерів та техніків, конфлікт інтересів бізнесу та промисловості.

Усі дослідники соціальної сфери з початку ХХ ст. наголошують на ускладненні процесів, що відбуваються в соціальній сфері. При цьому теорія

державного монополістичного капіталізму досить точно відображає реалії поділу світу на країни ядра та периферії. Майже всі дослідники соціологічних теорій вказують на підвищення ролі управління соціально-економічним розвитком.

Трансформація форм власності, поява нових організаційних форм господарювання впливали на виникнення теорій, що базувалися на дослідженні процесів корпоратизації економіки.

Так А. Берль, Р. Мінз, Дж. Бернхем розробляли теорію менеджерського суспільства, в якій запропоновано докладний аналіз функціонування акціонерного капіталу та пов'язане з ним виникнення нового типу соціальних відносин у великих корпораціях. В таких умовах відбувається формування нового класу з урахуванням трьох прошарків суспільства – менеджерів, технократів і бюрократів.

Теорія корпоративного суспільства У. Уорнера описує процеси територіального ускладнення й трансформації суспільства, зростання спеціалізації і поділу робочих статусів на нижчі та некваліфіковані одиниці. У той же час індивіди набувають більшої свободи за рахунок отримання «відкритого статусу». Це замінює традиційні закриті класові системи та інші форми ієрархії. Одним із вагомих факторів соціальної трансформації стає освіта. Безперервна освіта триває все життя, а освітня система перестає мати локальний характер, контролюється державою та іншими організаціями загальнонаціонального рівня.

Особливе місце займають теорії масового суспільства (К. Манкгейм, Х. Ортега-і-Гассет, Е. Фромм, Е. Шілз), у яких досліджуються процеси формування масового суспільства на основі масового виробництва та масової культури. Головною рисою масового суспільства є стандартизованість усіх сфер: виробництва, робочої сили, управління та контролю. На відміну від стандартів соціальної сфери, що раніше існували, нові стандарти мають технологічну основу. Наслідком стандартизації всіх сфер життя є створення масової культури виробництва та споживання.

Сучасні теорії суспільства представлені розробками О. Тоффлера (теорія товариства «третьої хвилі»), Ф. Ферраротті (сучасного суспільства), М. Хоркхаймера, Т. Адорно (розвиненого індустріального суспільства).

Таким чином, у всіх проаналізованих соціальних теоріях вказуються особливості соціальної сфери, які розглядаються як обґрунтування значення та місця соціальної інфраструктури у житті суспільства: зростання ролі науково-технічного прогресу у соціальному житті; прискорення та загострення соціальних перетворень, зумовлених економічними процесами; трансформація ролі індивіда унаслідок процесів перетворення соціальної сфери [4]. Складні перетворення, що відбувалися у соціальній сфері під впливом різних чинників, позначилися на розвитку соціальної інфраструктури – однієї з її складових.

Список використаних джерел:

1. Інфраструктура. Соціальна інфраструктура. *Вільна енциклопедія Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
2. Ховтура А.С. *Становлення та модернізація соціальної інфраструктури губерньських міст Лівобережної України (кінець XVIII – початок XX ст.)*. Дис. на здоб. ступ. докт. філософії за сп. 032– Історія та археологія (Галузь знань 03 – Гуманітарні науки). ХНУ ім. В. Н. Каразіна МОН України, Харків, 2021.
3. Гуляєва Н.П. Соціальна сфера як об’єкт управління та соціальний розвиток. URL: http://zhurnal.lib/n/natalxja_p_g/tema3-1.shtml.
4. Соляр В.В. Обґрунтування перспективних напрямів розвитку соціальної інфраструктури регіону. *Регіональна економіка*. 2012. № 1. С. 200-207.

Підкопай Тимур Денисович
Харківська державна академія фізичної культури
факультет фізичної терапії та здоров'я людини, гр.1.11
Науковий керівник – к. е. н., доцент, професор кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Сідельнікова І.В.

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Кооперативи є однією з форм господарювання, яка саме в кризові періоди забезпечує раціональну форму ведення господарства. Кооперація має потужний антимонопольний потенціал і надає можливість дрібним виробникам успішно конкурувати навіть із великими міжнародними холдингами. Кооперативні ідеї отримують найбільш ефективне застосування у сільському господарстві. І саме в аграрному секторі серйозний вплив на процес виробництва, розподілу і споживання продукції здійснює процес глобалізації. І при цьому саме в сільському господарстві глобалізація відкриває нові можливості й перспективи. Отже, все це і визначило напрям даного наукового дослідження.

Велика кількість розвинутих країн визнали на законодавчому рівні важливу роль кооперативів у вирішенні економічних і соціальних проблем. Перевагами об'єднання сільськогосподарських виробників у кооперативи є наступні [1]: окремий виробник не в змозі впливати на рівень цін закупівлі й реалізації виробленої продукції переробним підприємствам; можливості обміну досвідом між фермерами щодо ефективності ведення сільськогосподарської діяльності, а також бажання працювати як частина об'єднання, групи, а не самотійно; завдяки об'єднанню зусиль фермерів у єдиній організації, а також існування переваг щодо закупівлі сировини та реалізації продукції зростає рівень дохідності виробництва, а одержаний прибуток розподіляється рівномірно між кожним учасником кооперативу; можливість нарощувати виробництво внаслідок одержання кредиту на власний розвиток, а також завдяки можливості використання засобів виробництва, орендованих у інших членів кооперативу; можливість одержувати пільговий кредит на здійснення

інвестицій у сільськогосподарське виробництво, переробку продукції, надання виробничих послуг; можливість отримати звільнення від податків або зниження податкової ставки.

Глобалізація створила досить жорсткі та складні умови конкуренції кооперативів із приватним бізнесом. І саме співпраця кооперативів, об'єднання їх у кооперативні системи дозволили багатьом з них у різних країнах вижити і максимально ефективно задовольняти потреби своїх членів та споживачів в умовах глобалізації.

За цих обставин кооперативи почали шукати нові, нетрадиційні шляхи для свого функціонування і ефективного розвитку. У окремих випадках такі пошуки не були вдалим і завершувались відходом від головних кооперативних принципів, перетворенням кооперативів у приватні сервісні структури. Але у більшості випадків кооперативам вдалось адаптуватись до нових умов і знайти ефективні механізми свого існування у глобалізованому світі. І досить показовим є приклад вдалого пристосування до умов глобалізації саме сільськогосподарських кооперативів, які були змушені вийти за національні межі, поширити діяльність на інші країни і перетворитись у транснаціональні кооперативи.

Глобалізаційні процеси у світовій економіці підштовхнули сільськогосподарські кооперативи до співпраці на міжнародному рівні, в першу чергу, задля досягнення економії на масштабах діяльності, можливості мати справу з великими роздрібними торговельними мережами, а також забезпечення належного збереження продукції протягом усього циклу виробництва.

Інтернаціоналізації сільськогосподарських кооперативів сприяла ціла низка чинників. Лібералізація торгівлі на європейському ринку значно посилила конкуренцію, а це добре мотивує до збільшення масштабів діяльності й скорочення виробничих витрат. Також значне збільшення ринкової частки великих роздрібних торговельних мереж стимулює і постачальників, у т. ч. об'єднання аграрних збутових кооперативів, до розширення і зростання. Крім

цього, якість сільськогосподарської продукції та її перероблювання починають відігравати все більш важливу роль на аграрному ринку.

Серед стратегій інтернаціоналізації аграрних кооперативів можна відзначити такі основні [2, с. 202]:

- кооператив з країни А залучає фермерів з країни Б (як правило, сусідньої) у якості членів (наприклад, шведський постачальний кооператив Norrbottens Lantmän мав членів у Фінляндії);

- кооператив з країни А здійснює придбання обробної компанії у країні Б та запрошує постачальників придбаної компанії стати її членами (наприклад, німецький молочний кооператив Milch-Union Hocheifel придбав кілька молочних підприємств у Бельгії та Люксембурзі й запропонував членство місцевим постачальникам);

- фермери з двох або більше країн створюють новий (транснаціональний) кооператив (ця практика, наприклад, мала застосування у Бельгії, Нідерландах);

- відбувається злиття двох кооперативів з різних країн (наприклад, злиття данського молочного кооперативу MD Foods і шведського молочного кооперативу Arja в Aria Foods).

Як свідчить практика, більшість транснаціональних кооперативів розташовані у Нідерландах, Німеччині, Данії, Бельгії. Декілька засновані у Австрії, Ірландії, Італії, Люксембурзі, Фінляндії, Франції, Угорщині. Значна кількість транснаціональних кооперативів, що працюють у сфері перероблювання молока і виробництва молочної продукції, а також фруктів і овочів, може бути зумовлена незначним обсягом внутрішніх ринків даних країн і суттєвим ступенем їхньої загальної економічної інтеграції. Так, Ірландія, Нідерланди, Бельгія, Данія є маленькими країнами, і при цьому - великими виробниками молока, фруктів, овочів. А Німеччина, яка є суттєво економічно інтегрованою із сусідніми країнами, більше орієнтована на власний внутрішній ринок.

Франція виступає одним із лідерів у виробництві аграрної продукції в Європі саме завдяки значному розвитку кооперативів. Останні мають іноземні

дочірні підприємства, що закупають аграрну продукцію або здійснюють постачання фермерам у власних країнах. При цьому ці кооперативи не мають членів за кордоном і розглядаються як інтернаціональні, а не транснаціональні, що зумовлено особливостями французького законодавства, яке обмежує кооперативи щодо регіону їхньої діяльності.

Таким чином, глобалізація спонукала сільськогосподарські кооперативи до пошуку нових моделей їхньої діяльності, і транснаціоналізація стала однією із них. Однак, остання нашоується на суттєві перепони, пов'язані із наявними відмінностями у законодавстві, культурах традиціях країн, а також небажанням самих членів кооперативів до перетворення їх організацій на транснаціональні, адже це значно ускладнює взаємовідносини членів і менеджменту кооперативів та може суттєво нівелювати їхню кооперативну природу.

Отже, глобалізація відкриває для сільськогосподарських кооперативів можливість для освоєння нових ринків збуту і розвитку. Досвід створення і функціонування кооперативних структур закордонних країн є основою для визначення змісту, напрямів, форм його застосування у вітчизняному аграрному секторі. На нинішньому етапі розвитку аграрного сектора національної економіки важливо найбільш повно використати цей досвід у розвитку сільськогосподарської кооперації і разом із тим обґрунтовано підходити до реальної економічної ситуації у країні за умов глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Ревуцька А. О., Смолій Л. В. Сучасний стан і розвиток сільськогосподарської кооперації в контексті глобалізації: зарубіжний досвід для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Випуск 25, частина 2. С. 87-90.

2. Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. О.А. Довгаль, Н.А. Казакової. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. 540 с.

Сердюк Марина Олександрівна
ХНПУ імені Г. С. Сковороди
факультет фізичного виховання і спорту, 2 курс, 21 група
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри
суспільно-економічних дисциплін і географії Гуцан Т.Г.

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ В ГАЛУЗІ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ»

Різні політичні та економічні зміни в Україні, що відбулися у всіх сферах життя, суттєво вплинули на освіту, і у тому числі на фізичне виховання. На мою думку, воно давно потребує серйозних реформ. Нашій державі не вистачає сучасного покоління молодих спеціалістів. Це стимулює розробку нової політики галузі освіти, яка буде враховувати, що сучасне суспільство не може об'єктивно забезпечити повну зайнятість передусім працездатного населення України і, в першу чергу, випускники вищих навчальних закладів.

У країнах з ринковою економікою (США, Німеччина, Франція) освіта як галузь національної економіки має чіткий ринковий (товарний) характер. Основною продукцією освіти є спеціалісти, підготовлені відповідно до попиту ринку. Водночас, освіта як соціальна галузь є носієм і спадкоємцем культури нації, а отже, не тільки забезпечує потреби ринку в робочій силі, спеціалістах різної кваліфікації, але й формує еліту держави, служить її своєрідною візитною карткою у міжнародній системі розподілу праці [1].

Безробіття – макроекономічне явище, яке у період економічних спадів і депресій набуває особливої гостроти, стає першочерговим завданням економічної політики уряду. Безробіття як одна із важливих соціально-економічних проблем є ознакою неповної зайнятості трудових ресурсів, тобто недостатньої (лише часткової) забезпеченості працездатного населення можливостями працювати і мати власне джерело доходу.

Проаналізувавши деякі джерела, можна зрозуміти, що існують принаймні дві групи причин, через які виникає невідповідність між випуском

дипломованих спеціалістів галузі «Фізична культура і спорт» та отриманням робочих місць:

1. Підготовка фахівців за спеціальностями, потреба яких на регіональному ринку праці значно менша, ніж кількість випускників. Наприклад, з-поміж випускників Харківської академії фізичної культури і спорту – 80% випускників, Київського Національного університету фізичного виховання і спорту – 50%, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка – 30 % випускників (комерційна основа навчання) [2]. Тобто частина державних ЗВО понад половину своїх випускників готує як потенційних безробітних.

2. Відмова випускників державних ВНЗ від скерування на роботу за спеціальністю на тих умовах, які їм запропоновані.

На мою думку, можна назвати такі основний фактори, що впливають на процес виходу спеціалістів зі сфери спорту:

- низький рівень попиту населення на заняття фізичною культурою та спортом;
- відсутність фінансових і матеріальних ресурсів для введення в експлуатацію нових спортивних споруд та реконструкції вже існуючих об'єктів, розвитку та модернізації матеріальної бази;
- ліквідація зайвих підрозділів структури управління;
- ліквідація збиткових підприємств;
- роздержавлення та приватизація майна.

Список використаних джерел:

1. Курчаба Т. М. Працевлаштування випускників вищого закладу освіти фізкультурного профілю у період переходу до ринкових відносин : дис. – Автореф. дис... к. н. фіз. вих.: 24.00. 02 / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки.–Луцьк. – 1999.
2. Лебідь Д. І. Аналіз працевлаштування випускників спортивних спеціальностей у сучасних соціально-економічних умовах. – 2021.

Нос Данііл Юрійович
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, 3 курс, 34 група
Науковий керівник - к.п.н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Сідельнікова В.К.

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО РИНКУ ЄС

На сучасному етапі розвитку та функціонування міждержавних відносин міжнародна економічна інтеграція стала основною підсистемою світової економіки. Міжнародна інтеграція є дуже багатограним явищем, яке поєднує в собі економічні особливості, а також політичні, культурні та соціальні.

У світовій літературі поширена думка, що теорія економічної інтеграції пройшла дві стадії еволюції, кожна з яких відповідала своєму часу [1, с. 82–87]. Перша – традиційна теорія економічної інтеграції, основна увага якої зосереджена на поясненні основних переваг торгівлі та економічної інтеграції, а друга – нові теорії економічної інтеграції, які розвивалися під впливом зміни економічних і торговельних умов [2, с. 133–155].

Як показує світова практика, інтеграція в сучасну світову економіку – це тривалий процес, який вимагає здійснення довгострокової економічної політики, що враховує історичні, геополітичні та економічні особливості кожної конкретної країни. Тому важливе значення має дотримання Україною основних принципів формування відкритої економіки.

Одним із найуспішніших інтеграційних об'єднань є Європейський Союз. Однак історія його розвитку вказує на складність цього процесу. Сучасний Європейський Союз (ЄС) було започатковано у перші повоєнні роки, наприкінці 40-х рр. XX сторіччя. Європейська рада у 2000 р. у м. Лісабон окреслила перед ЄС нове завдання: упродовж десятиріччя створити «найбільш конкурентоспроможну та динамічну, засновану на наукомістких технологіях економіку у світі, спроможну забезпечити стійке зростання, створювати нові робочі місця більш високої якості та розвивати соціальну інтеграцію». У

березні 2010 року Європейською Радою була прийнята нова Стратегія розвитку ЄС «Європа-2020», яка встановлює контури соціальної ринкової економіки Європи XXI століття.

Економічна інтеграція країн, які досягли високих ступенів індустріалізації або навіть стоять на порозі інформаційного суспільства, здатні проводити широкий асортимент готових виробів і брати активну участь у міжнародній виробничій кооперації та розподілі праці. У результаті високорозвинені національні господарства поступово зрощуються одне з одним на мікроекономічному рівні.

Відносини між Україною та Європейським Союзом розпочалися у грудні 1991 р., а режим партнерства й співпраці почав впроваджуватися з 1993 р. З березня 2022 року Україна є можливим кандидатом на членство у ЄС. Ключові економічні показники дії зони вільної торгівлі між Україною та ЄС з 2015 по вересень 2020 року – Європейський Союз все більше стає найбільшим нашим торговельним партнером. Його частка становить 40,7% усього обсягу торгівлі України у 2020 році [3]. Протягом 2016-2020 років спостерігається позитивна динаміка використання Україною тарифних квот ЄС в тому числі у квотах для товарів з вищим ступенем переробки. Крім того, фактичний експорт для частини квот значно переважає безмитні поставки в межах квот. У 2020 році – 333 (153 підприємств – виробників продукції для споживання, 180 – підприємств-виробників нехарчової продукції) українських підприємств мали право експорту своєї продукції на територію ЄС [3].

Шляхи нових можливостей з ЄС для нашої країни офіційно відкрилися з 1 січня 2021 року. За період із листопада 2018 року по жовтень 2019 року Україна посіла третє місце в переліку найбільших постачальників продукції аграрного сектору до країн Євросоюзу, експортувавши на суму 7,3 млрд євро Варто зазначити, що із 28 країн-членів ЄС головними партнерами для України з року в рік залишаються тільки 6 країн: Нідерланди, Польща, Іспанія, Німеччина, Італія і Франція [4].

Серед українських підприємств, які мають право експорту до ЄС продукції для споживання людиною: 22 виробники молока та молочної продукції; 7 виробників м'яса птиці; 1 виробник продуктів із м'яса птиці; 27 виробників рибопродуктів; 5 виробників яєць та яєчної продукції; 72 виробники меду; 1 виробник харчового колагену; 1 виробник кишкової сировини; 17 виробників равликів.

Серед українських підприємств, які мають право експорту до ЄС нехарчової продукції: 42 виробники казеїну технічного; 60 виробників пухоперової сировини; 32 виробники шкірсировини; 24 виробники кормів для непродуктивних тварин; 11 виробників субпродуктів нехарчових; 5 виробників інших нехарчових продуктів тваринного походження; 5 виробників покращувачів ґрунтів; 1 виробник племінного матеріалу [4].

Україна має йти в напрямку ЄС, але на партнерських умовах. В умовах світової глобалізації на стан і перспективи відносин Києва і Брюсселя прямо чи опосередковано впливають різноспрямовані геополітичні чинники і процеси. Наприклад, укладення Угоди про спільний авіаційний простір між Україною та ЄС тривалий час блокувалося через іспано-британський конфлікт довкола статусу аеропорту Гібралтару. Гостра ситуація з будівництвом “Північного потоку-2” в обхід України має трансконтинентальний вимір і спричинила проблеми як усередині ЄС, так і між Брюсселем і Вашингтоном. Тією чи іншою мірою позначаються на відносинах Україна-ЄС торговельна війна між США і Китаєм. Водночас, планетарна пандемія COVID-19 та військова агресія РФ вплинули на пріоритети та порядок денний не лише партнерства Україна-ЄС, але й світової спільноти в цілому.

Угода про асоціацію є дороговказом і програмою українських реформ у різних секторах і галузях, а рівень її імплементації – індикатором ефективності євроінтеграційного курсу української влади. Очевидно, що процес виконання Угоди за окремими напрямками є різношвидкісним. Це пояснюється обсягом і термінами завдань, масштабом запланованих реформ.

Повільність виконання визначених в Угоді завдань пояснюється багатьма факторами. З одного боку, йдеться про загальні проблеми – неефективність боротьби з корупцією, складне соціально-економічне становище, недосконала євроінтеграційна політика влади, несприятливі зовнішні фактори. З іншого боку, на стан імплементації Угоди впливає і комплекс окремих специфічних чинників, пов'язаних безпосередньо з виконанням цього документа. Насамперед, це якість і професіоналізм дій владних структур на євроінтеграційному напрямі, координованість їх зусиль, ефективність планування і управління підприємствами тощо.

Також, для України, яка протистоїть російській військовій агресії, проблематика безпеки, спільного реагування на загрози є важливою складовою відносин з ЄС.

Безумовно, проблемним чинником євроінтеграційної політики України є нерозвинутість механізмів заохочення досягнення цілей, визначених євроінтеграційною політикою. У результаті ряд політичних орієнтирів, визначених на центральному рівні, просто не мають прив'язки до інтересів і програм діяльності суб'єктів ринку.

Список використаних джерел:

1. Bhagwati, Jagdish, and Arvind Panagariya. 1996. The theory of preferential trade agreements: Historical evolution and current trends. *The American Economic Review* 86 (2). – P. 82–87.
2. Amr Sadek Hosny Theories of Economic Integration: A Survey of the Economic and Political Literature *International Journal of Economy, Management and Social Sciences*, 2 (5) May 2013. – P. 133–155.
3. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС у 2015-2020 роках: експорт, імпорт, квоти, економічні досягнення та провали. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/840-zona-vilnoyi-torgivli-mij-ukrayinoyu-ta-yes-u-2015-2020-rokah-eksport-import-kvoti-ekonomichni-dosyagnennya-ta-provali>
4. Аграрна зона вільної торгівлі з ЄС 2014-2020 рр. від «А» до «Я»: досягнення, провали та завдання для України. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/698-agrrana-zona-vilnoyi-torgivli-z-yes-2014-2020-vid-a-do-ya-dosyagnennya-provali-ta-zavdannya-dlya-ukrayini>

Суміш Костянтин Петрович
Київський національний університет ім. Т. Шевченка
економічний факультет, 3 курс, гр. «Economics»
Науковий керівник - к.п.н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Олійник Ю.О.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОГЛИБЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

В умовах яких опинилась Україна на сьогодні неабиякого значення набуває прагнення інтеграції у Європейський Союз та поглиблення співпраці з державами – членами ЄС. В край важливою для України є налагодження економічних інтересів з Республікою Польща, яка є безпосередній сусід та стратегічний партнер нашої країни. Польща є найбільшим торговельним партнером України серед країн Центральної та Східної Європи. Двосторонні інституційні механізми Польщі та України створюють широкий простір для загальноекономічної та міжрегіональної співпраці. Значущою подією для розвитку українсько-польських відносин стало заснування Люблінського трикутника, перспективою якого є розвиток торгівлі та інвестицій, забезпечення кращого доступу до регіональної інфраструктури та підвищення її якості.

Але попри деякі успіхи неповне використання потенціалу з часом стає все більш очевидним. «Випробовуванням на міцність» для українсько-польських відносин, у тому числі в економічній сфері, виявилось в набутті Польщею членства в ЄС. З того часу й до тепер, співпрацюючи з Польщею, Україна має зважати на міжнародні вимоги до співпраці. З огляду на високі стандарти ЄС це зумовлює певні труднощі для розвитку співпраці, але водночас сприяє адаптації української економіки до «правил гри» в ЄС. Отже, вже в найближчій перспективі активізація економічного співробітництва з Польщею має стати одним із пріоритетних напрямів українсько-польського стратегічного партнерства.

Подібно будь-яким іншим білатеральним взаєминам, стосунки України та Польщі характерні нелінійним, позначеним суперечливою динамікою

розвитком. Та на відміну від політичної компоненти, якість якої традиційно найбільше відповідає заявленому рівню стратегічного партнерства, торговельно-економічне співробітництво суттєво їй поступається. Дається взнаки структурна несумісність економік держав сусідів, повільні темпи реформування української економіки, значна залежність від «кредитних вливань» ззовні, а також низька конкурентоспроможність українських виробників на міжнародному ринку.

Сукупний оборот торгівлі товарами між Україною та Польщею невпинно зростав упродовж 2008 р. сягнувши рекордних 6 520 млн. дол. У цей час польська економіка перебувала на підйомі, а Україна ще не сповна відчула наслідки фінансово-економічної кризи, що охопила її восени й тривала впродовж усього наступного 2009 р. Щоправда, негативне сальдо торговельного балансу в торгівлі нашої держави з Польщею у 2008 р. сягнуло позначки рекордних за всю історію співпраці 1 863 млн. дол. Потрібно відзначити, що негативне сальдо у торгівлі товарами між Україною та Польщею стало стандартом співпраці між двома державами. Небезпечний у випадку України такий стан справ разом із тим є цілком бажаним для Польщі. Зростаюча присутність польських експортерів на ринку України іншого була спричинена відносною стабільністю цін, наявністю значної сировинної бази, географічною близькістю ринку збуту, невисокою якістю продукції національних виробників, яка вигідно вирізняла на своєму фоні польські товари. Позитивна динаміка у торгівлі України та Польщі товарами, що мала місце в 2010–2013 рр. і була характерна хоча й незначним, але перевищенням рекордного до цього показника сукупного товарообороту на 95 млн. дол., у зв'язку з початком в Україні банківської кризи в 2014 р. знову була втрачена.

За підсумками 2016 р. сукупний оборот торгівлі товарами між Україною та Польщею становив 4 893 млн. дол. з уже традиційним переважанням імпорту (2 693 млн. дол.) над експортом (2 200 млн. дол.) та від'ємним сальдо в розмірі 493 млн. дол. Це дало змогу Польщі стати другою серед держав – членів ЄС за вартістю українського експорту товарів і першою – за вартістю імпорту товарів в Україну. За рівнем технологічності український експорт до Польщі поступається польському імпорту: майже половина українських товарних

потоків – це продукція сировинних та ресурсномістких виробництв, ще третина припадає на низькотехнологічні позиції, середньо- і високотехнологічні позиції становлять менше 23%, тоді як у польському імпорті їх частка – наближається до 50%. Подібний стан справ, безперечно, свідчить не на користь Україні, яка надалі продовжує відставати за показниками розвитку від своєї західної сусідки. При цьому український експорт наполовину залежить від 5 товарних груп за УКТЗЕД (руди, проводи, металевий прокат, меблі, олія). Покращення технологічного зрізу торгівлі на користь України потребує залучення всіх можливостей вертикальної виробничої кооперації. Найбажанішим наразі є створення двосторонніх коопераційних проектів у сфері АПК, модернізація виробничих процесів в аграрній галузі, спільне виробництво “нішевих” товарів, що може реалізовуватись як на ринку ЄС, так і на інших світових ринках. Спільні проекти з виробництва озброєння дещо втратили динаміку попередніх років, однак незмінно залишаються предметом обопільного інтересу України та Польщі. Згідно з офіційною статистикою, починаючи з 2008 р. український експорт до Польщі коливався у межах 2,3–5,8%, польський імпорт в Україну – в межах 2,2–7,1% (від сукупної вартості). І попри те, що впродовж кількох останніх років присутність українських та польських виробників на ринках Польщі та України невинно зростала, існує багато перешкод. Співпраця на заявленому рівні, безперечно, потребує доробки стратегій та визначенні напрямів співробітництва.

На протигагу торгівлі товарами торгівля послугами між двома державами впродовж аналізованого періоду відрізнялася дещо іншими тенденціями. Подібно торгівлі товарами, у торгівлі послугами Польща є третьою серед партнерів України в ЄС, щоправда, тут її випереджають Швейцарія та Німеччина: за підсумками 2016 р. йдеться про 867 та 812 млн. дол. відповідно (вартість послуг у торгівлі з Польщею становила 358 млн. дол.). Підводячи підсумки, маємо звернути увагу на ще один факт, спроможний відповісти на питання, наскільки важливе місце займає Польща у зовнішній торгівлі України та якою мірою обидві держави використовують наявний потенціал.

Одним з найважливіших напрямків співпраці є інвестиційне партнерство двох держав: в Україні йде інтенсивна робота над покращенням інвестиційного

клімату, спрощенням податкового законодавства та дозвільної системи. Сьогодні польська продукція і послуги широко представлені на українському ринку. В Україні успішно працюють підприємства і банки з польським капіталом: фабрика будівельної кераміки «Церсаніт», фабрика паркету «Барлінек», меблева фабрика «Новий Стиль», фабрика упаковки «Кен-Пак» та ін. Зовсім недавно, був підписаний меморандум про взаєморозуміння між польським «Bank Gospodarstwa Krajowego» і Державним експортно-імпортним банком України. У свою чергу, українські інвестори також беруть активну участь у розвитку польської економіки. Зокрема, український капітал широко представлений у Польщі такими підприємствами, як: Варшавський автомобільний завод (інвестор – «Авто-ЗАЗ»), суднобудівний завод «стічні Гданську» (інвестор – «ІСД»), «Гута поку» (інвестор – «Приват»), завод освітлювальних приладів «Геліос» (інвестор «Іскра»), переробний завод «Т. В. Fruit Dwikozy» (інвестор – компанія «Т. В. Fruit ») і ін.

За станом на кінець 2019 року, обсяг польських інвестицій в Україну склав 2% у сукупному обсязі накопичених іноземних капіталовкладень в Україні, переважно у сфері переробної промисловості. Зіштовхуючись з нечітким законодавством, вадами судової системи та непрозорістю дій державних інституцій, польські інвестори віддають перевагу безпечнішим країнам. Проблемою залишається відсутність належного захисту інтелектуальної власності. Українські інвестиції в Польщу знаходяться на низькому рівні. Складнощі виникають і з використанням кредитних ресурсів: 100-мільйонний польський кредит для фінансування проектів з розбудови прикордонної дорожньої інфраструктури та облаштування пунктів пропуску українсько-польського кордону й інших проектів було заблоковано майже п'ять років через прогалини в українському законодавстві. У результаті основним джерелом фінансування України з боку Польщі виступають трудові мігранти, які тільки у 2019 р. переказали \$3,6 млрд.

Польський вектор чітко простежується в зовнішньоекономічній політиці України, однак в ньому не вистачає акцентів та оновлень за перспективними напрямками співпраці. В Експортній стратегії надано пріоритет інвестиційним зв'язкам з західним сусідом над торговельними. Польща згадується як

важливий інвестор, зважаючи на 9 місце за обсягом прямих іноземних інвестицій накопичених в українській економіці. Однак у дорожній карті розвитку українського експорту відсутні посилення на Польщу як важливого торговельного партнера, хоча за обсягами товарного експорту вона є другим партнером України. Попри факт, що Польща входить у топ-10 країн з найвищим товарообігом агропродовольчою продукцією з Україною, у Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості польський напрям не враховано. Двосторонні документи, що мали би формувати основу для подальшого розвитку стратегічного партнерства між Україною та Республікою Польща у сфері торговельно-економічного співробітництва, транспорту, екології, прикордонної співпраці частково втратили свою актуальність та потребують оновлення.

У світлі реалізації Україною стратегії європейської інтеграції вкрай необхідні зміна економічної політики, перегляд ключових її принципів та механізмів реалізації. Лише за такої умови вже в найближчій перспективі можна буде розраховувати й на поглиблення торговельно-економічного співробітництва з Польщею, а водночас – досягнення українською економікою стандартів ЄС.

Список використаних джерел:

1. Євсюкова О.В. Україна та Польща: спільні стратегічні пріоритети в процесі історичних реформацій // Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід № 1. 2013. С. 68-73. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2013/18.pdf (дата звернення: 28.04.2022).
2. Єлісеєва О. Стан та тенденції розвитку торгівельно-економічних відносин України та Польщі // Zeszyty Naukowe WSEI seria: EKONOMIA, 8(1/2014). С. 199-208. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/334759.pdf> (дата звернення: 29.04.2022).
3. Мартинова Л.Б. Чорна Н.М. Торговельно-економічне співробітництво України та Польщі в умовах поглиблення інтеграційних процесів у Європі // Світове господарство і міжнародні економічні відносини. Випуск 21. 2018 С. 17-21. URL: [http:// 6.pdf\(market-infr.od.ua\)](http://6.pdf(market-infr.od.ua)) (дата звернення: 29.04.2022).
4. Павліха Н. В., Марчук Ю. В. Особливості українсько-польського економічного співробітництва в умовах Європейської інтеграції. // Наукові праці НДФІ № 4 (61). 2012. С. 111-119. URL: http://npndfi.org.ua/docs/NP_12_04_111_uk.pdf (дата звернення: 30.04.2022).

Винник Богдан Романович
ХНПУ імені Г.С.Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 24-е
Науковий керівник – д.п.н., професор, професор кафедри освітології та
інноваційної педагогіки Ворожбіт-Горбатюк В.В.

СОЦІАЛЬНО ЗНАЧИМІ НАВИЧКИ – БАЗИС ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ

Для прогресування економіки в нашій державі особливого значення набуває системна робота з формування фінансової грамотності сучасної молоді. Соціально значимі, гнучкі навички закладено у змісті загальних, фахових компетентностей, програмних результатів навчання реалізованої у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди освітньо-професійній програмі «Економіка, управління та право» (гарант освітньої програми – В.В. Соляр [1]. Аналіз змісту розробленої ОПП свідчить про солідні перспективи для самореалізації як особистісного, так і професійного зростання здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Зокрема у ОПП визначено, що «особливість програми: мультидисциплінарність з орієнтацією на розвиток лідерських якостей, бізнес-комунікативних умінь та розвитку відповідальності, правосвідомості, як суб'єкта (учасника) економічних відносин» [1].

Вивчення змісту визначених компетентностей засвідчив, що, наприклад, комунікативні навички як окрема група соціально значимих гнучких навичок презентована у ЗК 5, 6, 8, 9, 12. Критичне мислення як базис формування фінансової грамотності, представлено у змісті ЗК 3, 10, 11. Лідерські якості закладено у змісті ЗК 11, 13. Емоційний інтелект як потужний ресурс формування соціально значимих гнучких навичок презентовано у змісті ЗК 1, 2, 4, 13, СК 3, 5, 8. Відповідно соціально значимі гнучкі навички прослідковуються у матрицях відповідності програмних компетентностей компонентам освітньо-професійної програми, зокрема у таблиці 4 [1].

Список використаних джерел:

1. Економіка, управління та право: Освітньо-професійна програма підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. 2021. URL: http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osv%D1%96tn%D1%96_programi/Osvitni_programu_bakalavr/2021_rik/Ekonomika_upravlinnia_ta_pravo.pdf

Костюк Валерія Олексіївна

ХНПУ імені Г.С. Сковороди

юридичний факультет, спеціальність «Економіка», 2 курс, гр. 24-е

Науковий керівник – д.п.н., професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Ворожбіт-Горбатюк В.В.

ЗМІСТ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація життя суспільства істотно впливає на усі галузі життєдіяльності людини. Освіта і професійний розвиток так само трансформуються у контексті глобалізації. З досвіду Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди варто наголосити увагу на тому, що найістотніших трансформацій зазнав зміст освіти, зокрема економічної [1].

У нашому університеті реалізується освітньо-професійна програма «Економіка, управління та право» [3]. Розроблення, оновлення і вдосконалення змісту професійної економічної освіти Гарантом здійснюється за активної співпраці зі стейхолдерами і представниками студентського самоврядування. Варто виділити чітку зорієнтованість заявленої ОПП на реалізацію компетентнісного підходу в освітньому процесі [2; 3]. Студенти нашого університету, знаного своїми традиціями й інноватикою, усвідомлюють потребу не лише прагнути самореалізації, але й брати активну участь в житті альма матер, регіону, суспільства загалом. Це дасть змогу діяльно набути

досвіду успішно функціонувати в реаліях ринку праці, який так само розвивається у контексті глобалізації.

Компетентності загальні і спеціальні у зазначеній програмі виокремлено як поєднання системних знань, які не просто маємо засвоїти, а осмислити і використати в новій ситуації, уміння в значенні операційних дій, установок цінніснозначущих у межах виділених професій, соціально значимих навичок співпраці у команді, здатності уміти зосереджуватися на потребах клієнта, робити акцент на якості.

Міждисциплінарний і студентоцентризований підхід, відкритість для змін і якісного оновлення свідчить про орієнтування ОПП «Економіка, управління та право» на розвиток і прогресування в ситуації невизначеності і диверсифікації, як супутників глобалізації економіки в Україні і світі.

Список використаних джерел:

1. Ворожбіт-Горбатюк В.В. Забезпечення якості освіти: досвід Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Педагогіка ХХІ століття: сучасний стан та тенденції розвитку. Колективна монографія : у 2 ч. Ч. 1. Львів-Торунь, Ліга-Прес, 2021. – С. 1-27. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-241-1-1>.

2. Економіка, управління та право: освітньо-професійна траєкторія навчання: Навч.-метод. посіб. для студентів галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка». За ред. акад. І.Ф. Прокопенка. Харків: Видавництво Іванченка І.С., 2020. 123 с.

3. Економіка, управління та право: Освітньо-професійна програма підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. 2021. URL: http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osv%D1%96tn%D1%96_programi/Osvitni_programu_bakalavr/2021_rik/Ekonomika_upravlinnia_ta_pravo.pdf

Гавриленко Анна Ігорівна, Чжан Юйфей
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 24-е
Науковий керівник – д.п.н., професор, професор кафедри освітології та
інноваційної педагогіки Ворожбіт-Горбатюк В.В.

КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ ЯК РЕСУРС ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В умовах глобалізації і прогресування економіки актуального значення набувають питання економічної освіти. В Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди реалізується освітньо-професійна програма «Економіка, управління та право», Гарант – В.В. Соляр [1]. Освітня компонента циклу професійної підготовки «Корпоративна освіта та розвиток персоналу - корпоративна педагогіка - лідерство і командоутворення - ораторське мистецтво і спічрайтинг» передбачає формування гнучких соціально значимих навичок майбутніх фахівців – організаторів економічної освіти у закладах освіти, організаціях, установах [1].

Відповідно до розробленої ОПП осмислення педагогічних категорій здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти відбувається через призму практично спрямованих завдань і справляння в креативності [2]. З-поміж завдань, в процесі виконання яких формуються загальні і спеціальні компетентності, багато уваги приділено креативним вправам. Майбутні економісти відповідно до діяльнісного підходу набувають досвіду організації креативних заходів, які сприяють ефективності економічної освіти у закладах загальної і професійної освіти, вигідно вирізняють успішних тренерів і методистів з питань економічної освіти.

Наприклад, цікава практика анотування фільмів, які розкривають історії успіху відомих людей. Під час онлайн навчання анотовано фільм «Джобс» [3]. Для сучасної молоді цікавим, на мою думку, є те, що у фільмі описано, як людина, яка має мету зробити революцію в інформаційних технологіях. Але ж до поставленої мети потрібно йти та долати різні труднощі. Подолати труднощі

краще командою. Тому Джобс збирає команду однодумців. Їхня кар'єра починається з простого гаража, де разом з друзями збирають різні деталі. Згодом, вони знаходять спонсора та розвивають свій бізнес. У цьому ключі цікава інтерпретація авторів фільму принципів корпоративної співпраці і значення єдності думок і дій.

Команда починає працювати у великому офісі. Вони удосконалюють свою фірму, Джобс прискіпливо відбирає працівників. Вони винаходять революційні на той час прилади. Але ж його спіткали труднощі, його вигнали з компанії, хоча Джобс був головним, пропонував різні ідеї для вдосконалення. Повернення і розроблення дійсно шокуючих проривів у технологіях. Фільм повчальний. У цьому фільмі виразна ідея: щоб досягти важкої мети, потрібно розвиватися, бути динамічним.

Джобс почав свою кар'єру, будучи на той час студентом. Це надихає. Тому кожен, у кого є бажання, може створити свій бізнес. На нашу думку, потрібно розвивати підприємницькі якості в дитині, щоб у дорослому житті їй легше вдавалося досягати своєї мети та, можливо, мати свій бізнес.

Список використаних джерел:

1. ОПП «Економіка, управління та право» 2021. URL : http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osv%D1%96tn%D1%96_programi/Osvitni_programu_bakalavr/2021_rik/Ekonomika_upravlinnia_ta_pravo.pdf.
2. Методичні рекомендації до організації семінарських занять і самостійної роботи з педагогіки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність – 051 Економіка. Укладачі: Ворожбіт-Горбатюк В., Боярська-Хоменко А., Собченко Т. Харків, 2021. 36 с.
3. . Стів Джобс. Фільм 2015. <https://kinoukr.com/3783-stiv-dzhobs.html>

Власенко Ярослав В'ячеславович
ХНПУ імені Г.С. Сковороди,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти першого
року навчання, кафедра освітології та інноваційної педагогіки,
спец. 011 – Освітні, педагогічні науки
Науковий керівник – д.п.н., проф., професор кафедри освітології та
інноваційної педагогіки Ворожбіт-Горбатюк В.В.

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Важливим питанням сьогодення постає розвиток фінансової грамотності серед молоді ЗВО. Аналізуючи сучасну ситуацію із становленням та розвитком фінансової грамотності серед населення та молоді, більшість дослідників використовують глобальний підхід до визначення стану розвитку фінансової грамотності.

У даному дослідженні ми послуговуємося визначенням фінансової грамотності дослідниками О. Шпак та Н. Примаченко, які власне дають таке визначення: «...поєднання розуміння фінансових продуктів і понять споживачами з їхньою здатністю впевнено оцінювати фінансові ризики і можливості, здійснювати свідомий вибір, знаходити джерела до яких можна звернутися на допомогу, з метою покращення свого фінансового добробуту» [1]. Відповідно автори пропонують поняття «фінансове виховання» розглядати як цілеспрямований педагогічний вплив інших осіб на формування певних економічно значущих рис особистості. Фінансово вихована людина повинна: володіти сучасним економічним мисленням, удосконалювати навички самостійного прийняття рішень, володіти навичками ділового спілкування, брати активну участь у продуктивній діяльності, вміти доцільно розпоряджатися коштами, володіти знаннями із фінансової сфери та економіки країни [1].

Спираючись на роботу Л. Гончара та А. Мартиненко «Фінансова грамотність населення України як фактор успішного розвитку держави» [2],

можна прослідкувати основні напрями покращення стану фінансової грамотності в Україні, а саме: розробка спеціальних курсів з фінансової грамотності та закріплення їх як обов'язкових у навчальних планах.

Зміст курсу повинен включати у себе навички із планування власних фінансів та сімейних фінансів, інвестування, банківської справи, раціонального використання матеріальних та нематеріальних активів, користування банківськими послугами та вміння оперувати фінансовими показниками. Оскільки в нормативній частині програм підготовки здобувачів неекономічних спеціальностей присутні навчальні дисципліни за профілем, необхідно інтегрувати курс у робочі програми дисциплін, або виділити його як окремий.

Важлива популяризація серед студентів фінансової грамотності шляхом гостьових лекцій, семінарів, вебінарів-практикумів, тощо. Це дасть змогу надавати знання позалекційно, у приватній формі, що може привабити певну частину студентів. Використання у вихованні фінансової грамотності тренінгових ігор дасть змогу органічного входження молоді в сферу фінансів, формувати навички соціально-економічної поведінки, здатності до прийняття самостійних рішень.

Поточний висновок огляду стану розроблення заявленої проблеми свідчить про те, що ситуація в Україні із розвитком фінансової грамотності серед студентської молоді потребує детального розроблення і відповідного змістовно-методичного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Шпак О., Примаченко Н. Теоретичні аспекти фінансового виховання, як основи формування соціально та економічно активної особистості. *Молодь і ринок*. 2016. № 9. С. 6-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2016_9_3.
2. Гончар Л.В., Гарна С.О., Мартиненко А.О. / Фінансова грамотність населення України як фактор успішного розвитку держави. *Інноваційна економіка*. 2019. № 1-2. С. 182-186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2019_1-2_27.

Секція 2
**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-
ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ
ПІДПРИЄМНИЦТВА»**

Машкін Е.С.
Харківська гімназія №116, клас 10-Б
Науковий керівник – вчитель інформатики та економіки Цорох Я.Ю.

**«PLATFORM ECONOMY» – СУЧАСНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ
СПОЖИВЧИХ РИНКІВ**

У зв'язку з коронавірусною пандемією з 2020 року стрімінговий сервіс Netflix стрімко почав набирати популярності серед мас, тому що став найзручнішим домашнім кінотеатром. За цей час компанія розпочала зйомки власних серіалів, один з яких отримав назву «Платформа». Сюжет цього твору оповідає нам про платформу з їжею, яка спускається зверху донизу. Ті люди, які живуть на верхніх ярусах, встигають з'їсти більшу кількість їжі. До тих, хто знаходиться нижче, доходять лише недоїдки. Така ситуація асоціюється зі сприйняттям недоліків ринкової (капіталістичної) системи, що описувалася в інших кінокартинах або книгах, які вийшли у світ після 50-х років ХХ ст. – «Людина у білому костюмі» (1951), «Козеріг один» (1977), «Посилка» (2009), «Крізь сніг» (2013) та ін.

Розглянемо поняття «платформи» з економічної точки зору. Платформа – це підприємство, яке безпосередньо пов'язує споживача з виробником, встановлюючи правила забезпечення цього контакту, не займаючись виробництвом. До таких компаній можна віднести Alibaba (їй належить всесвітній сервіс з доставки товарів AliExpress), Uber, Instagram, YouTube, Facebook або будь-яка інша соціальна мережа. Така стратегія ведення бізнесу успішна, оскільки відповідальність у разі виникнення форс-мажорних обставин (шахрайство, нечесний заробіток тощо) лежить на особі, яка користується цими послугами.

Платформи справді зробили наше життя простішим, і в цьому значну роль відіграв Інтернет. Куди зручніше викликати таксі з програми, а під час

комфортної поїздки споживати цікавий відеоконтент у соцмережах, ніж як за старих часів шукати таксиста поблизу та слухати нав'язливе радіо. Вплив платформ за останні десять років різко збільшився і став одним із найсильніших. Як відомо, основою економіки є виробництво. Будь-яке підприємство, що займається виробництвом, має властивість стагнувати або деградувати у нестабільні часи. У платформ така проблема геть відсутня, тому що основну частку її заробітку становить реклама всередині своїх сервісів. Кількість користувачів завжди зростатиме, а від цього підніматиметься вартість розміщення реклами. Проте початковий розвиток такого підприємства потребує великих інвестицій, що пояснює монополію платформ на сучасному ринку. Другим пунктом успішності компаній, що використовують цей варіант розвитку, є мала потреба у найманих працівниках. На заводах компанії General Motors на етапі зародження працювало приблизно шістсот тисяч людей, а на тій же стадії прогресу в компанії Google працювало шістдесят тисяч людей, а Whatsapp на момент покупки його Фейсбуком налічував лише п'ятдесят п'ять працівників.

На даний момент перераховані вище компанії є монополістами на ринку і скласти їм конкуренцію поки не в змозі жодна інша компанія, а держава не може контролювати їх діяльність, оскільки традиційні правила господарювання не працюють в умовах цифрової економіки. За рахунок масового впливу такі компанії як Twitter, можуть повністю цензурувати невігідну інформацію для певних аудиторій, блокувати будь-які пости із протилежною позицією. З іншого боку, у разі блокування Twitter державою країна може застосувати санкції, що спричинить невдоволення людей. Це безпосередньо вплине на економіку. За рахунок рекомендаційних алгоритмів та реклами вони можуть пропагувати користувачам будь-яку повістку, головне, щоб вона була найвигіднішою для цієї компанії. У майбутньому, можна припустити, популярна зараз система оплати товару (зняття певної кількості грошей з рахунку щомісяця замість одноразової покупки) може поширитися на побутові предмети і люди користуватимуться будь-якими споживчими товарами з підписки. Або ж платформи можуть призвести людство до цифрового фашизму, поширюючи нав'язливі ідеї, що зручні для певних кіл суспільства, які здатні на цьому заробити.

Павлюк Владислав Романович
Житлово-комунальний фаховий коледж ХНУМГ імені О.М. Бекетова
спеціальність «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»,
група ПТБД 11
Науковий керівник – к.е.н., доцент, завідувач кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Соляр В.В.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ – УКРАЇНА І СВІТ

Туризм у світовій системі господарства стає виразнішим явищем нашої сучасності, що впливає не тільки на економіку, а й на соціальні структури і культуру всіх країн світу. В Україні він є ще й важливим чинником, що поживляє процес модернізації, який, як відзначається у звіті міжнародних експертів щодо культурної політики України, не є неприродним і чужим з огляду на певні історичні та народні традиції і орієнтації.

Усвідомлення цього і визнання пріоритетної ролі туризму, хоч і повільно, але відбувається у нашій країні. Туризм активно фігурує в урядових планах, є об'єктом громадської уваги, наукового пошуку і складовою частиною освітнього процесу. Основні цілі державного регулювання туристичної діяльності: забезпечення прав громадян на відпочинок, відновлення та зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав; захист прав і законних інтересів суб'єктів туристичного бізнесу; відновлення та збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання й охорона при плануванні та побудові територій.

Враховуючи специфіку економічних, політичних зв'язків, багато в чому схожий соціальний розвиток, Україна як й інші європейські країни, державну політику у сфері туризму будувала спираючись на унікальні природні, історичні та культурні умови. Порівняємо підходи.

До прикладу Іспанія, яка в першій половині ХХ ст. не була залучена до міжнародного туристського обміну, відразу після Другої світової війни почала активне освоєння узбережжя країни, надаючи при цьому численні пільги

підприємствам туристичної сфери. В Іспанії за короткий час була створена ціла індустрія розваг.

Німеччина, що традиційно була постачальником туристів, зберегла дану тенденцію і у другій половині ХХ ст. Хоча німці переважно надають перевагу відпочинку в сусідніх державах, особливо Австрії (зимовий туризм), Франції і Швейцарії (у міжсезоння, а також взимку), Італії (літній і зимовий туризм), Іспанії (літній туризм), останнім часом їхні інтереси розповсюджуються і на держави Східної Європи, Північної Америки, Східної Азії і Північної Африки.

Великобританію можна віднести до розряду країн-родоначальниць організованих форм туризму. Статистика свідчить, що більшість туристів приїжджають до Великобританії з метою відпочинку, друге місце посідає діловий і конгресний туризм, на третьому – відвідування родичів і друзів.

Італія є популярним місцем цілорічного туризму. Туристична індустрія Італії досягла високого рівня розвитку. В Альпійському туристському районі успішно розвивається і функціонує зимовий гірськолижний туризм; прекрасне морське узбережжя, розвинена мережа підприємств готельного господарства, створено всі передумови для процвітання літнього курортного туризму.

Одним із безперечних лідерів світового туристичного бізнесу є Франція. Вона – найбільш відвідувана країна у світі. Чарівний Париж, середньовічні замки, прекрасні ландшафти, тепле море і щира гостинність у поєднанні з високорозвинутою індустрією розваг – гральний бізнес, численні культурні програми, розважальні програми для дітей (наприклад, Діснейленд) – все це, як магніт притягує до себе туристів з усього світу.

Швидкі темпи зростання міжнародного туризму в цілому, в окремі періоди (1968 р., 1974 р., 1980 р.) змінювалися спадами, що пояснювалися зниженням економічної активності, а також суспільними явищами негативного характеру в політичному житті багатьох країн. Зокрема, зниження об'ємів міжнародного туризму на початку 80-х років пояснювалося загальносвітовим спадом в економіці. Активно розвивався в цей час туризм і у Північній Америці. Безперечним лідером в цьому регіоні є США. Кінець 1970 – початок 1980 рр.

відзначений бурхливим зростанням економіки в цілому, і туризму зокрема в країнах Східної Азії і Океанії. На даний процес мали вплив такі чинники:

поліпшення економічної, а також політичної ситуації в цих країнах;

зростання добробуту населення в країнах Західної Європи і США, а також прагнення туристів з цих країн отримати нові враження від відвідання так званих «екзотичних» країн, якими вважаються країни Східної Азії та Океанії;

поліпшення транспортної інфраструктури, створення нових авіаліній, будівництво сучасних аеропортів. Все це зробило поїздки в країни Східної Азії та Океанії більш доступними для туристів з інших, віддалених регіонів.

Сучасна індустрія туризму - одна з найбільш швидко прогресуючих галузей світового господарства і розглядається і як самостійний вид економічної діяльності, і як міжгалузевий комплекс. На сьогоднішній день туризм став явищем, що увійшло у повсякденне життя майже третини населення планети.

На жаль, сьогодні український туризм має свої перешкоди для розвитку, такі як:

недостатній рівень розвитку безпосередньо мережі та об'єктів туристичної інфраструктури, їх невідповідність світовим стандартам;

відсутність скоординованої висококваліфікованої та грамотної системи дій з проведення туристичного продукту України на світовий ринок;

технологічна відсталість галузі;

низький рівень обслуговування, зумовлений загальною кваліфікацією працівників галузі;

відставання масштабів (навіть порівняно з середніми показниками серед країн, що розвиваються) нормативно-правового та організаційного забезпечення туристичної діяльності тощо.

Аналіз функціонування ринку туристичних послуг в Україні розкриває складність та неоднозначність його розвитку. Одним із провідних умов його подальшого розвитку є необхідність посилення державного регулювання туристичної діяльності, оскільки ця галузь для нашої країни є достатньо

молодою. Саме тому постає низка проблем, які потребують наукового дослідження та практичного рішення: визначення повноважень держави в галузі туризму; дослідження механізму соціалізації туризму і ролі територіальних громад у галузі туризму; наукове обґрунтування місця та ролі туристичної сфери в системі соціально-економічних пріоритетів регіонального і місцевого розвитку; розробка методології оцінки ефективності реалізації туристичного потенціалу; дослідження теоретичних основ формування туристичної політики і механізмів її реалізації.

Маючи значний природний потенціал для розвитку туристичної галузі в Україні, необхідно вдосконалити державну політику в сфері туризму та розвивати туристичну діяльність в таких напрямках:

- удосконалити сучасну нормативно-правову базу туристичної галузі відповідно до чинного законодавства України, міжнародних норм і правил;

- поліпшити захист інтересів держави в процесі надання туристичних послуг;

- створити сприятливий для розвитку туризму податковий, валютний, митний і прикордонний контроль;

- удосконалити соціально-економічні умови, які б стимулювали розвиток туризму, особливо в'їзного туризму, в країні;

- обґрунтувати вибір стратегічних напрямів державного регулювання розвитку туризму, сприяючи його соціалізації, екологізації, інформатизації та децентралізації управління з передачею значних повноважень органам місцевого самоврядування; здійснити державну підтримку розвитку соціального, ділового та сільського туризму.

Отже, необхідна розробка методології формування та механізму реалізації туристичної політики на національному, регіональному і місцевому рівнях.

Юань Лін
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність Економіка, група 5М
Науковий керівник – к.е.н., доцент, завідувач кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Соляр В.В.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВИДОБУВНОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ РЕСУРСОЕФЕКТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

У сучасних умовах згідно з Концепцією стійкого економічного розвитку ресурсо- та енергоефективність стають пріоритетними рисами розвитку й державного стимулювання паливно-енергетичного комплексу країни, у тому числі нафтогазовидобувного (НГВК) [1]. Ресурсоефективність визначається оптимальним співвідношенням між витратами й доходами у господарюванні. Співставлення різних підходів щодо сутності ресурсоефективної стратегії дає змогу визначити ресурсоефективність як довгостроковий напрям діяльності на основі науково-обґрунтованої організації розробки нафтогазових родовищ із забезпеченням конкурентних переваг підприємствам нафтогазового комплексу, гнучким реагуванням на зміни зовнішнього середовища, здійсненням раціонального розподілу ресурсів з використанням інноваційних енергозберігаючих технологій, а також забезпечення збалансованого вирішення соціально-економічних завдань разом із проблемами збереження сприятливого навколишнього середовища та природоресурсного потенціалу регіону [2, с.8].

Володіння та можливість використання інновацій, що є породженням економіки знань, також визначають рівень ефективності ресурсоспоживання НГВ галузі на всіх стадіях, включаючи розробку родовищ, видобуток, транспортування та кінцеве використання сировинних ресурсів. Саме знанневий інноваційний фактор, вагомість суб'єктивного впливу людини, рівня її добробуту на обсяги енергоспоживання зумовлюють зміну методів і засобів державного управління у напрямі використання власної ініціативи суб'єктів господарювання та людини.

Тому питання державного стимулювання підвищення ефективності ресурсоспоживання та визначення на цій основі перспективних напрямів розвитку НГВК України є важливим і актуальним напрямком досліджень.

На жаль, основною перепорою розвитку галузі є висока залежність країни від імпорту нафти й газу при низькому рівні власного видобутку (близько третини загального обсягу споживання – 60 млрд. куб. м газу на рік). Причиною цього є недостатні інвестиції в розвідку й видобуток власних запасів вуглеводнів, модернізацію нафто- і газотранспортних мереж, і як наслідок:

- наявність високих ризиків для інвестування у нафтогазовий видобуток, у тому числі через непрозорі й часто змінювані умови видачі ліцензій на розвідку й розробку родовищ, ризики анулювання ліцензій без компенсації витрат, невизначеність умов доступу до нафто- і газопроводів;

- існування вимог обов'язкового продажу газу внутрішнього видобутку населенню за заниженими цінами, що не покривають собівартості видобутку та не мотивує НАК «Нафтогаз України» інвестувати у видобуток і модернізацію внутрішньої й транзитної газової інфраструктури.

Також має місце величезне навантаження на державний бюджет через критичний фінансовий стан НАК «Нафтогаз України» (чистий збиток НАК «Нафтогаз України» у 2020 р. склав 4,4 млрд. грн., а це 11% ВВП), великий обсяг заборгованості в галузі, як споживачів газу перед постачальниками, так і постачальників перед власниками газу, відсутність дієвих механізмів стимулювання своєчасної оплати споживачами [3].

Проведення геологорозвідувальних робіт стримується незначним за обсягом державним замовленням через обмеженість коштів у державному бюджеті, незацікавленістю суб'єктів господарювання фінансувати такі роботи через високі геологічні ризики, відсутність гарантій і заохочень з боку держави.

Для проведення системних реформ у нафтогазовій галузі, на нашу думку, необхідно:

- створити умови для залучення приватних інвестицій і розвитку конкурентних відносин у сфері видобутку;

- реформувати структуру галузі з метою залучення інвестицій до кожного сегменту (видобуток, транспортування, зберігання, розподіл).

Для залучення приватних інвестицій і розвитку конкуренції у видобутку нафти й газу необхідними є:

- впровадження диференційованих ставок рентної плати для створення сприятливих умов видобутку вуглеводнів на низькодебітних родовищах і родовищах зі складними умовами розробки;

- скасування для всіх газодобувних підприємств вимоги обов'язкового продажу газу власного видобутку компанії НАК «Нафтогаз України» за регульованими цінами;

- упорядкування дозвільних процедур на розробку родовищ і видобуток вуглеводнів для зниження ризиків інвесторів (застосування прозорих і конкурентних конкурсних процедур для отримання ліцензій, подовження терміну дії ліцензій, визначення вичерпного переліку підстав для відкликання ліцензій, визначення правил «переходу» ліцензій на розвідку і дозволів на розробку, заборона анулювання ліцензій без компенсації витрат і посилення контролю за виконанням умов ліцензій);

- внесення змін до законодавства з метою збільшення інвестицій у видобуток нафти і газу: підвищення ясності й прозорості конкурсних процедур; уточнення визначення ролі й рівня відповідальності держави в угодах про розподіл продукції.

Вважаємо, що системне дослідження означеної проблематики передбачає обґрунтування теоретичних і методологічних підходів, концептуальних основ з удосконалення діючої системи державного управління, необхідної для формування і реалізації ресурсоефективної моделі розвитку НГВ промисловості в умовах економіки знань та формування державою свідомого ресурсоефективного типу споживання. Логіка такого дослідження передбачає аналіз проблем, пов'язаних з ресурсоефективністю НГВК, вироблення рекомендацій щодо їх розв'язання та визначення перспективних напрямів державного сприяння розвитку галузі.

Конкретні задачі дослідження повинні охопити:

- дослідження сучасного стану, структури та особливостей НГВ галузі, виявлення й фундаментальний аналіз проблеми ресурсоспоживання (комплексний, структурно-динамічний підхід);

- опис системи факторів, що визначають сучасний етап розвитку НГВК та зумовлюють необхідність розв'язання проблеми ресурсоефективності; економічна модель розвитку країни, рівень розвитку економіки, геополітичне розташування, рівень розвитку та структура найбільш енерговитратних видів економічної діяльності, наявність і структура запасів традиційних природних енергетичних ресурсів; географічні й кліматичні умови, стан основних фондів економіки;

- акцентування уваги на підвищенні рівня енергоспоживання внаслідок економічного розвитку суспільства та зростання так званих «культурних» потреб людства, які переважно визначаються рівнем побутового повсякденного енерговикористання;

- вивчення впливу інновацій, інформаційних систем і технологій на нафтогазову галузь з високим ступенем вивченості надр для зростання економічно-вигідних запасів вуглеводнів та збільшення видобутку вуглеводнів;

- проведення аналізу факторів ресурсоефективності основних НГВ районів України, здійснення їх ранжування на основі проведення кореляційно-регресійного аналізу, факторного аналізу (метод головних компонент), побудова радіальних діаграм;

- вивчення методичних підходів до аналізу та прогнозування ресурсоефективності економіки НГВК за критеріальною оцінкою глобальної енергетичної безпеки «Трьох Е» (енергетична безпека, економічне зростання, екологія);

- здійснення комплексного оцінювання ефективності ресурсоспоживання НГВК шляхом розрахунку узагальнюючого показника ресурсоефективності на основі часткових галузевих показників ефективності виробництва по всьому технологічному циклу: пошук, видобуток, переробка, транспортування газу (метод функціонально-вартісного аналізу) [4]:

- показників, які визначають рівень використання матеріальних ресурсів (матеріалоємність, питома вага матеріальних витрат у витратах на виробництво продукції);

- показників, які визначають рівень використання трудових ресурсів (трудомісткість, питома вага витрат на оплату праці у витратах на виробництво продукції, коефіцієнт витрат на реалізацію й управління, відношення реалізованої продукції до фонду заробітної плати);

- показників, які визначають рівень використання фінансових ресурсів (співвідношення позикових і власних засобів, коефіцієнт автономії, оборотність активів, коефіцієнт рентабельності активів);

- показників, які визначають ефективність використання основних виробничих фондів та інновацій, інформації (фондовіддача, фондоємність тощо);

- показників, які визначають загальний рівень використання ресурсного потенціалу (коефіцієнт виробничої собівартості реалізованої продукції, ресурсоємність, рентабельність реалізованої продукції).

Розрахунок показників може бути також використаний у системі:

- 1) дослідження обсягу, структури та складу ресурсів в динаміці;
- 2) оцінки рівня залучення та спрямованості ресурсів;
- 3) оцінки ефективності споживання ресурсів [5, с.7-8].

- обґрунтування механізму активізації процесів відтворення ресурсно-сировинної бази і основних фондів комплексу, виявлення існуючих резервів та шляхів підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу НГВК в Україні;

- виявлення особливостей реалізації державної політики ресурсоефективності на основі врахування досвіду розвинених країн світу та співробітництва органів управління різних рівнів;

- узагальнення теоретико-методологічних підходів до державного управління формуванням витрат, зокрема для підприємств, що здійснюють видобуток вуглеводневої сировини на родовищах з важковидобувними та виснаженими запасами;

- визначення ефективності застосування державних механізмів управління ресурсоефективністю та стимулювання нафтогазовидобутку у вітчизняній практиці (методи групування, факторного аналізу, структуризації цілей;

- запропонування концепції державного управління ресурсоефективністю НГВ галузі в умовах економіки знань (сутнісна класифікація ресурсоефективності, основні напрямки її формування, джерела, фактори її підвищення);

- розроблення моделі відбору перспективних напрямів розвитку галузі на основі методології інноваційних перетворень (методи загальної параметричної теорії систем, або імітаційна модель);

- обґрунтування перспективних напрямів державного управління НГВК з урахуванням необхідності формування ресурсоефективної стратегії розвитку галузі (аналіз державних і регіональних програм, заходів державної підтримки ресурсоефективних проектів). Перспективними будуть такі напрями державної політики, які пов'язані з формування інтенсивних (якісних) передумов розвитку НГВК на основі розширення сировинної бази, поглиблення переробки сировини та модернізації технологічних процесів;

- розвиток методичного забезпечення підготовки управлінських рішень на державному рівні щодо підтримки перспективних напрямів розвитку НГВК;

- розроблення інструментарію комплексного державного управління НГВК з урахуванням економічної ефективності використання ресурсів (адміністративні, економічні, морально-етичні методи та ін.);

- удосконалення методики оцінки впливу факторів та інструментів державного управління на агрегований показник ресурсоефективності, визначення пріоритетності застосування та моделювання управлінських дій.

Окреслена методологія повинна охопити перспективні напрями реалізації заходів сприяння розвитку НГВК України на засадах ресурсоефективної стратегії.

Фінансовий напрям трансформації передбачає:

- створення умов для самофінансування геологорозвідувальних робіт та заходів по виявленню нових ресурсних родовищ й нагромадженню запасів нафти і газу, сприятлива податкова політика;

- формування накопичувальних фондів: доходи від природних ресурсів не повинні використовуватися тільки для поточного споживання, а мають розподілятися на декілька поколінь. Трастові фонди мають трансформувати невідтворювальні природні ресурси у відтворювальні фінансові, завдяки цьому може бути забезпечене стабільне джерело фінансування на перспективу окремих регіонів;

- нагромадження витрат на геологорозвідувальні роботи, у т.ч. за рахунок спільного фінансування проектів (залучення банків, страхових компаній), довгострокового кредитування, виробничих іноземних інвестицій;

- створення в межах бюджету цільового фонду розвитку нафтогазовидобувного комплексу за рахунок всіх відрахувань на ГРР, частини рентних платежів, відрахувань за експорт нафти і газу та інших джерел; заборона використання відрахувань на ГРР не за прямим призначенням; доопрацювання законодавства про державну науково-технічну політику, передбачивши не тільки заходи з фінансування науки і науково-технічної діяльності, а й бюджетного асигнування таких пріоритетних напрямів НТП у виробничій сфері, як розробка і впровадження інновацій, паливозберігаючих технологій;

- реалізація інвестиційної та інноваційної державної політики під впливом НТП (інновації, створені в результаті НТ діяльності підрозділів НДКР – це потенціал для нових конкурентних переваг галузі; активізація з боку держави НДКР;

- спрямування податкової, бюджетної політики на подолання проблеми вичерпання родовищ, збитковості та дотаційності НГВ підприємств.

Реалізація сприятливої рентної політики на підвищення ефективності розробки родовищ зі складною геологічною будовою й ускладненими умовами розподілу вуглеводнів, що можливе за умови застосування гнучкого та зрозумілого механізму оподаткування галузі. Необхідно відновити нарахування

та сплату диференційованих рентних платежів залежно від гірничо-геологічних факторів розробки родовищ та ціни реалізації природного газу, нафти й конденсату, що дасть змогу зробити рентабельним видобуток на старих, малотаж низькодебітних родовищах і збільшити нафтогазовидобуток, а також спрямовувати частину коштів від збору за геологорозвідувальні роботи, які йдуть до державного бюджету, на фінансування національних програм з вивчення надр, пошуку родовищ та їх розвідки.

Необхідним є повніше використання наявних ресурсів та запасів нафти і газу через створення державою сприятливих умов надрокористування на основі застосування сучасних економічних інструментів, пов'язаних із вартісною оцінкою гірничого капіталу та його елементів, у першу чергу, запасів та ресурсів у надрах, нафтових і газових свердловин, геологічної інформації; створення державою сприятливих умов надрокористування через застосування сучасних економічних інструментів, що базуються на вартісній оцінці запасів та ресурсів нафти і газу в надрах [6, с.29].

Підвищення конкурентоспроможності продукції за рахунок зменшення ресурсомісткості виробництва можливе на основі вартісного (витратного) підходу. Державна цінова політика ресурсозбереження передбачає необхідність реструктуризації мережі нафтопромислових заводів з метою зменшення відстані транспортування нафтопродуктів та зниження транспортних витрат у їх собівартості. Доцільним є включення неефективних витрат на основі аналізу існуючих витратних моделей ціноутворення та можливості їх використання в НГВК. Орієнтовні галузеві показники ресурсоефективності: рентабельність інвестицій, граничні витрати, зниження витратомісткості за рахунок ефекту масштабу виробництва, застосування маловитратних заходів ресурсозбереження за рахунок комплексної модернізації виробничих фондів підприємств та заходів структурного ресурсозбереження.

Організаційний підхід включає створення нових організаційних форм управління в нафтогазовидобувному комплексі у вигляді територіально-галузевих асоціацій, можливо, до таких асоціацій повинні увійти організації нормування та контролю витрат, стимулювання впровадження результатів НТП

тощо. Це також фінансові заходи розробки цільових державних та регіональних програм з урахуванням специфіки ресурсоспоживання галузі на сучасному етапі, що сприятиме формуванню конкурентних переваг внутрішнього ринку вуглеводнів [7]. Головне функціональне призначення у формуванні конкурентного ринку покласти на Національну комісію регулювання електроенергетики України.

Інноваційно-технологічний напрям реформування й нарощування інвестиційного потенціалу технічного розвитку комплексу в сучасних умовах, враховуючи їх особливості, можливий через реалізацію трьох моделей: формування інноваційного потенціалу НГК на базі проведення технологічних реформ, реалізація концепції створення державно-приватного партнерства, створення науково-технологічних альянсів галузі. Це уможливить нарощування видобутку сланцевого газу шляхом залучення іноземних інвестицій, проведення політики технологічного переозброєння, впровадження науково-технічних розробок; здійснення комплексної модернізації виробництва; створення сприятливого інвестиційного та інноваційного клімату; інтенсифікації геологорозвідувальних робіт на нафту та газ.

Необхідно також передбачити застосування на родовищах України ряду методів підвищення газовіддачі, серед яких – ущільнення сітки свердловин, укрупнення об'єктів розробки, зниження робочих тисків у газопромислових системах, переведення окремих свердловин і родовищ на місцеве газопостачання, інтенсифікація припливів газу до вибоїв експлуатаційних свердловин, усунення рідини з вибоїв свердловин, відбір пластової води, яка увійшла в поклад. Забезпечення капітальних вкладень у розвідку і видобування газу, які планується наростити до 5,7 млрд. грн. у 2030 р. [8], можливе лише за умови залучення кредитних ресурсів та цільових інвестицій, впровадження якісно нової техніки і передових технологій видобування, таких як надглибоке буріння, методи горизонтального буріння, технології видобування газу на морському шельфі тощо.

Світоглядно-кон'юнктурний напрям реформування має бути направлений на розробку нового інформаційного механізму державного управління

реурсоефективністю, розроблення методичних підходів до формування конкурентного середовища у НГВК. Важливим факторами спрямування капіталовкладень у геологорозвідку і видобуток сировини є наявність попередньо оцінених запасів газу, сприятливі економіко-географічні характеристики місць проведення геологорозвідувальних робіт, їх близькість до споживачів газу, наявність відповідної виробничої інфраструктури; значимість відкритих родовищ з економічної, соціальної точок зору та екологічної безпеки тощо. Критерієм ефективності газовидобутку на родовищах залишаються обсяги видобутку та стадії їхньої розробки.

Наявність високого ресурсного потенціалу країни і розвиток виробництв, що його обслуговують, повинно забезпечувати не лише можливість одержання високої ренти від видобутку природних ресурсів, але і створювати базу для формування нових техніко-технологічних принципів отримання кінцевого продукту, у вартості якого буде зростати частка доданої вартості сервісного та інформаційно-знаннявого компоненту, як фактору забезпечення стійкого інноваційного розвитку.

Отже, в основу сучасної концепції ресурсо- та енергоефективної стратегії розвитку НГВК закладаються теоретичні й методологічні підходи, що використовуються міжнародними організаціями при порівнянні рівнів інноваційності економік різних країн, інформатизації та рівня розвитку економіки знань. В межах цих методик варто скористатися розгорнутими системами індикаторів та індексів, що забезпечують міжнародні співставлення.

Подальші розвідки у цьому напрямі доцільні з таких фундаментальних й технічних підходів: аналіз показників частки НГВК у забезпеченні господарства первинними енергоресурсами, питомої ваги витрат енергоресурсів (нафти, газу) та доходів галузі у ВВП; вироблення пропозицій щодо подолання обмеженості ресурсної бази та скорочення видобутку; вивчення ступеня впливу галузі на інші сфери економіки, ролі галузі та нагальності розв'язання задач, спрямованих на забезпечення й ефективне використання ресурсної бази у нафтогазовидобувній галузі з урахуванням гірничо-геологічних характеристик розробки родовищ, коливання цін на

енергоносії, зростання потреби в енергетичних ресурсах та зростання навантаження на природно-ресурсний потенціал. Це передбачає пошук і впровадження нових технологій видобутку і використання сировинних ресурсів, заснованих на інноваціях.

Список використаних джерел:

1. Чабанюк О.М., Лобода Н.О. Основні принципи концепції сталого розвитку. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/64.pdf>
2. Ніконов А.В. *Науково-методичні засади ресурсоефективної стратегії нафтогазового комплексу регіону (на прикладі Полтавської області)*: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.05 / Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. Полтава. 2010. 21с.
3. Річний фінансовий звіт за 2020р. *Нафтогаз. Фінансова звітність*. URL: https://www.naftogaz.com/for_investors.
4. Іпполітова І.Я. Формування стратегії ресурсозбереження на підприємстві. *Фінансові послуги: проблеми теорії та практики: монографія*. Х.: Видавництво «Лідер», 2016. С. 33-47.
5. Кравченко К.В. *Інвестиційна діяльність підприємств та її фінансове забезпечення (на прикладі підприємств добувної промисловості)*: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». К., 2011. 17с.
6. Витвицький Я.С., Лінчевська Н.М. Оцінка ефективності інноваційно-інвестиційних проектів модернізації магістральних газопроводів. *Економічний часопис – XXI*. 2014. №7-8(2). С.28-31.
7. Соляр В.В. Фінансові джерела розвитку нафтогазового комплексу в умовах ресурсоефективної стратегії. Збірник наукових праць ХНПУ імен Г.С. Сковороди «Економіка». 2013. № 13. С. 107-113.
8. Новітні фінансові ініціативи у секторі газовидобутку: інвестиційні, кліматичні та безпекові аспекти. *Центр Разумков*. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/novitni-fiskalni-initsiatyvy-u-sektori-gazovydobutku-investytsiini-klimatychni-ta-bezpekovi-aspekty>.

Дудкіна Олена В'ячеславівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 241-е
Науковий керівник – к. е. н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Осьмірко І.В.

ПРЯМІ ПОДАТКИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

Одним із важливих елементів реформування економіки, який впливає на інвестиційну привабливість є реформування податкової системи в Україні. Існуюча податкова система є вкрай обтяжливою, складною з точки зору адміністрування та репресивною для бізнесу.

Світовий довід свідчить що розвинені країни змінюють свої податкові системи в залежності від викликів з якими стикаються їх національні економіки. Так, значну увагу за кордоном (Італія, Німеччина, Велика Британія, Швейцарія) приділяють розвитку приватного сектору економіки і, з цією метою запроваджують (трансформують) спрощену систему оподаткування малого бізнесу. Також, окрім спрощеної системи оподаткування, вводяться додаткові умови зменшення суми сплати податків. Це здебільшого сприяє відмові від тіньової господарської діяльності, що дає змогу збільшити розміри податкових надходжень до бюджету. Перевагою такого спеціального податкового режиму на підставі спрощеної декларації є її простота та гнучкість. Будь-який платник податку може самостійно визначати свої податкові зобов'язання шляхом використання залежно від рівня доходу відповідної ставки податку.

В Україні вже тривалий час обговорюється зміна податкової системи на більш гнучку та пристосовану до сучасних умов функціонування національної економіки, менш репресивну по відношенню до бізнесу. Певні кроки вже зроблені (обмін податковою інформацією з іншими країнами, упорядковані питання з офшорними компаніями та ін.), однак значний обсяг роботи з реформування податкової системи ще необхідно здійснити. Серед найбільш

важливих пропозицій які обговорюються у середовищі бізнесу та влади є наступні:

- зменшення навантаження на фонд оплати праці до 25% сукупно (скасування ЄСВ з 1 січня 2023 року, встановлення базової ставки ПДФО з 2023 року на рівні 30%, із подальшим зменшенням її до 25% протягом кількох років, скасування військового збору з 2023 року);

- встановлення єдиної ставки 15% для пасивних та інвестиційних доходів, а також ставки у 10% для доходів від оренди нерухомості;

- запровадження інституту оподаткування домогосподарств, що передбачає сплату податків уповноваженим представником домогосподарства та подання єдиної декларації про майновий стан і доходи;

- передбачається запровадження нових податкових пільг для фізичних осіб, зокрема - гарантоване повернення з бюджету ПДФО для певних категорій населення (наприклад, багатодітних та малозабезпечених родин), повернення 50% сплаченого ПДФО на погашення іпотечного кредиту.

В цілому, ключові новації, які обговорюються бізнесом та представниками влади, у випадку їх реалізації призведуть до суттєвого позитивного впливу на детінізацію заробітних плат, вирівнювання конкуренції та зростання економіки.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний досвід реформування податкових систем: види податків та електронна звітність. *Державна податкова служба України*. URL: <https://tax.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/mrdosvid/>

Сорока Марія Владиславівна
Національний транспортний університет, м.Київ
факультет менеджменту, логістики та туризму, гр. МН-4-1
Науковий керівник – к. е. н., доцент Литвишко Л. О.

РОЛЬ БІЗНЕС-АНАЛІТИКА ЗА ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНОВИЩА ТРАНСПОРТНОГО КОМПЛЕКСУ

У зв'язку з спалахом COVID-19 спосіб діяльності різних сфер зазнав сильних змін у діяльності компаній, так і людства в цілому, незважаючи на початкову неготовність, спалах хвороби людей, призвело до швидкого розвитку проблем.

Однак через цей динамізм почали слідували результати стрімкого адаптування, яке вплинуло на певні зміни, а саме набуло великого значення для підприємств діяльність такого фахівця, як - бізнес-аналітика. Він крім фінансового становища, також дбає про значення та запровадженню екологічної безпеки підприємства.

Вплив бізнес-аналітика сприяє такій діяльності як, розробці інформативного метода, щоб сприяють продуктивні діяльності та отримання результатів на благо фірмі. Він виконує скелетні дослідження ринку, проводить детальний нагляд економічних і рекламних елементів своєї компанії. У цьому значенні об'єктивно оцінює свою ефективність у роботі або, привнести будь-які коригування у стратегію. Також визначає комерційну політику, що застосовується компанією, та цілі, яких необхідно досягти, виходячи з бажаного майбутнього розвитку. З цією метою він заснований на інформаційних панелях та бізнес-планах, які підходять для кожного типу проекту.

В сучасному часі на вітчизняних підприємствах постає гостра проблема у запровадженні кваліфікаційного фахівця, що закінчує поставлені плани, запроваджує необхідних співучасників і сприяє покращенню діяльності. Більшість з них свої інтуїції, крім цього він повинен володіти набором навичок

та знань ,що необхідні йому в процесі свого розвитку. Однак продуктивність реалізації роботи також залишається в оцінці своїх зусиль від початку до її закінчення. Це дуже значний елемент в ланцюжку, від якого залежить результат або невдача проекту.

Відповідно до стандарту ISO 31000: 2009 ризик – це вплив невизначеності на цілі. Вплив розглядається як відхилення від очікуваного і з позитивними, і з негативними наслідками. Цілі можуть мати різні аспекти (наприклад, фінансові аспекти, що стосуються професійної безпеки і здоров'я; екологічні завдання тощо) і можуть ставитися до різних рівнів (зокрема до стратегічного рівня, організаційного, рівня проекту, продукції та процесу).

Методи ідентифікації ризику можуть включати в себе:

- методи оцінки ризику на основі документальних свідчень, прикладами яких є аналіз контрольних листів, аналіз експериментальних даних, а також даних і подій, що сталися в минулому;
- підхід, згідно з яким група експертів здійснює встановлений процес ідентифікації ризику за допомогою структурованих підказок та запитань;
- індуктивні методи. Для підвищення точності і повноти ідентифікації ризику можуть бути використані різні допоміжні методи, наприклад, метод мозкового штурму та метод Дельфі [1].

Найбільше обсягів викидів в атмосферне повітря спричиняє автомобільний транспорт на рис. 1. Він спричинює великий викід газів та перевищує рівень CO₂ в межах допустимих чисел.

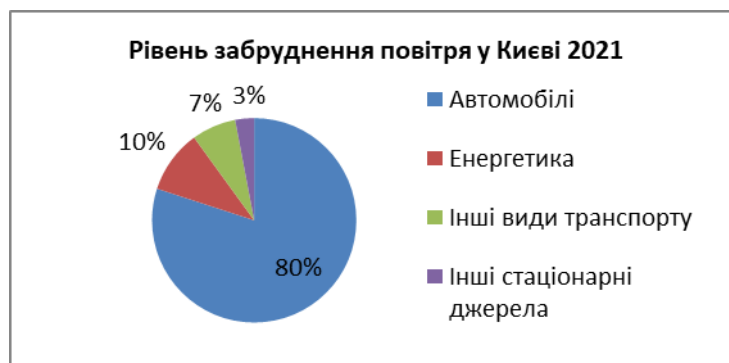

Рисунок 1 – Джерела забруднення повітря у Києві за 2021 рік

Бізнес-аналітик підприємств, крім фінансового становища, також дбає про значення та запровадженню екологічної безпеки підприємства.

По суті, існує кілька факторів, які, з погляду виробника, вказують на те, що продукт є корисним для навколишнього середовища. Одним із них є інгредієнти, що містяться в продукті. Вони часто можуть містити перероблені матеріали або використані матеріали, накопичені з природного ключа, які легко замінити також менш шкідливі для переробки

Ще одним фактором є спосіб виробництва продукту. Чистий продукт можна виробляти, наприклад, на установці, що працює від сонячної енергії, або на установці, що спроектована так, щоб використовувати якнайменше води.

Виробництво та впровадження екологічного є одним із факторів сталого розвитку бізнесу, покращенню іміджу транспортної компанії є спосіб виробництва продукту. Чистий продукт можна виробляти, наприклад, на установці, що працює від сонячної енергії, або на установці, що спроектована так, щоб використовувати якнайменше води.

Багаторазові пляшки для води допомагають людям уникнути покупки одноразових пластикових пляшок для води. Виробництво фірмами або впровадження біорозкладних упаковок для продукції знизить рівень екологічної небезпеки.

Заходами покращення можуть виступати такі методи: зменшити споживання пального і викиди внаслідок найбільш корисних матеріалів моторів і покришок, екологічно чистого пального і найбільш правильного стилю керування автомобілем; використовувати інші різновиди автотранспорту, а саме: використовуючи інтермодальні транспортування з автомобіля до залізничного або мореплавного транспорту; зробити розташування вантажів найбільш ефективним, підвищивши місткість транспортних засобів тощо.

Найбільше викидів в атмосферне повітря спричинено через автомобільний комплекс, для мінімізації викидів опроче використовувати дизельний двигун на більш екологічнішу модель двигуна, плюс до того попри сприяти

запровадженню електроавтомобілів та створити все більше програм розвитку електричного транспортної інфраструктури в Україні.

Для розвитку та покращення діяльності всіх процесів підприємства навички бізнес-аналітика залишаються апріорією головних якостей та шляхів мінімізації проблем, отримання результатів.

В сучасному суспільстві технологічні процеси змінюються умови трудової діяльності, необхідність у постійних можливостях буде збільшуватися. Незважаючи на те, що в даний час у багатьох фірм є комп'ютерні концепції, одиниці з них застосовують всі легкодоступні функції важливість бізнес-аналітика в скрутні часи пандемії залишається незмінним фактором для забезпечення сталого розвитку всіх аспектів функціональної діяльності.

Список використаних джерел

1. Сидорова А.В. Бізнес-аналітика: навчально-методичний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2019. 104 с.
2. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/>

Мельников Богдан Олексійович
Харківський патентно-комп'ютерний коледж
відділення КІ, 4 курс, група Е84
Науковий керівник – викладач економіки Колупаєва О. Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ФУТБОЛУ ЯК СФЕРИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогодні футбол є одним із найпопулярніших видів спорту в Європі і, зокрема, в Україні, бо він є складовою частиною дозвілля суспільства, сприяючи розвитку фізичних якостей людини та організації змістовного відпочинку, формуючи правильну позицію щодо здорового способу життя та самореалізації. Футболом охоплено усі верстви населення (діти, молодь, зрілі чоловіки та жінки, інваліди, люди похилого віку), які або тренуються й грають у дитячо-юнацький, аматорський, студентський, вуличний чи ветеранський футбол, або активно вболівають за улюблені команди у професійних лігах. У сучасному світі футбол вже перестав бути лише грою, це певна індустрія спорту, яка приносить соціально-економічну ефективність як країні, так і окремим учасникам. Тому вважаємо актуальним і доцільним розглянути футбол як сферу економічної діяльності та складову господарства країни.

Як і для будь-якої сфери економіки футбол має власні продуктивні сили, відносини з приводу купівлі-продажу робочої сили та надання певних послуг. Економічні аспекти у сфері футболу розглянемо за декількома напрямками, а саме: функціонування професійних футбольних ліг, особливості оплати праці та оподаткування футболістів, державне фінансування та інвестиції у футбольні клуби й інфраструктуру, забезпечення діяльності футбольних секцій та команд місцевого значення, інші джерела доходів від організації футбольних матчів та використання футбольної атрибутики.

У сучасному футболі значну увагу привертають матчі саме професійних команд у певних лігах. Але не завжди діяльність професійних футбольних клубів є прибутковою. Поясненням цьому може бути значний ризик від

результативності гри самої команди, яка залежить від складу футболістів, забезпеченістю їх матеріально-технічною базою та створенням сприятливих умов для тренувань і проведення матчів. Так, якщо розглянути витрати професійної футбольної команди, то у відсотковому співвідношенні вони будуть мати таку орієнтовну структуру: 55 % – заробітна плата футболістів, тренерів та адміністрації з відповідними відрахуваннями у бюджет, 15 % – утримання молодіжного сектору (команди U21 та U19), по 7 % - медичне обслуговування та робота медійного відділу, 6% - організація тренувального процесу (оренда бази, харчування, передсезонні збори), 4 – 5% - організація матчів (оренда стадіону, витрати на проїзд, проживання у готелі), 1-2% - екіпіровка та інвентар (при цьому цікаво, що відомі клуби, рекламуючи знамениті спортивні бренди, отримують форму безкоштовно), 3 – 4% - внески за участь у Лізі. У середньому для клубів української прем'єр-ліги мінімальні витрати будуть становити не менше 50 млн. грн. на сезон [1].

Основними джерелами доходів футбольних клубів є трансфер гравців, доходи від участі у ФІФА та УЕФА, надходження від комерційної діяльності – спонсорства і реклами, від продажу атрибутики, від реалізації прав на відеотрансляцію матчів, від матчдей й ін. Так, за участь у ФІФА за 2018-2020 р.р. українські футбольні клуби (ФК) отримали 4,75 млн. €, зокрема ФК «Динамо» Київ – 2,52 млн. €, ФК «Шахтар» – 1,81 млн. €, ФК «Дніпро-1» – 190 тис. €, ФК «Олександрія» – 111 тис. €, ФК «Карпати» – 56 тис. €, ФК «Зоря» – 41 тис. €, ФК «Ворскла» – 12 тис. € та ФК «Маріуполь» – 8 тис. € [2]. За продаж та оренду гравців ФК «Шахтар» у сезоні 2019-2020 р.р. отримав 928 млн. грн. [3]. При цьому слід зазначити, що «Шахтар» один із небагатьох українських футбольних клубів, що отримують прибутки від своєї діяльності. Відзначимо також доходи від відвідуваності матчів УПЛ, яка коливалася у 2021 р. у середньому від 3 до 8 тис. вболівальників за матч, при вартості білетів від 40 грн. до 500 грн, тобто у середньому біля 70 тис. грн. [4].

Незважаючи на велику кількість різноманітних футбольних турнірів, попит на футбольні змагання в Європі та світі постійно зростає. Наявність

великого глядацького інтересу до футбольних змагань та прагнення УЄФА заробити на цьому додаткові кошти призвели до створення у 2018 р. нового футбольного турніру – «Ліги націй», метою якого була заміна товариських матчів збірних, які були неприбутковими, офіційними дохідними матчами, що перетворило ці змагання на повноцінний спортивний продукт. Згідно статистичних даних, загальний дохід Ліги чемпіонів УЄФА з сезону 2005/06 до сезону 2018/19 збільшився у 4,5 рази – із 607 млн. € до 2816,41 млн. € [5].

Сьогодні у світі існує високий рівень поляризації здатності футбольних клубів отримувати прибуток у професійному європейському футболі – Англія ілюструє вершину піраміди національних ліг. Наприклад, за даними УЄФА, у 2018 році клуби Англії заробили в середньому 272 мільйони євро. Більше того, 30 найкращих клубів Європи досягли накопиченого доходу понад 10 мільярдів євро, що склало 49% доходів усіх клубів вищого дивізіону в 2018 році (Рис.1) [5].

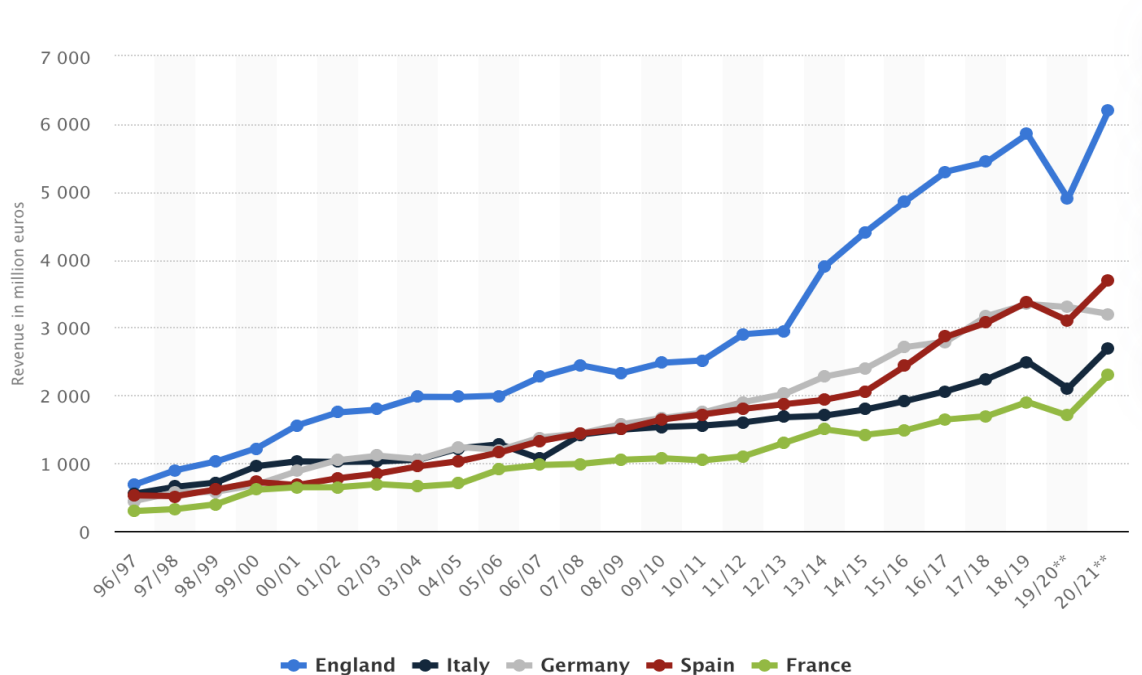

Рис. 1 Динаміка доходів п'яти найбільших європейських футбольних ліг
(Джерело: [5])

Проведення міжнародних футбольних чемпіонатів у певних країнах та містах приносить національній економіці цих держав додаткову користь у

вигляді грошових надходжень від туристів, покращенні інфраструктури (доріг, аеропортів, транспорту, стадіонів, готелів, визначних пам'яток, закладів харчування) за рахунок пожвавлення діяльності будівельної галузі, доходів від реалізації футбольної атрибутики й ін. Так, проведення Чемпіонату Європи з футболу у Португалії сприяло зростанню ВВП цієї країни на 0,2%, у Австрії – на 0,25% [6].

Ще однією суттєвою складовою економіки футболу є заробітна плата футболістів, тренерів та обслуговуючого персоналу. Якщо розглядати професійний футбол, то оплата праці гравців та тренерів є визначальною характеристикою продуктивних сил цієї сфери. Саме від індивідуальних здібностей футболістів та вмінь тренера організувати ефективну командну гру залежить результат матчів, і як наслідок, доходи клубів. Тому і заробітні плати гравців різних рівнів футбольних Ліг суттєво різняться. Так, якщо аналізувати доходи вітчизняних футболістів, ті, хто грає у європейських футбольних клубах отримуються у рази більше, ніж гравці УПЛ. Наприклад, гравець ФК «Вест Хем» А. Ярмоленко на рік отримує майже 6 млн. £, гравець ФК «Манчестер Сіті» О. Зінченко – більше 1 млн. £, гравець ФК «Бенфіка» Р. Яремчук – 1,7 млн. €. При цьому в українській прем'єр Лізі тільки у гравців ФК «Шахтар» та ФК «Динамо» Київ заробітні плати становлять близька 1 млн. \$, у інших клубах – у середньому від 50 тис. \$ до 120 тис. \$ на рік [7]. Більшість футболістів отримують доходи у формі заробітної плати, з якої вони та клуби перераховують податкові відрахування у державний бюджет (ПДФО (18%), ЄСВ (22%), військовий збір (1,5%). Проте є випадки, коли для зменшення податкових відрахувань футболісти оформляються як фізичні особи підприємці (ФОП) 3 групи спрощеної системи.

На світовому ринку футболу заробітні плати професійних футболістів суттєво відрізняються і за відомих футболістів йдуть активні торги. Так, з початку XX століття кожні 20-25 років трансферна вартість найдорожчого футболіста зростала практично вдесятеро – зі 100 \$ за Уїллі Гровса у 1893 р. до 222 млн. € за Неймара у 2017 р. [8] Ці темпи зростання істотно випереджають

темпи зростання світової економіки та багатьох інших галузей. І в такій ситуації виникає потреба більш точного ухвалення рішень інвесторами. Сучасною тенденцією є інвестування у сферу футболу країнами, що розвиваються, зокрема у відомі європейські футбольні клуби. Усе більшою стає конкуренція за придбання прав на відео трансляцію футбольних матчів клубів або турнірів, а також можливості представлення своїх брендів на екіпіровці футболістів та стадіонів, залучення відомих футболістів до реклами.

Проте сфера футболу не обмежується лише професійним футболом. На сьогодні секції футболу є одними із затребуваних у світі, у яких навчаються тисячі дітей та підлітків, працюють тисячі тренерів та допоміжного персоналу, організуються різноманітні турніри. Зростання попиту на аматорський та вуличний футбол спонукає владу та приватний бізнес будувати футбольні поля та стадіони. Також усе більшого розповсюдження набирає ринок франшиз футбольних клубів для дітей. Це пояснюється, по-перше, зростаючим попитом на заняття футболом, по-друге, легшим входом на ринок по франчайзі (впізнаваність бренду, економія коштів на рекламну компанію, довіра споживачів), по-третє, досить швидкими темпами окупності за невисоких затрат. Так, при інвестуванні 10 – 15 тис. \$ окупність проекту може настати вже за півроку.

Отже, футбол поєднує різноманітних людей, і тих, хто змагаються на футбольному полі один з одним, і тих, хто організує футбольні турніри, і тих, хто готовий платити за те, щоб подивитися на футбольні матчі, і тих, хто готовий ставити свої кошти на результат спортивного суперництва. І ця сила футболу може позитивно впливати на вирішення важливих глобальних проблем, таких як екологічна стійкість і соціальна відповідальність. Також у сфері футболу генеруються значні грошові потоки, що сприяє фінансово-економічному розвитку суб'єктів підприємництва. Тому державі необхідно створювати сприятливі умови для розвитку індустрії футболу як на професійному рівні, так і на аматорському.

Список використаних джерел.

1. Барков О. Сколько стоит содержать клуб в УПЛ. URL: <https://ua.tribuna.com/tribuna/blogs/sportbank/2850061.html> (дата звернення 21.04.2022)
2. Club participation benefits programme 2018-2020. URL: <https://translate.google.com/?hl=ru&sl=en&tl=uk&text=club%20participation%20benefits%20programme%202018-2020.pdf&op=translate> (дата звернення 20.04.2022)
3. Мінус 1,2 мільярда: Футбольний клуб Ахметова показав доходи за минулий сезон. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/10/12/666164/> (дата звернення 20.04.2022)
4. Посещаемость матчей Премьер-лиги Украины. URL: <https://www.ua-football.com/ukrainian/high/attendance> (дата звернення 20.04.2022)
5. Kenneth Cortsen. Football economy, the European Super League and a history that repeats itself. URL: <https://kennethcortsen.com/football-economy-the-european-super-league-and-a-history-that-repeats-itself/> (дата звернення 20.04.2022)
6. Макаренко О. Вплив Євро-2012 на економіку України. URL: <http://naub.org.ua/?p=1303> (дата звернення 20.04.2022)
7. Стали известны зарплаты украинских футболистов. Кто получает заоблачные деньги. URL: <https://www.rbc.ua/rus/stylar/stali-izvestny-zarplaty-ukrainskih-futbolistov-1626272423.html> (дата звернення 20.04.2022)
8. Дагаев Д., Орлова О. Нюансы экономики футбола. URL: <https://trv-science.ru/2017/03/nyuansy-ekonomiki-futbola/> (дата звернення 20.04.2022)

Ахтирський Денис Юрійович
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ННІ «Інститут державного управління»
факультет соціального економічного управління, 2 курс, гр. ЕД-20
Науковий керівник - к.е.н., доцент, професор кафедри
міжнародного бізнесу та економічної теорії Шиловцева Н.В.

АНАЛІЗ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ДО ТА ПІД ЧАС ВІЙНИ

В умовах війни, що триває в Україні вже третій місяць, кожен громадянин зміг відчувати значення транспортної інфраструктури для забезпечення безперервного доступу до необхідних продуктів, можливостей пересування між різними населеними пунктами, впливі вартості перевезень на кінцеву ціну товарів та послуг. Саме у ході військової агресії Росії проти нашої країни національна транспортна інфраструктура зазнала як прямих збитків у формі руйнацій та знешкодження доріг, колій, мостів, залізничних вузлів, рухомого складу транспортних засобів, вокзалів, аеропортів, так і непрямих втрат внаслідок обмеження використання повітряного простору та доступу до морських шляхів. Так, на кінець квітня 2022 р. було пошкоджено біля 30% транспортної інфраструктури України, що оцінюється у 43 млрд. дол. США [1]. Тому, для розуміння подальшого вектору дій щодо відновлення української економіки доцільним та актуальним є дослідження стану складових транспортної інфраструктури до та під час війни й визначення векторів їх розвитку у мирний період.

В Україні представлені усі види транспорту (наземний – залізничний і автомобільний, повітряний, водний – морський та річковий, трубопровідний), що складають досить розгалужену мережу. Так, у 2021 році вантажні перевезення здійснювалися переважно залізничним (50,6 % від усіх перевезень), автомобільним (36,1%) та трубопровідним (12,5 %) транспортом [2].. При цьому вартість вантажоперевезень становила 1 євро за тонну продукції при транспортуванні залізницею, 4,1 €/т – водними засобами та 10,3 €/т

автотранспортом [3]. Тобто, автоперевезення на сьогодні є найбільш коштовними та екологічно шкідливими.

До початку війни перспективним та затребуваним при вантажних перевезеннях був водний транспорт, оскільки Україна має вихід до двох морів – Чорного та Азовського, та її територією протікають три судноплавні річки, пропускна здатність яких біля 60 млн. т/рік. Перевагами водного транспорту є висока вантажопідйомність плавальних засобів (наприклад, 2 баржі та буксир замінюють 250 вантажівок, або 100 залізничних вагонів та 2 локомотиви), економія на ремонті доріг (1 млн. т вантажів, транспортованих водними шляхами протягом 4 років зменшує витрати на ремонт доріг на 1 млрд. грн) та екологічність (що збільшує конкурентоспроможність перевезень, бо відповідає світовим стандартам екологізації) [3]. Морськими шляхами у 2021 р. експортувалося 62% від загальної доларової вартості товарів (здебільшого металургійна та сільськогосподарська продукція). Проте з часу військових дій морські порти є заблокованими російськими окупантами, що унеможлиблює морські перевезення та створює загрозу продовольчої кризи у світі.

На сьогодні для здійснення експортування продукції та доставки об'єктів критичного імпорту використовують здебільшого залізничні перевезення. Сприяє цьому проходження територією нашої країни транспортних транс'європейських коридорів, взаємодія із залізницями західних сусідів (незважаючи на розбіжності у ширині залізничних колій у) та розгалужена мережа залізничних станцій та вузлів. Ще до початку війни Україна за обсягами вантажних перевезень залізничним транспортом займала друге місце у Європі (після Німеччини) [3]. Проте із 24 лютого 2022 р. українська залізнична інфраструктура та рухомий склад постійно зазнають руйнувань з боку Росії, Укрзалізниця безперервно оновлює логістику вантажних та пасажирських перевезень. Так, на кінець квітня 2022 р. втрати від цих ушкоджень для української економіки становили 3,56 млрд. дол. США [1].

При перевезенні пасажирів в Україні у 2021 р. здебільшого застосовувався автомобільний (41%) та міський електротранспорт (55,6%), зокрема тролейбусами користувалися 22,4%, метро – 18,2%, трамваями – 15% [2]. З початком війни означене співвідношення вживання видів транспорту ймовірно дещо зміниться, оскільки, наприклад, у крупному логістичному центрі сходу України – Харкові, метро не здійснює перевезень пасажирів, а використовується як місце сховища від постійних обстрілів для населення міста. Також, у місті зруйнований трамвайний парк та депо. В умовах військових дій на сході та півдні України громадський транспорт взагалі не працює.

За допомогою автомобільного транспорту здійснюються внутрішні та міжнародні перевезення пасажирів і вантажів, небезпечних вантажів і відходів. Це реалізується за допомогою 143 тис. од. транспортних засобів та експлуатацією 162 тис. км автомобільних доріг, з яких майже 98% були із твердим покриттям [3]. Проте, із початку війни вже пошкоджено (здебільшого на сході, півдні та частині півночі України) 23,5 тис. км доріг на суму 29,48 млрд. дол. США, та зруйновано 289 мостів на суму 1,62 млрд. дол. США. Тому для здійснення можливостей забезпечення переміщень як громадян, військових, так і вантажів, Укравтодором виконуються роботи із ремонту автомобільних доріг та влаштування інженерних споруд для забезпечення транспортного сполучення, на що Кабміном виділено 490 млн. грн. [1].

Найбільш оновлений рухомий склад та закордонні інвестиції були у повітряному транспорті, Україна мала повітряне сполучення із багатьма країнами світу, авіаперевезення були невід’ємною складовою у логістиці туристичного бізнесу. Проте, із початком війни повітряний простір над Україною перестав використовуватися із-за великого ризику збиття літаків або вертольотів, внаслідок чого національна економіка недоотримує доходи до бюджету, а авіаперевізники втрачають прибутки і, навіть, рухомий склад та інфраструктурні об’єкти. Зокрема, на кінець квітня вже було пошкоджено 11 цивільних аеропортів та знищено єдиний у світі легендарний літак українського виробництва «Мрія».

Отже, транспортна інфраструктура займає ключове місце у національній економіці України, оскільки сприяє зростанню ВВП внаслідок рентабельної діяльності транспортних та логістичних підприємств, здійсненню експортно-імпортних операцій, підвищенню мобільності населення, і зокрема, робочої сили. Проте з початку військових дій на території України усі елементи транспортної інфраструктури зазнали пошкоджень або обмежень у діяльності. Для відшкодування втрат першочергово необхідно визначитися із вартістю збитків. Це можна зробити декількома способами: великі транспортні об'єкти (аеропорти, судна, літаки тощо) можна оцінити індивідуально, використовуючи фінансові звіти чи інші доступні дані; транспортні засоби (автомобільні й залізничні) та мережі (розподіл електроенергії й газу) – непрямыми методами шляхом об'єднання відповідної регіональної статистики та частки збитків за окремими областями або містами. Після визначення вартості втрат доцільно розробити програми відновлення та розвитку елементів транспортної інфраструктури, які б орієнтувалися на еколого- та енергоефективність, інноваційність та інтеграційність. Останнім кроком необхідно знайти джерела фінансування розробленої програми, серед яких можуть бути репарації від країни-агресора, кошти від конфіскованих активів країни-агресора на території всіх цивілізованих країн, фінансова підтримка міжнародних партнерів і організацій, інвестиції або благодійні внески міжнародних корпорацій і громадян.

Список використаних джерел.

1. Відбудова транспортної інфраструктури – ключове завдання для відновлення держави, в цьому впевнені у Комітеті з питань бюджету. URL: https://budget.rada.gov.ua/news/main_news/77085.html (дата звернення: 03.05.2022)
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 05.05.2022)
3. Офіційний сайт Міністерства інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/content/dokument.html> (дата звернення 27.04.2022 р.)
4. Економіка України під час війни: оперативна оцінка, квітень 2022. Аналітична записка Центру економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/ua-economy-in-war/> (дата звернення 7.05.2022)

Циганкова Ксенія Валеріївна, Чжан Цзяньчао
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 5М
Науковий керівник – к.е.н., доцент, професор кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Радченко Л.П.

ПРОВІДНІ ФОРМИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ОБ'ЄКТІВ ІНФРАСТРУКТУРИ – ДОСВІД РОЗВИНЕНИХ КРАЇН

Державна підтримка розвитку об'єктів інфраструктури може передбачати три рівні: законодавчий, фінансовий та організаційний. Ефективність процесу розвитку виробничої та соціальної інфраструктури досягається лише за умови узгодження всіх трьох рівнів державної політики.

Фінансова допомога у вигляді цільових програм, субсидій, субвенцій, трансфертів та дотацій широко використовується на практиці різних країн світу. Так ще у 1929-1933 роках було здійснено розробку перших програм інфраструктурного забезпечення, зокрема будівництва житла, у рамках програм допомоги окремим старопромисловим та депресивним районам Великобританії та США. У повоєнний період мови у Франції, Бельгії, ФРН та інших країнах держава використовувала заходи стимулювання соціальної інфраструктури у межах запровадження ефективної соціальної політики. Починаючи з цього періоду у країнах ЄС реалізуються програми будівництва соціального житла для бідних верств населення, реформування системи житлово-комунального господарства, медицини, освіти, надання соціальних послуг населенню тощо.

У більшості країн світу використовуються переважно економічні інструменти фінансово-кредитної підтримки соціальної інфраструктури. Наприклад, у Японії використовують такі інструменти:

- безпосередні стимули (податкові пільги та спеціальні норми амортизації) для промислових фірм, які здійснюють інвестиції на депресивних територіях;
- позики державних фінансових установ та виплати відсотків за позиками місцевими органами влади у рамках фінансування будівництва виробничої інфраструктури.

У Франції застосовуються позики громадських фондів, податкові пільги (звільнення плати за патенти, прискорена амортизація).

На території Великобританії запроваджено:

- гранти у розмірі щорічної ренти для приватних осіб, які орендують будівлі промислового (або комерційного) призначення на депресивних територіях, розмір цих грантів може бути збільшено вдвічі;
- гранти (до 12% кредиту) на виплату відсотків за будь-якою позикою, яку надано малому підприємству.

У Канаді, Італії та Німеччині для стимулювання використовується пільгове оподаткування. Так, у Південній Італії (слаборозвиненому районі) підприємства звільняються від податку на прибуток на 10 років. У Великій Британії на аналогічний період підприємства звільняються від податку на майно та податку на землю. У Канаді підприємства, що функціонують на депресивних територіях, отримують знижку у оподаткуванні прибутку у розмірі 20-50% від витрат на обладнання та будівництво.

Описані вище інструменти державної фінансово-кредитної політики можуть використовуватися як стимулюючі засоби впровадження інфраструктурних проектів та прискорення економічного розвитку територій. В Україні основним інструментом державної підтримки розвитку соціальної інфраструктури може стати фінансування державних цільових програм. Для розвитку інфраструктури у Харківській області доцільно запровадити програми щодо стимулювання розвитку транспортного комплексу, освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства та культури. Кожна з програм повинна містити чіткі завдання та економічно обґрунтовані заходи щодо їх досягнення.

Міжерицький Владислав Андрійович
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 34-е
Науковий керівник – к.е.н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Осьмірко І.В.

SPAC ЯК СПОСІБ ЗАЛУЧЕННЯ КАПІТАЛУ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

Special Purpose Acquisition Company (SPAC) - високоліквідна форма інвестування, що стала особливо популярною на фінансових ринках розвинених країн у 2020 році. Популярність SPAC обумовлена можливістю обійти тривалий та коштовний процес виходу приватних компаній на фондові біржі. В чому ж секрет такої популярності SPAC?

По - перше, стабільна ціна на акції для інвесторів на початковому етапі життя компанії в умовах волатильного ринку. А ще - висока прибутковість для засновників, оскільки після успішного злиття з приватною компанією ціна акції може суттєво зрости. SPAC є *blanc cheque* компаніями, які вже розміщені на біржі (Nasdaq, London, Frankfurt, Amsterdam) і сформовані через вливання фінансового і репутаційного капіталу. Це забезпечує успішне закриття угоди, навіть не знаючи компанії - об'єкта, придбати яку є основною метою створення SPAC. [1]

По - друге, законодавство дозволяє інвесторам виводити гроші, як тільки SPAC оголосить про цільове придбання, що є дуже зручним для більшості роздрібних інвесторів, які прийшли на фондовий ринок з метою отримання швидкого прибутку.

При цьому слід пам'ятати, що SPAC - це ризиковані інвестиції, які мають і своє підводне каміння. Вони повністю упираються в офіційні правила функціонування SPAC, яких потрібно дотримуватися [2].

1. Після заснування SPAC злиття з приватною компанією має здійснитися протягом двох років. Якщо цього немає, гроші повертаються інвесторам, а SPAC ліквідується. У такому разі менеджмент SPAC втрачає свої кошти, які

вони інвестували в розкрутку проекту, а також репутацію: гроші зібрали, а розпорядитися не зуміли - на другу спробу грошей не дадуть. Це часта історія - велика кількість SPAC просто ліквідується. Інвестори в такому разі нічого не втрачають - їхні гроші повертаються на рахунок. Щоправда, ці гроші два роки не «працювали» і не приносили прибуток, тому «відсутність втрат» насправді втрачена вигода.

2. Є й інший варіант - SPAC проводить злиття, але з невдалою компанією. У такому випадку акції нового бізнесу торгуються нижче \$10 і інвестори по суті втрачають свої гроші. Велика кількість SPAC п'ятирічної давності зараз торгуються нижче за \$10. Менеджери SPAC готові йти на такий крок, щоб отримати свій бонус та відбити витрати, часто спеціально завищують очікування від злиття та готові проводити злиття не з найперспективнішими компаніями. Головне тут – обійтись без ліквідації SPAC та не втратити свої гроші.

Таким чином, SPAC є цікавою стратегічною альтернативою залучення як грошових коштів та корпоративного розвитку компанії в регульованому середовищі сучасних фінансових ринків в розвинених країнах. Також, SPAC потенційно може дати значний апсайд прибутковості капіталу для інвесторів, які вклали свої кошти у таку компанію. При цьому, слід пам'ятати про високий ризик такого інвестування.

Список використаних джерел:

1. How special purpose acquisition companies (SPACs) work. URL: <https://www.pwc.com/us/en/services/consulting/deals/library/spac-merger.html>
2. Special Purpose Acquisition Company (SPAC). URL: <https://www.investopedia.com/terms/s/spac.asp>

Мясоєдов Ярослав Романович
Науковий технічний університет «ХПІ»
навчально-науковий інститут комп'ютерних наук та
інформаційних технологій, 1 курс, гр. КН321в
Науковий керівник - к.п.н, доцент кафедри економічної
теорії, фінансів і обліку Мельникова О.В.

НАПРЯМИ МОНЕТИЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ НАВЧАЛЬНИХ ОНЛАЙН ПЛАТФОРМ

Стрімкі темпи розвитку інформаційних технологій та постійне прагнення громадян покращувати людський капітал сприяють активному поширенню онлайн-освіти. За прогнозами дослідників до 2025 року світовий ринок онлайн-навчання досягне \$325 млрд. [1], при цьому найбільшим попитом на ньому користується вивчення іноземних мов, предметів шкільної або вузівської програми, підготовка до незалежного оцінювання, професійні курси та сегмент додаткової освіти. При цьому на українському ринку онлайн-освіти, згідно статистичних досліджень, біля 30% громадян за останні три роки хоча б один раз оплачували своє навчання в Інтернеті за заняття або з приватними коучами, або у професійних онлайн-школах, або ж на освітніх онлайн-платформах [2]. Зрозуміло, що попит породжує пропозицію, і все більше з'являється нових освітніх онлайн-майданчиків, кожний з яких намагається знайти свою «вільну нішу». Так з'явилася і наша освітня платформа із вивчення або удосконалення англійської мови EnglishFastpass, яка спеціалізується на підготовці до складання єдиного вступного іспиту з англійської мови у магістратуру, успішній підготовці до складання ЗНО з англійської мови та вивченні англійської за фільмами [3]. За період нашої діяльності ми вже декілька разів змінювали та удосконалювали механізми оплати наших послуг. Тому на сьогодні досить актуальним є дослідження можливих способів монетизації освітніх послуг навчальними онлайн-платформами.

Під час створення продукту для навчання онлайн важливо розуміти, як використовувати цю діяльність для отримання прибутку. Щоб забезпечити

високу рентабельність інвестицій, необхідно використати поєднання стратегій заробітку. Існує декілька моделей монетизації, за допомогою яких можна отримати прибуток, а саме:

–Безкоштовний курс – платний сертифікат - за цією моделлю усі навчальні матеріали надаються користувачам безкоштовно, проте для підтвердження опанування певних компетенцій необхідно отримання сертифікату, за отримання якого доведеться заплатити. На всесвітньовідомій освітній платформі Coursera сертифікат в середньому коштує 49 доларів США. Загалом на світовому ринку онлайн-навчання, вартість сертифікатів за один курс коливається від кількох десятків доларів до сотень доларів [4]. Особливість та ключова цінність таких платних сертифікатів полягає в тому, що курси проводяться провідними світовими університетами. Ще одним різновидом такої моделі монетизації є опанування безкоштовно декількох курсів (мікрокредитів) за певним напрямом підготовки з отриманням за додаткову плату сертифікату за кожний курс окремо та загального мікрокредитного сертифікату спеціалізації. На сьогодні існує понад 500 мікропосвідчень на основі МООС, ціна яких варіюється від кількох сотень до кількох тисяч доларів. Наприклад, edX пропонує мікропосвідчення під назвою MicroMasters. Студенти також можуть придбати один сертифікат курсу або зареєструватися на всю серію. Середня ціна за Сертифікат edX MicroMasters становить 946 доларів США [4].

–Продаж освітнього курсу за моделлю «Freemium» - такий механізм монетизації передбачає надання основних навчальних матеріалів курсу (слайдів, текстів, даних, тестів, завдань) безкоштовно. При цьому за перевірку відповідей на запитання, виконаних завдань, зворотній зв'язок щодо поданих матеріалів, комунікацію онлайн із викладачем доведеться сплачувати додаткові кошти. Ключовим у цій моделі є коефіцієнт конверсії: частка тих, хто користується безкоштовними матеріалами, згодом стають платними клієнтами.

– Продаж освітніх курсів – це найбільш поширений на сьогодні спосіб монетизації послуг навчальних онлайн-платформ, коли споживач купує

конкретний навчальний курс, при цьому найчастіше цей курс містить розроблений механізм автоматичного програмного аналізу результатів досягнень учнів, що дозволяє авторам контенту отримувати пасивний дохід. Прикладом такого курсу є представлений на нашій освітній платформі EnglishFastpass міні курс вивчення англійської мови за фільмами, який містить 2 блоки, кожний з яких має 3 відеолекції, тести у гуглформі до кожного матеріалу та підсумковий тест, і розрахований він на 10-12 днів, вартість його становить 600 грн. [3]

– *Продаж підписки на певний період* – така модель онлайн-навчання дозволяє користувачам підписуватись на послуги платформи (щомісяця або щорічно). Після реєстрації вони отримують доступ до освітнього контенту в будь-який час і в будь-якому місці, поки їхня підписка активна. EnglishFastpass за даною моделлю пропонує основні свої курси з підготовки складання іспитів з англійської мови або у магістратуру або ж до ЗНО. Записавшись на курс, споживач отримує вільний доступ до усіх матеріалів на сайті (відео, вправ, тестів) на час дії підписки, а також запрошення на усі заходи (live classes, exam boosters, марафони, вебінари), що входять до складу курсу. Така підписка коштує 1800 грн./міс. [3]

– *Доходи від інтернет-реклами* – це ще один із способів монетизації контенту на платформі електронного навчання. Власнику веб-сайту будуть виплачувати гроші, коли користувачі натискають на банерну рекламу або кожного разу, коли вона відображається. У деяких випадках вони платять, якщо після натискання на оголошення відбувається конверсія.

– *Отримання комісії* – суть цього методу монетизації у тому, що власники платформи електронного навчання можуть стягувати комісію за транзакцію на сайті. Це може відбуватися кількома шляхами: 1) торговий майданчик стягує відсоток або фіксовану плату за послуги з клієнта, який придбав курс; 2) власник маркетплейсу отримує комісію від доходу автора курсу; 3) отримання комісійних як від клієнта, так і від автора курсу [1]

– Надання додаткових або ексклюзивних послуг в освітньому середовищі – найширша категорія можливостей отримання доходів. Додатковою послугою тут може бути будь-що: платформа для проведення освітніх та наукових інтернет-конференцій з великою кількістю учасників, вебінарів, дискусійний майданчик, створення бази для зберігання даних, аналіз контенту, що цікавить споживача, і добірка подібних за тематикою досліджень та ін.

Отже, вибір механізму монетизації освітніх послуг залежить від мети, масштабів діяльності та ресурсних можливостей навчальної онлайн-платформи. Ефективне функціонування навчальної онлайн-платформи передбачає ретельний аналіз результативності роботи для вибору оптимальних форм діяльності, систем оподаткування та правових моментів оформлення відносин із споживачами освітніх послуг. Кожна юридична чи фізична особа, що надає послуги з отримання різних напрямів онлайн-освіти, орієнтується на підвищення рентабельності своєї діяльності та на основі аналізу фінансових показників обирає той механізм оплати, який буде приносити найбільший прибуток.

Список використаних джерел:

1. Дяченко Д., Шестернина О. Как создать образовательную торговую площадку? URL: <https://dinarys.com/ru/blog/how-to-create-an-online-education-marketplace#contents-5> (дата звернення 03.05.2022 р.)
2. Бігус К. Що потрібно знати про онлайн-освіту в Україні. URL: <https://techno.nv.ua/ukr/technoblogs/onlayn-osvita-v-ukrajini-50128010.html> (дата звернення 03.05.2022 р.)
3. Освітня платформа з вивчення англійської мови Englishfastpass. URL: <https://www.englishfastpass.com/> (дата звернення 03.05.2022 р.)
4. Dhawal Shah. Six Tiers of MOOC Monetization URL: <https://www.classcentral.com/report/six-tiers-mooc-monetization/> (дата звернення 03.05.2022 р.)

Краснопольська Анастасія Тарасівна
Харківський фаховий коледж інформаційних технологій
Державного університету телекомунікацій,
спец. «Телекомунікації та радіотехніка», 3 курс, гр. ІСМ - 21
Науковий керівник – к. е. н., доцент, професор кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Сідельнікова І.В.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Суттєвою особливістю сучасного етапу економічного розвитку всіх країн світу є глибоке проникнення інформаційно-комунікаційних, цифрових технологій в усі сфери життєдіяльності суспільства. Розвиток цифрової економіки спричиняє зміни середовища господарювання. Нині саме цифрова економіка задає вектор розвитку різнорівневих господарських систем та визначає глобальну конкурентоспроможність окремих підприємств. За цих обставин дослідження впливу цифрової трансформації вітчизняної економіки на особливості функціонування та розвитку суб'єктів господарювання є актуальним і має важливе теоретичне і науково-практичне значення.

Проблеми розвитку цифрової економіки та цифрової трансформації підприємств досліджуються багатьма як закордонними, так і вітчизняними науковцями [1]. Але незважаючи на численні наукові дослідження питань впливу цифровізації економіки на діяльність та розвиток суб'єктів господарювання, залишається невирішеною ціла низка проблем, пов'язаних з перспективами розвитку бізнесу в умовах цифрової трансформації національної економіки, забезпеченням зростання підприємств на інноваційних засадах за рахунок цифровізації, покращенням якості управління підприємствами на основі сучасних цифрових технологій. Це й зумовлює актуальність дослідження даної наукової проблеми.

Цифровізація розглядається як процес упровадження цифрових технологій з метою удосконалення життєдіяльності людини, суспільства та держави і такий, що має різноманітні форми прояву в сфері економіки.

Узагальнення наукових досліджень дозволяє визначити зміст цифрової трансформації економіки на мікрорівні, який полягає у запровадженні суб'єктами господарювання новітніх цифрових технологій і бізнес-процесів. На макрорівні цифрова трансформація передбачає зміну системи управління шляхом перегляду стратегії, моделей, цілей національного господарського розвитку на основі використання новітніх цифрових технологій [2, с. 55].

Сучасні цифрові трансформації в економіці стали підґрунтям для виокремлення підприємств наступних типів [3, с. 9-10]:

1. Підприємства традиційного складу, суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні (фізичні) особи, які ведуть власний бізнес і використовують активи в реальній фізичній матеріальній, нематеріальній чи фінансовій формах. Такі підприємства використовують у своїй господарській діяльності елементи цифровізації, проте вони не є цифровими.

Традиційні підприємства (середні і великі), в прагненні протистояти сучасним викликам, впроваджують цифрові технології. Їх уміння перебудуватися на цифровий ландшафт є найважливішою конкурентною перевагою. Проте для малих підприємств традиційного складу все, що пов'язане із автоматизацією та інформаційними рішеннями, є витратним та не настільки необхідним у силу ручного управління.

2. Частково віртуальні підприємства, суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні (фізичні) особи, які можуть мати фізичні матеріальні, нематеріальні чи фінансові активи, проте способи просування цих активів у таких підприємств віртуальні, цифрові. Як правило, ці підприємства, маючи запаси товарів, вбачають оптимальний шлях їх просування до клієнта тільки через мережу Інтернет. Ці підприємства більшою мірою ніж традиційні інтегровані до цифрової економіки, оскільки Інтернет - це основний канал їх продажів, місце, де вони генерують виторг. Відповідно способи просування продукції і канали реклами у цих підприємств теж віртуальні, цифрові.

3. Віртуальні підприємства, умовні організаційні структури, мережеве існування яких, складається з неоднорідних агентів, що взаємодіють в комп'ютерно-опосередкованому середовищі і розташовані у різних місцях. Це нова, якісно вища форма організації підприємств, яка замінить фізичну структуру комунікативними технологіями, основною метою якого є швидка адаптація до вимог ринку, максимальне використання інтернет-ресурсів. Впроваджуючи інноваційні рішення, віртуальні підприємства матимуть можливість оптимізувати бізнес-процеси, скоротити витрати, знайти нові джерела доходів.

Підприємства, які хочуть успішно функціонувати в умовах цифрової економіки, повинні бути клієнтоорієнтованими. Окрім того, у своїй діяльності їм необхідно змінити акценти та перейти від ефективності та раціональності до відкритості, соціологізації, креативності організаційних процесів, нелінійності управлінських ієрархічних ланцюгів, непередбачуваності та різноманітності траєкторій їх розвитку [4, с. 6].

Необхідно звернути увагу, що цифрова трансформація економіки зумовлює безліч позитивних зрушень. Серед переваг цифровізації суб'єктів господарювання варто зазначити наступні: спрощення ведення облікового процесу, поліпшення сервісу електронного документообігу, поліпшення конкурентоспроможності діяльності підприємств; поліпшення матеріального оснащення, оптимізація трудових ресурсів, зменшення витрат і збільшення продуктивності праці; удосконалення системи продажу з метою збільшення доходів й управління прибутком, спрощення користування послугами для споживачів, зменшення фінансових ризиків завдяки перевірці контрагентів, поліпшення логістичних процесів. Можливість економії на транспортних витратах, забезпечення якісним відеозв'язком, застосування нетворкінгу й інших сучасних методів комунікації - альтернативні шляхи вирішення нагальних проблем компаній.

Попри всі позитивні ефекти від цифровізації, остання несе з собою значні ризики та загрози. Так, наприклад, економічна незбалансованість в умовах військових дій, пандемії, інших глобальних викликів дещо гальмує фінансові

можливості національної економіки та, зокрема, підприємницьких структур. Адже управління компанією під час планування бюджету має враховувати додаткові витрати на цифрову індустріалізацію. Окрім того, варто передбачати віковий ценз користувачів, який створює проблеми з адаптації до інновацій цифрового світу та неготовність до значних капіталовкладень у роботизацію та «штучний інтелект».

Новими викликами національної безпеки, пов'язаними з виникненням і розвитком цифровізації, є також кіберзагрози, які зростають значними темпами та потребують пошуку ефективних методів боротьби з ними. Як свідчать результати досліджень, 56% опитаних суб'єктів господарювання стурбовані питанням кібербезпеки, 39% – дуже стурбовані і лише 5% не переймаються ним зовсім. Останнім часом лише 3% респондентів не стикалися з інцидентами у галузі IT-безпеки. [5, с. 99].

Оскільки фактична ефективність цифрових трансформацій може не відповідати очікуванням, то перспективою подальших наукових досліджень мають бути підходи до оцінювання ефективності впровадження проєктів цифровізації діяльності на окремих підприємствах.

Список використаних джерел:

1. Мельничук Г.С., Мамалига В.О. Цифровізація економіки: можливості та загрози для ефективного функціонування підприємств. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 2 (19). С.42-55.
2. Гражевська Н.І., Чигиринський А.М. Цифрова трансформація економіки в умовах посилення глобальних ризиків і загроз. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 53-57.
3. Кулинич М.Б. Цифрова трансформація вітчизняних підприємств в сучасних умовах. *Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 3(89). С. 8–15.
4. Гудзь О.Є. Цифрова економіка: зміна цінностей та орієнтирів управління підприємствами. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 2(24). С. 4–12.
5. Чмерук Г.Г., Краліч В.Р., Бурлакова І.А. Деякі аспекти цифрової трансформації підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 34. С. 97–101.

Удовиченко Дмитро Олексійович
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, 3 курс, 34 група
Науковий керівник - к.п.н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Сідельнікова В.К.

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

За умов нестабільного економічного середовища ймовірність несприятливих ситуацій та невизначеності в галузях господарювання підвищується, і діяльність суб'єктів може виявитися неефективною, що зумовить кризові процеси на підприємствах. Поточна економічно-соціальна ситуація в країні вимагає адекватної та швидкої реакції суб'єктів господарювання на так звані «кризові хвилі» за допомогою використання прогресивних технологій ризик-менеджменту [1]. В умовах нинішньої економічної кризи держава не має права відмовитися від активної антикризової політики на основі перевірених засобів в розвинутих країнах.

Успішність впровадження антикризової стратегії управління буде залежити від своєчасності виявлення причини, що стала відправною точкою розвитку кризи на підприємстві. Антикризове управління охоплює значну кількість правил та принципів, які можуть розглядатися у різній послідовності залежно від економічних обставин та фінансового стану підприємства.

Складність проблеми антикризового управління полягає в тому, що, з одного боку, стратегічні рішення, які спрямовані на запобігання кризи, повинні бути прийняті та реалізовані на ранніх стадіях виникнення дисбалансу, коли процес руху до кризи ще не набув кумулятивного характеру і тому ще не став незворотним. З іншого боку, рішення, прийняті на ранніх стадіях, базуються на дуже слабких і тому не завжди достовірних сигналах про виникнення несприятливих тенденцій [2].

Кризова ситуація як об'єкт антикризового управління є важливою ситуаційною характеристикою функціонування будь-якого суб'єкта, наслідок

прояву невизначеності у своєму внутрішньому та зовнішньому середовищах. Ознаками кризової ситуації є несподівана загроза важливим інтересам, цілям, цінностям та мінімум часу для реагування на неї, вжиття відповідних заходів.

Кризове управління підприємствами має велике значення не тільки для подолання кризової ситуації, але й для того, щоб досягти збігу стратегічної мети функціонування підприємства з кінцевим результатом їх діяльності та виконання основних функцій добросовісної конкуренції на ринку.

Однією із основних умов ефективного антикризового управління є здатність підприємства виконувати свої основні функції під час кризи, навіть у зменшених масштабах, і забезпечити відновлення докризового стану якнайшвидше.

У системі антикризового управління доцільно акцентувати увагу саме на попередження та проведення профілактичних заходів з недопущення кризових явищ. Реалізація набору антикризових процедур, а саме передкризова підготовка, дозволить знизити ймовірність виникнення кризових ситуацій і банкрутства, підвищити таким чином ефективність діяльності підприємства [3].

Кризове управління має намір подолати негативні наслідки неефективного управління та неправильної оцінки стану бізнес-середовища підприємства, що призвело до глибоких проблем у його діяльності. З практичної точки зору система раннього виявлення та подолання кризи реалізується через механізм її реалізації на підприємстві.

Своєчасна реакція на сигнали про можливе виникнення кризи на підприємстві передбачає розроблення відповідних управлінських рішень, спрямованих або на посилення сильних сторін ведення бізнесу суб'єкта, або на послаблення негативних впливів, зумовлених економічними явищами і процесами, що відобразилися на результатах діяльності підприємства в бік погіршення [1].

Практичний досвід діяльності соціально-економічної системи показує, що одним з основних інструментів, які використовуються підприємствами в

умовах кризи, є регламентація всіх статей витрат і суворий контроль за виконанням встановлених стандартів.

Під час кризи персонал повинен бути мотивований до зниження витрат і скорочення тих видатків, які не пов'язані з основною діяльністю підприємства. Така мотиваційна антикризова складова управління спрямована на раціональне функціонування підприємства в частині економії ресурсів, уникнення помилок, прийняття зважених рішень, глибокий аналіз антикризової ситуації.

Система індикаторів кризового розвитку формується в розрізі кожного параметра фінансового стану підприємства. Сукупність показників такого стану можуть бути як загальноприйняті фінансові показники так спеціально розраховані коефіцієнти результатів того чи іншого виду діяльності чи галузі.

Також необхідно переглянути організаційну структуру для виключення непотрібних рівнів управління. Таким чином, завдяки узгодженим управлінським рішенням та активним антикризовим заходам соціально-економічні системи зможуть зменшити та оптимізувати їх витрати, зменшити кредиторську заборгованість, підвищити рівень мотивації персоналу та лояльності, зменшити наслідки кризи для соціально-економічної системи в цілому.

Під час підготовки до можливих криз підприємство може розробляти плани антикризових дій та стратегій, що знаходяться в площині поточних рішень ризик-менеджменту. У сучасній практиці ризик-менеджменту пріоритет часто надається механізмам та інструментам негайного реагування, які усувають та пом'якшують негативні наслідки кризи, але не створюють умов для подальшого розвитку підприємства.

Отже, при здійсненні антикризового управління діяльністю підприємств слід дотримуватися принципів: контролю; об'єктивності; готовності до виникнення фінансової кризи; раціональності розробки управлінських рішень на основі достовірної інформації; плановості; комплексності; оцінки фінансової кризи за ступенем її небезпеки для функціонування підприємства; безперервності; терміновості; готовності; використання внутрішніх

можливостей для виходу з кризи; діагностики; законності; компетентності; ефективності. За допомогою даних принципів менеджмент підприємства може швидко реагувати на кризові явища та використовувати заходи для їх ліквідації.

В свою чергу, для виведення підприємства із кризи використовують такі інструменти антикризового управління як реструктуризація, санація та ліквідація.

В результаті антикризового управління має відбутися такий процес, який зможе кардинально змінити існуючу ситуацію на підприємстві та забезпечити відновлення стійкості підприємства як фінансової, так і комерційної. Основними помилками при антикризовому управлінні є відсутність моніторингу кризових ситуацій на більшості підприємств та планування антикризових стратегій, що дозволяють здійснювати превентивне антикризове управління

Отже, ефективність розробки, реалізації заходів нейтралізації кризового стану, відновлення стабільності функціонування, виходу з кризи, успішність розв'язання проблем залежать від антикризового управління та використання принципів при здійсненні управління.

Список використаних джерел:

1. Сова О.Ю., Морозов Є.Ю. Сучасна парадгма антикризового управління підприємством. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. Том 31 (70). № 2, 2020. С. 43-46.
2. Коюда В. О. Управлінські рішення в системі антикризового управління підприємством Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 1 (52). – 2012, С.153-159.
3. Сажієнко С. А. Роль антикризового управління в запобіганні банкрутства підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. 2009. Випуск 6 (2). С.52-55.

Олійник Михайло Миколайович
НАУ імені М.Є. Жуковського «ХАІ»
гуманітарно-правовий факультет, 3 курс
Науковий керівник - к. п. н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Олійник Ю.О.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні особливість діяльності вітчизняного підприємства полягає в тому, що воно постійно знаходиться під впливом загальноекономічних і специфічних ризиків. В умовах нестабільної економічної ситуації, хиткої державної політики, соціальної напруженості, впливу пандемій на глобалізаційний розвиток – першочергового значення набуває стабілізація діяльності господарюючих суб'єктів з врахуванням підприємницького ризику. Задля запобігання негативним наслідкам діяльності підприємства, формування його конкурентоспроможності вирішення питання управління ризиком має стати пріоритетним завданням кожного господарюючого суб'єкту.

Як свідчить зарубіжна практика, керівники успішно і динамічно зростаючих компаній в своїй діяльності успішно використовують систему управління ризиками як в окремих сферах бізнесу, так і в рамках всієї компанії в цілому. У той же час українські підприємства знаходяться тільки на самому початку впровадження системи управління ризиками в свою діяльність. Аналіз результатів опитування вітчизняних господарюючих суб'єктів свідчить про те, що більшість підприємств практично не застосовують ризик-менеджменту в своїй діяльності. Одна з основних причин зазначеної негативної тенденції полягає в тому, що у підприємців немає чіткого уявлення про саму сутність управління ризиками та про послідовність всіх необхідних етапів, що забезпечують це управління.

Управління ризиком можна охарактеризувати як сукупність методів, прийомів, заходів, що дозволяють певною мірою прогнозувати настання

ризикованих подій і вживати заходів щодо виключення або зниження негативних наслідків їх настання.

Управління підприємницькими ризиками (ризик-менеджмент) – це управління підприємством в цілому або окремими його підрозділами з урахуванням факторів ризику (тобто випадкових подій, що впливають на підприємство) на основі особливої процедури їх виявлення й оцінки, а також вибору і використання ефективних методів нейтралізації наслідків цих подій, обміну інформацією про ризики і контролю результатів застосування цих методів.

Для кожного господарюючого суб'єкту важливим є прийняття своєчасних рішень при управлінні ризиками, використовуючи засоби та прийоми, які є найбільш оптимальними для конкретної ситуації та конкретного підприємства, комбінуючи та поєднуючи їх.

Засоби впливу на ризик:

- зменшення розмірів можливого збитку, або імовірності настання несприятливих подій. Найчастіше воно досягається за допомогою здійснення попереджувальних організаційно-технічних заходів під якими розуміються різні способи посилення безпеки будинків і споруд, установка систем контролю, протипожежних пристроїв, проведення навчання персоналу прийомам поведінки в екстремальних ситуаціях тощо

- збереження ризику на існуючому рівні може відбуватися за рахунок створення резервних фондів, самострахування, отримання кредитів, позик або державних дотацій для компенсування збитків та відновлення виробництва.

- передача відповідальності за нього третім особам (часто за винагороду) при збереженні існуючого рівня ризику. Це означає, що підприємець передає відповідальність за ризик комусь іншому, наприклад, страховій компанії. У цьому випадку передача ризику здійснюється шляхом страхування ризику. При страхуванні укладається угода, згідно з якою страховик (страхова компанія) за певну винагороду (страхову премію) зобов'язується повністю або частково відшкодувати страхувальнику (господареві об'єкта) збитки (страхову суму),

яких він (застраховане ним майно) зазнав унаслідок настання передбачених страховим договором небезпечних подій;

- хеджування (хеджування з використанням ф'ючерсних контрактів, опціонів, операцій «своп») – це система заходів, що дозволяють виключити або обмежити ризики фінансових операцій через несприятливі зміни курсу валют, цін на товари, відсоткових ставок і таке інше у майбутньому. До таких заходів належать ф'ючерсні та форвардні операції, опціони тощо.

Прийоми зниження ризику:

- Усунення ризику: заходи, спрямовані на недопущення ризикованих ситуацій. Наприклад, через відмову: від фінансових операцій з надмірно високим ризиком; від співпраці з партнерами, що порушують угоди; від залучення значних обсягів позикового капіталу. Також можливі превентивні заходи уникнення ризику. Прикладом превентивних заходів, спрямованих на уникнення ризику, слугують удосконалення управління та виробництва, бізнес планування. Одним з прийомів усунення ризику може виступати розробка різних нормативно-регламентуючих документів, забезпечення дотримання трудової, виробничої та технологічної дисципліни тощо.

- Прийняття ризику означає залишення всього ризику чи його частини на відповідальності підприємця. У цьому випадку приймається рішення про покриття можливих втрат власними засобами, за рахунок створення резервних фондів, самострахування, отримання кредитів, позик або державних дотацій для компенсування збитків та відновлення виробництва.

- Запобігання ризику означає просте відхилення від заходу, що пов'язаний з ризиком. Цей метод допускає здійснення підприємством певних заходів і дій, що спрямовані на недопущення ризикових ситуацій. Недопущення ризикових ситуацій може бути досягнуте за рахунок: підвищення обґрунтованості підготовки і реалізації управлінських рішень; одержання додаткової інформації; розробки схем ділової активності, що уникають найбільші зони збитків.

- Зниження ризику – це скорочення ймовірності й обсягу втрат. Резервування або самострахування, як спосіб зниження негативних наслідків

настання ризикованих подій полягає створенні відособлених фондів відшкодування збитків за рахунок частини власних обігових коштів. Резервування коштів на покриття збитків може здійснюватися у натуральному вигляді (створення страхових запасів сировини і матеріалів) і у вартісному (на банківських рахунках). При створенні резервних фондів джерелом відшкодування втрат від настання ризику є прибуток.

- Вирівнювання ризику – процес нейтралізації негативного впливу здійснення ризикових операцій шляхом паралельного проведення аналогічних операцій з позитивним результатом або розподілу втрат серед суб'єктів, причетних до господарського ризику. Наприклад, розподіл можливих витрат в окремих підрозділах підприємства або серед сторін ризикованої ситуації замовником і підрядчиком, продавцем і покупцем тощо.

Ключовими етапами у послідовності дій з управління ризиками господарської діяльності підприємства визнаються: визначення мети та ключових цілей управління ризиками; встановлення об'єкту управління ризиками; визначення та застосування оптимальної методики оцінки ризиків; безпосереднє управління ризиками; розрахунок критерію ефективності управління ризиками.

Декларація з ризик-менеджменту виражає філософію компанії стосовно управління ризиком. У ній слід окреслити розмежування повноважень між різними структурними одиницями, зазначити, хто відповідає за певні аспекти управління ризиком тощо.

Оптимально система управління ризиками господарської діяльності підприємства має відповідати таким основним вимогам:

- функціонувати як складник комплексної системи управління ефективністю господарської діяльності підприємства;
- бути чітким і несуперечливим;
- описувати фактори, що спричинили ризик;

– давати можливість інтерпретувати результати, обґрунтовувати, приймати певні господарські рішення та дозволяти визначати ефективність управління ризиками.

Наявність чіткої Декларації надає компанії наступні переваги. По-перше, її розробка фокусує увагу керівництва на питаннях управління ризиками, тому що топменеджмент вимушений неоднозначно заявити свою позицію стосовно ризиків, з якими зіштовхується компанія та донести її до всіх інших співробітників. По-друге, Декларація допомагає в підготовці планів, потребуючи внесення в них відомостей про те яким саме чином (операційно та організаційно) компанія буде реалізовувати поставлені завдання в сфері ризик-менеджменту. По-третє, Декларація покладає обов'язки по управлінню ризиками на цілком конкретні посади, що дозволяє уникнути безвідповідальності робітників компанії та налагодити дисципліну. Почетверте, Декларація сприяє обговоренню питань управління ризиками в усіх підрозділах компанії в ході контактів ризик-менеджера з їх співробітниками.

Найважливішим документом в сфері ризик-менеджменту є Програма управління ризиками (ПУР). Вона складається з наступних основних елементів: резюме для вищого керівництва; опис бізнесу компанії; стратегічні і тактичні цілі компанії; фактори ризику компанії; оцінка ризику: наслідки та ймовірність; карта ризиків; методи впливу на ризики; економічна ефективність управління ризиками; додатки.

Для того, щоб скласти ПУР необхідно послідовно пройти кілька етапів: визначити контекст ризиків; виявити і проаналізувати фактори ризиків; оцінити ймовірність і наслідки від дії факторів ризику; виробити заходи впливу на ризики; оцінити економічну ефективність управління ризиками (рис. 1).

Установлення контексту ризику – на цьому етапі визначають стратегічні і тактичні цілі компанії, з'ясовують величину збитків в попередньому році. Аналіз ризику – етап, мета якого одержати потрібну інформацію про структуру, властивості об'єкта і наявні ризики. Зібраної інформації має бути достатньо для того, щоб приймати адекватні рішення на наступних стадіях. Аналіз передбачає

з виявлення ризиків (іноді кажуть – факторів ризиків, тобто певних подій та обставин) і їх оцінку. Виявляючи ризики (якісна складова), визначають усі ризики, властиві досліджуваній системі. Головне тут – не пропустити важливих обставин і докладно описати всі істотні ризики.

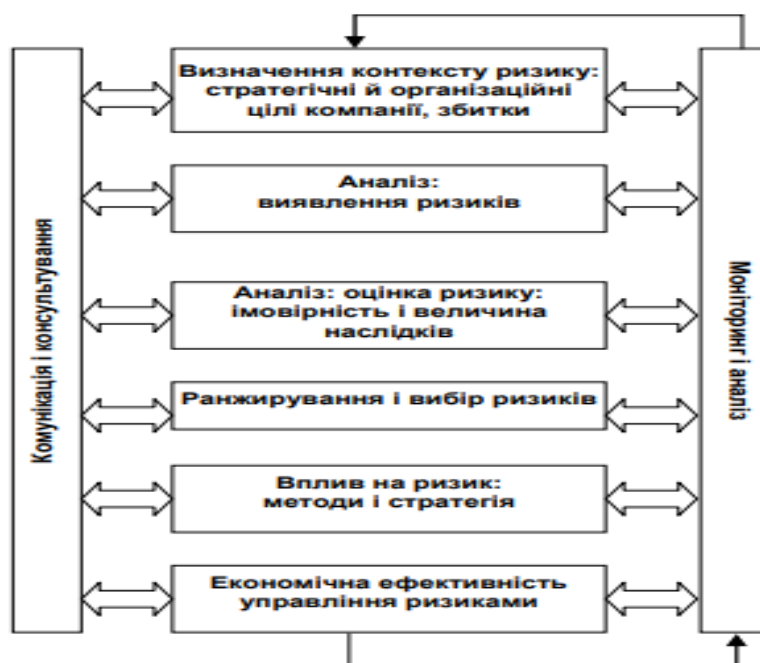

Рис. 1 Процес ризик-менеджменту.

Оцінка – це кількісний опис виявлених ризиків, у процесі якого визначають такі їх характеристики, як імовірність і розмір можливих наслідків. Водночас формують набір сценаріїв розвитку несприятливих ситуацій. Для різних ризиків можна побудувати функції розподілу ймовірності настання наслідків залежно від їх розміру. Виявлення й оцінка тісно пов'язані між собою, і не завжди можна розділити їх на самостійні частини загального процесу. Більш того, часто аналіз іде у двох протилежних напрямках – від оцінки до виявлення і навпаки. У першому випадку вже зафіксовано збитки і слід виявити їх причини. У другому випадку на основі аналізу системи виявляють ризики і можливі наслідки. Ранжирування і відбір ризиків – визначення ступеня важливості ризиків для компанії і порядку, у якому ними займатиметься компанія. Критерієм може бути порівняння наслідків з прибутком, доходом та активами компанії. Вплив на ризик – застосування конкретних способів впливу на ризики компанії для нейтралізації їх наслідків. Оцінка економічної

ефективності управління ризиками – визначення витрат та вигод від застосування запропонованих методів управління ризиками.

Будь-яка сфера людської діяльності, особливо підприємницька, обтяжені ризиком. Оскільки ризик є невід’ємною частиною підприємницької діяльності, підприємцю потрібно не уникати ризику, а вірно оцінювати ступінь та вміти керувати ним, щоб знизити ризики. Низька інноваційна активність вітчизняних підприємств значною мірою пояснюється відсутністю сучасної методики управління підприємницькими ризиками. Подальше дослідження управління підприємницькими ризиками має бути спрямоване на вивчення проблем, пов’язаних із її практичним впровадженням в практику управління вітчизняними підприємствами. Практичні підходи до управління підприємницькими ризиками, які містяться в низці документів, розроблених міжнародними асоціаціями з ризик-менеджменту, можуть бути використані, після певної адаптації, до управління ризиками українських підприємств.

Список використаних джерел:

1. Вараксіна О.В. Кругова А.О. Сутність підприємницького ризику в господарській діяльності підприємства Випуск // Економіка та суспільство. 2021 № 24. С. 24-35 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/217> (дата звернення: 20.04.2022).
2. Водолазська О. А. Методологічні засади фінансового менеджменту суб’єктів підприємництва в умовах невизначеності. Економічний аналіз. Тернопіль, 2018. Том 28. № 4. С. 82-87. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/1599/6565656693> (дата звернення: 25.04.2022).
3. Донець Л.І., Шепеленко О.В., Баранцева С.М., Сергєєва О.В., Веремейчик О.Ф. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків: навч. посіб. / за заг. ред. Донець Л.І. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 472 с.
4. Семенова К. Д. Виявлення та оцінка ризиків як елемент забезпечення конкурентоспроможності підприємства // Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: [монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового]. – Одеса: Атлант. 2013. С. 337-352.

Коновалова Анастасія Степанівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, 3 курс, 34 група
Науковий керівник - к.п.н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Сідельнікова В.К.

МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Основним завданням бізнесу під час кризового стану, безумовно, є турбота про безпеку своїх співробітників та клієнтів. Але, щоб пережити таку кризу й утриматися «на плаву», необхідно також думати про довгострокові пріоритети. У цьому як малим, так і великим підприємцям у пригоді стануть маркетингові інструменти, які при грамотному застосуванні можуть дати суттєвий поштовх для зростання бізнесу.

Справа в тому, якщо підприємство зникає з поля зору в складні часи, то воно ризикує втратити зв'язок із своїми споживачами. Під час дослідження встановлено, якщо протягом шести місяців про підприємство не буде чути в інформаційному полі, то впізнаваність його бренду зменшиться майже на 39 %. Під час кризи зменшується рівень «рекламного шуму», бо обережні конкуренти скорочують витрати на своє просування й тому на їхньому тлі ви виглядатимете більш помітними з активною рекламою.

Безперечно, сьогоднішня ситуація в Україні значно вплинула на звички людей, зокрема, на те, як здійснюються покупки. Тож для адаптації до нових реалій малим підприємцям необхідно розуміти, що саме змінилося в поведінці цільової аудиторії. Для цього є різні аналітичні сервіси, за допомогою яких можна збирати, фільтрувати та порівнювати актуальні дані щодо клієнтів.

Одним із інструментів, що може застосовуватись на стадії моніторингу та діагностики кризи може бути проведення стрес-тестування, яке має на меті дати оцінку спроможності суб'єкта господарювання подолати кризову ситуацію. Його результати можуть використовуватись при ситуаційному моделюванні й

оцінці наслідків можливих подій, які виникають у зовнішньому та внутрішньому середовищах.

Кризові ситуації спонукають підприємців до мінімізації своїх витрат. Зрозуміло, що обсяг оборотних коштів малого бізнесу не є дуже великим, тому необхідність в маркетингових послугах часто ігнорувалась. Однак експерти все ж радять малим підприємцям спрямовувати від 2% до 3% свого доходу на маркетинг та рекламу, щоб залишатися конкурентоспроможними на ринку.

Фахівець у сфері маркетингу, реклами та брендингу професор Д. Аакер виділяє три пріоритети маркетингу в період кризи:

- пошук можливостей для поліпшення своїх позицій;
- поліпшення маркетингових програм;
- захист бренду [1].

В умовах кризи ефективними можуть бути також такі засоби маркетингу:

- створення мінімальної дистанції між виробником (постачальником) і замовниками (кінцевими споживачами), що сприятиме зростанню ролі прямих продажів;

- зосередження на збільшенні прибутку, а не на зростанні обсягів продажів;

- більш чітке акцентування конкурентних переваг товару;
- забезпечення максимальної якості обслуговування;
- удосконалення роботи з кінцевими споживачами та пошук нових аудиторій;

- використання допомоги ділових партнерів і застосування всіх видів доступної реклами та методів PR [2].

Під час економічної кризи потрібно зробити так, щоб товари та послуги підприємства, які для багатьох споживачів, як і раніше, залишаються важливими та бажаними, були б більш доступними для них. Проте, слід зауважити, що зменшувати ціни на такі товари не має сенсу, оскільки це може викликати негативні наслідки для підприємства. Але, завдяки спеціальним пропозиціям споживачі можуть побачити можливості щодо заощадження

грошей, одержання більшої кількості послуг за менші гроші. В результаті навіть якщо клієнти в умовах кризи через обмеженість грошових ресурсів не мають можливості витратити кошти на розваги чи відпочинок, чи більш коштовні товари, то коли гроші з'являться, споживачі звернуться саме до послуг чи товарів того ж самого підприємства.

Під час кризи необхідна більша відповідальність бізнесменів перед споживачами. Зокрема, це пов'язано із ціновою політикою та формуванням товарного асортименту. Кожне підприємство під час кризи має йти на компроміси з ринком [3].

Наприклад, просування своїх послуг за допомогою Інтернету надає підприємствам перед конкурентами низку переваг. Серед них:

- поліпшення іміджу підприємства;
- збільшення ефективності рекламних заходів;
- отримання додаткового каналу поширення інформації щодо своїх товарів і послуг;
- спрощення консультування та сплати за товар чи послугу;
- економія робочого часу співробітників підприємства;
- можливість дистанційного обслуговування клієнтів.

Ми спостерігаємо, що кожного року відеоконтент набирає неабиякої популярності. Згідно статистики, понад 64% клієнтів роблять покупки в інтернет-просторі саме після перегляду відеоролику, а у 2020 році, за даними YouTube, споживання мобільного відеоконтенту зросло на 100%. Споживачі віддають перевагу «живій» комунікації, вони хочуть бачити обличчя бренду й саме відеомаркетинг дає ефект людськості у взаємодії споживачів з фірмою. Тож потрібно знімати цікаві, якісні відеосюжети та розповідати в них захопливі історії. Комунікація з клієнтом має бути максимально комфортною, швидкою та легкою в режимі реального часу.

Актуальність та об'єктивність використання маркетингових інструментів в кризових умовах є беззаперечною, але має свою специфіку на різних етапах. На передкризовій стадії значну роль відіграють маркетингові дослідження, під час

кризи – маркетингові комунікації, цінові стратегії та креативні засоби, у післякризовий період – стратегії диверсифікації та розвитку інновацій, практичне значення яких полягає у можливості використання саме в теперішній час вітчизняними підприємствами.

Маркетингові програми спрямовані на стабілізацію ситуації на ринку та подолання кризи неплатоспроможності (не контрольованість, не конкурентоспроможність).

Розроблення комплексної антикризової програми спрямоване на ґрунтовну організацію роботи з подолання кризи як на підприємстві загалом, так і в його окремих підсистемах (збутовій, фінансовій, виробничій, організаційній, постачання, управління персоналом, маркетингу), забезпечити послідовність та системність цього процесу.

Тож, з одного боку криза не скасовує потребу підприємств у маркетингу. Адже, щоб гідно конкурувати зі своєю продукцією як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, малому бізнесу необхідно постійно нагадувати про себе. З іншого – акцент у маркетингу змістився у бік вибудовування з аудиторією відносин довіри, підтримки та турботи. Від бізнесу очікують впевненої комунікації, яка базується на розумінні потреб клієнта в цей непростий період. Отже, можемо зробити висновок, що для ефективного ведення підприємницької діяльності власникам бізнесу бажано брати до уваги сучасні маркетингові тренди. Зрештою такий підхід надасть більшої цілеспрямованості в розвитку бізнесу, що не завадить в умовах постійних змін та невизначеностей.

Список використаних джерел:

1. Аакер Д. Три пріоритети маркетингу в період кризи. Пер. з англ. Я Федорик. Інтернет портал для українців. URL: <http://www.management.com.ua/notes/%20marketing-priorities.html>.
2. Карбоне Э. Маркетинг и реклама. 2008. №11. С.34-35.
3. Глухота С. Бизнес во время кризиса. Стенли Коммерсби. Корпоративный бизнес-блог. URL: <http://www.djoen.ru/management/biznes-vo-vremya->

Кривенець Євген Сергійович
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Економіка», група 51 М
Науковий керівник - к.п.н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Мельникова О.В.

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ МАРКЕТИНГОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАЛУЧЕННЯ СПОЖИВАЧІВ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Сьогодення створює умови для посилення конкурентної боротьби серед закладів вищої освіти (ЗВО) на ринку освітніх послуг вищої школи. Це викликано з одного боку демографічними чинниками (скороченням народжуваності, еміграцією населення) та недостатньою купівельною спроможністю населення, що призводить до зменшення попиту, з іншого – зростанням пропозицій напрямів підготовки фахівців. Проте різноманіття спеціалізацій підготовки та удосконалення освітнього процесу недостатньо для переконання потенційних здобувачів вищої освіти обрати для навчання певну установу, тому ЗВО активізують свою діяльність у напрямі розробки маркетингових інструментів щодо залучення абітурієнтів. Серед найбільш дієвих є:

–Управління репутацією. Одним з яскравих прикладів ЗВО, котрий вдало застосовує інструмент управління репутацією є ХНУ імені В.Н. Каразіна, який вже більш ніж 10 років на слуху в широких масах. При фразі «Харківський університет», у першу чергу згадується саме він. І це не просто так. По перше, це історичність, адже ХНУ імені В.Н. Каразіна один із найстарших університетів у Харкові. По друге, розташування: розміщений в самому серці міста, поруч з найбільшою площею в Європі – все це робить університет впізнаваним та популярним, він завжди «перед очима». По третє, це присутність університету у національних та міжнародних рейтингах кращих освітніх установ. Так, цей ЗВО займає лідируючі позиції в усіх національних рейтингах, а також представлений у світових – QS World University Ranking та

Times Higher Education World University Rankings, що формує у потенційних споживачів образ успішної установи, де надаються якісні освітні послуги. По четверте, це відгуки роботодавців та відсоток працевлаштування випускників. У ХНУ імені В.Н. Каразіна ці показники також є високими. Розвинута інфраструктура, наявність значних фундаментальних та прикладних досліджень, видатні випускники – усе це також сприяє підвищенню репутації закладу.

–Реклама. Застосування онлайн та офлайн реклами – також є одним із дієвих інструментів маркетингу, який вдало застосовується українськими ЗВО. Реклама в громадському транспорті, наприклад, широко застосовується ХНАДУ, а тому потенційні абітурієнти несвідомо дізнаються про даний ЗВО просто їдучі своїми справами.

Онлайн реклама у соціальних мережах та тематичних майданчиках використовується як для залучення вітчизняних, так і іноземних здобувачів вищої освіти. Закордонні ЗВО (зокрема польські, словацькі, чеські, німецькі) часто застосовують такий вид реклами для залучення українських студентів. Серед основних заходів можна відзначити роботу з розсилки інформації про можливість навчання закордоном на електронну пошту, таргетна реклама потенційним здобувачам, співпраця із спеціалізованими онлайн-інституціями задля безпосереднього вербування абітурієнтів.

–Унікальність та самобутність освітніх послуг. Це саме те, чим відрізняється ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Освітніх установ із педагогічною специфікою не так багато, а одним із найпопулярнішим та визнаним можна вважати саме його. «Мій університет – моя гордість!» - це стратегія з акцентом на якість на більш важкому шляху, де менше конкурентів, але й обмежений ринок. І при правильному підході до роботи, така стратегія дозволяє зайняти нішу одного з кращих педагогічних ЗВО – шляхом підтримки гарних традицій, започаткованих в університеті, представленням творчими колективами, спортивними та науковими досягненнями.

–Пропозиція розвиненої внутрішньої диверсифікації спеціальностей. Саме різноманіття можливостей професійної реалізації після отримання освітньої послуги також може бути привабливим фактором для абітурієнта. Слід вдало збудувати структуру ЗВО, розробити сучасні освітні програми та спеціалізації та вивести їх на якісний рівень. Так, у ХНУПС імені І. Кожедуба окрім військових спеціальностей можна вивчитися на програміста, на цивільного пілота або інші цивільні спеціальності; у ХНПУ імені Г.С. Сковороди окрім педагога можна стати юристом або економістом. Таким чином ЗВО приваблює ще більше різноманіття абітурієнтів, і розширює коло людей, котрі приділяють певній освітній установі більше уваги.

–Спеціальні умови вступу та навчання. Не можу не згадати Технічний університет в Кошице. Країна та зазначена установа розуміють важливість розвитку геологічної сфери, а тому навчання на геолога дозволяється в ньому закордонним абітурієнтам з проживанням у Словаччині та з поступовою, адаптивною асиміляцією з подальшою можливістю отримати громадянство та роботу. Таким чином побічне навчання мові, культурі та традиціям країни дає додаткові можливості, які добре приваблюють абітурієнтів.

–Залучення «агрегаторів абітурієнтів». Якщо сайти-агрегатори – це сайти-збірники джерел тематичної інформації, то агрегатором абітурієнтів можна вважати ярмарки ЗВО, де абітурієнти можуть в одному місці ознайомитися з інформацією щодо безлічі освітніх установ вищої школи. Такі заходи бувають або централізовані, де ЗВО представлені в одному місці і потенційні абітурієнти з багатьох шкіл можуть отримати про них інформацію, або, навпаки, ЗВО відправляє свого представника містами і селищами країни, і в школах представники презентують свої освітні послуги з розкриттям їх переваг для приваблення абітурієнтів. Гарним прикладом може бути проведення у Харкові «Ночі науки» та «Наукових пікніків».

–Брудний маркетинг. На ринку послуг вищої освіти зустрічаються прецеденти недобросовісної конкуренції деяких ЗВО, де абітурієнти отримують інформацію про, наприклад, можливості безкоштовного навчання, отримання

стипендій або унікальні засоби навчання, котрі в реальності виявляються оманливими. Необхідно обов'язково звертати увагу споживачів на такі випадки, постійно проводити аналітичні дослідження поведінки конкурентів.

–Якісна та ефективна презентація власного ЗВО. Тут є декілька шляхів: перший – день відкритих дверей, де потенційні абітурієнти можуть побачити зсередини життя установи, поспілкуватися зі студентами, і отримати реальну картину ресурсної бази ЗВО. Другий шлях – реальний результат навчання. Якщо випускники і викладачі ЗВО – реальні профі своєї справи, і підтверджують це реальними кейсами, то такий результат буде найкращим інструментом для приваблення абітурієнтів.

–Наявність зручного та інформативного сайту. Сайт з привабливим дизайном, зручним UX та UI, та цікавою для конкретного користувача інформацією, неодмінно привабить користувача дізнатися більше, а разом з ефективним контент-наповненням сайту, це неодмінно зробить з простого відвідувача сайту потенційного абітурієнта.

–«Сарафанне радіо» або вірусний маркетинг. Згідно проведеного опитування найбільш значущими при виборі абітурієнтами ЗВО є відгуки випускників і здобувачів певного ЗВО (58,2%), батьків і рідних (23,5%), фахівців у ЗМІ (7, 1%), вчителів і репетиторів (6,6%) та друзів і знайомих (4%). Тому більшість маркетингових заходів, так чи інакше зводяться до того, щоб про ЗВО говорили без прямої участі останнього.

Отже, більшість маркетингових інструментів щодо залучення майбутніх здобувачів вищої освіти до певного ЗВО зводяться до того, щоб сформувати позитивне та довірливе ставлення до освітньої установи шляхом надання якісних та різноманітних освітніх послуг, використання інформативного і зручного сайту, формування бездоганної репутації, активного просування інформації про ЗВО в онлайн середовищі та при безпосередній презентації на зустрічах із потенційними споживачами освітніх послуг.

Наталуха Ганна Дмитрівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, 3 курс, 34 група
Науковий керівник - к.п.н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, фінансів і обліку Сідельнікова В.К.

НОВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин жодне підприємство не зможе бути конкурентоспроможним та утримувати ринкові позиції без динамічної політики комунікацій.

Маркетингова комунікації – це процес, в якому використовуються численні інтегровані інструменти для взаємодії з цільовою аудиторією. Це поєднання різноманітних програм і різноманітних комунікаційних засобів для збільшення циклу продажів товарів. Але дуже важко знайти ідеальне поєднання маркетингу та комунікації.

У загальному сенсі маркетингові комунікації – це двосторонній процес обміну інформацією (повідомленнями) між персоналом, партнерами, суспільством. Організація прагне ініціювати інформаційні потоки і управляти ними з метою інформування аудиторії про свої ринкові пропозиції і переконати її в цінності останніх, а також показати їх переваги в порівнянні з пропозиціями конкурентів [1].

Для збільшення обсягів їхніх продажів і отримання прибутку потрібно донести до свідомості споживачів вигоди від використання продуктів і послуг. Маркетингові комунікації дозволяють здійснити передачу повідомлень споживачам з метою зробити продукти і послуги компаній привабливими для цільової аудиторії.

Будь-яка компанія прагне мати оптимальний набір комунікацій, що забезпечують систему управління маркетингом. При обґрунтуванні набору інструментів комунікацій маркетингу необхідно ретельно враховувати основні

компоненти, критерії та основну послідовність етапів розробки комунікаційних стратегій.

Що таке інструменти маркетингової комунікації? Простіше кажучи, інструменти, які допомагають вашій команді підтримувати продажі та підвищувати обізнаність про ваш продукт або бренд, відомі як інструменти маркетингової комунікації. Основна мета інструментів маркетингової комунікації – ефективний зв'язок з цільовою аудиторією, незалежно від способу комунікації.

Наведено найкращі інструменти маркетингових комунікацій для посилення повідомлення про бренд і стимулювання продажів:

Реклама. Це один з найбільших комунікаційних інструментів, якими володіють маркетингові команди. Найбільшою перевагою реклами є те, що вона може бути як платною, так і безоплатною. Реклама має широке охоплення і чудово підходить для невеликих компаній або стартапів, у яких недостатньо маркетингового бюджету. В епоху технологій для реклами доступна велика кількість засобів (онлайн та офлайн): Twitter, Facebook, Pinterest, білборди, радіо, телебачення. Усе це потенційні засоби для просування продукту та компанії серед масового населення. Експерти з маркетингу наголошують на тому, що в бізнес-плані має бути чітко визначена ціль для реклами, незалежно від того, чи є ціллю зростання продажів, збільшення кількості відвідувачів або збільшення кількості запитів на продаж, ціль має бути чітко окреслена в бізнес-плані.

Прямий маркетинг. У сучасному світі онлайн-маркетинг розглядається як прямий маркетинг. Пряма розсилка для отримання потенційних клієнтів і лідерства має більше переваг, ніж звичайний маркетинг. Завдяки інструментам персоналізації споживачам легше обробляти прямі розсилки та каталоги. Більше того, прямий онлайн-маркетинг дає високу кількість відповідей у порівнянні з традиційним маркетингом. Рекламні ролики не привертають особливої уваги, але надання доступу споживачам до отримання повідомлень, безумовно, може змінити гру.

Електронні кампанії. Маркетинг електронною поштою – ще одна чудова тактика маркетингового спілкування. Загалом, це дозволяє бренду залучати більше потенційних клієнтів, залучаючи трафік на свій офіційний веб-сайт. Більше того, цей маркетинговий інструмент є процесом, який самостійно лідирує самостійно.

Соціальні медіа. Вони дозволяють брендам охопити широку базу цільової аудиторії, рекламуючи свою продукцію та цінності компанії за допомогою відео, реклами, фотографій, відео та чудового контенту. Наприклад, Tiktok став широкою платформою для брендів, щоб охопити споживачів через відеовиробників. Безперечно, в епоху технологій ведення блогів стало важливою та новою формою маркетингової стратегії. Плюсами блогів є їх економічна ефективність і стійке зростання. Крім того, найм експерта або впливових осіб для написання вашого блогу також підвищить ваш рейтинг у пошуковій системі.

Контент-маркетинг забезпечує стійке та кількісно вимірюване зростання на щомісячній основі. Нині потенційні клієнти люблять спілкуватися з брендами за допомогою платформ соціальних мереж. Крім цього, ви навіть можете розміщувати відгуки на цих платформах, щоб залучити більше клієнтів у довгостроковій перспективі.

Виставки. Вони є дуже популярним інструментом. Оскільки пандемія триває, онлайн-виставки стають актуальними. Багато брендів приймають та проводять виставки, щоб представити новий продукт/послуги. Виставка – це чудовий шанс для клієнтів зустрітися з представником бренду та дати цінний відгук.

Форуми. Форуми мають велике значення, коли справа доходить до спілкування зі споживачами. Основна перевага форумів полягає в тому, що ви можете використовувати їх для вирішення різноманітних актуальних питань. Крім того, можна пов'язати поточні світові події зі своїм продуктом і навіть використовувати їх для збільшення продажів.

Мобільні програми. Створення мобільного додатка для бренду для покупок в Інтернеті – це чудовий спосіб охопити широку базу споживачів.

Подкасти. За допомогою подкастів можливо обговорити з відвідувачами нову тему або модний тренд. Це допомагає підтримувати зацікавленість клієнтів підприємства.

Інтерактивний маркетинг. Маркетинг на основі подій – чудовий інструмент для збільшення конверсій, що в кінцевому підсумку призводить до збільшення продажів. Це, як правило, приносить велику зацікавленість аудиторії та відгуки від цінних клієнтів. Крім того, успішний інтерактивний маркетинговий план може зробити вас вірусним у соціальних мережах.

Застосування та поєднання деяких з перерахованих вище інструментів маркетингових комунікацій допоможе донести повідомлення свого товару чи бренду чітко, голосно та з більшою прозорістю. Спілкування з аудиторією допоможе підприємству створити свій бренд у майбутньому. Тому оптимізовані маркетингові комунікаційні кампанії та рішення можуть безсумнівно покращити продажі товарів підприємства та імідж бренду. Але потрібно пам'ятати про відстеження ефективності комунікаційних інструментів, інакше можна витратити всі свої зусилля.

Отже, за рахунок координації всіх видів комунікаційної діяльності при формуванні узгоджених маркетингових звернень, які доходять до цільової аудиторії, сприймаються нею і запам'ятовуються, створюється ефект синергії. В результаті підвищується ефективність маркетингової діяльності підприємства. Узгоджені звернення більш дієві, ніж незалежні і нескоординовані. Створення синергії, тобто досягнення узгодженого використання різних каналів і видів, інструментів маркетингових комунікацій, здатне принести значно більший ефект, ніж при їх роздільному застосуванні.

Список використаних джерел:

1. Карпенко Н.В., Яловега Н.І. Комплекс маркетингових комунікацій у стратегічному управлінні маркетинговою діяльністю підприємства: монографія. Вищ. навч. закл. Укоопспілки «Полтав. ун-т економіки і торгівлі» (ПУЕТ). Полтава: ПУЕТ, 2012. 278 с.

Секція 3
«АКАДЕМІЧНИЙ ДИСКУРС ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ»

Гончаренко Ксенія Юріївна
ХНПУ імені Г. С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Право», 3 курс, гр. 34
Науковий керівник – к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри державно-
правових дисциплін, кримінального права та процесу Павленко Т.А.

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ В
УКРАЇНІ

Чи варто очікувати зростання злочинності у світі після пандемії? Мільйони людей у всьому світі втратили роботу, підприємства суттєво втратили в достатку, рівень напруженості у суспільстві взагалі зріс до максимуму. Тому, на тлі подій, що відбуваються у світі через пандемію COVID-19, кількість деяких видів злочинів неминуче зростає.

По-перше, домашнього насильства стало значно більше [3]. Причиною цього є те, що жертви злочинів, пов'язаних із домашнім насильством, стають замкненими із потенційними злочинцями. Партнер, який зловживає алкоголем, схильний до агресії, більше не зайнятий роботою і сидітиме вдома, тим самим створюючи напругу у сім'ї. Школяр, який стабільно зазнає домашнього насильства з боку батьків, сидітиме вдома. У людей, які перебувають на утриманні, буде набагато менше можливостей звернутися за допомогою.

Важливо відзначити, що пандемія внесла корективи в усі сфери злочинності як в Україні, так і в усьому світі. Гостра проблема насильства, яка завжди звучала в нашому суспільстві, значно зросла і стала проблемою не на сімейному рівні, а на рівні суспільства та країни в цілому.

За словами Генерального секретаря ООН Антоніу Гутерріша, пандемія, карантин і особливо самоізоляція призвели до спалаху домашнього насильства

в усьому світі, і багато країн різко закликали створити гарячі лінії для допомоги постраждалим від домашнього насильства [2].

Україна не стала винятком: в Ла Страда-Україна, громадська організація, яка займається захистом прав жінок і дітей, що постраждали від домашнього насильства, гендерно зумовленого насильства та торгівлі людьми розповідають, що за перший місяць карантину кол-центр організації зафіксував 2.051 звернення, в той час як ще в січні і лютому ця цифра досягала 1.273. Переважна більшість звернень — від жінок [5].

«В умовах карантину ця проблема загострилася і все стало більш жорстоким», — розповідає Альона Кривуляк, директор департаменту національних гарячих ліній Ла Страда-Україна [5].

Це пов'язано не тільки з соціальною ізоляцією, а й із негативним інформаційним фоном, стресом і тривогою, які в кінцевому підсумку загострюють внутрішні проблеми кривдника і спонукають його до радикальних дій. «Раніше була можливість провітритися: вийти, дистанціюватися, випустити пар, отримати якусь дозу емоцій, які перекривали емоції від конфліктів, що відбуваються — говорить професор психології Маріанна Ткалич. — Тепер її немає» [5].

По-друге, абсолютно очікуваним було те, що рівень активності шахраїв неминуче зросте. Шахраї вже сьогодні вигадують нові форми обману через інтернет та дзвінки, тому що в період пандемії люди, які вимушено перебувають під замком у будинках, активно спілкуються в інтернеті та не кидають з рук гаджетів, що є сприятливими умовами для інтернет та телефонних шахраїв. В умовах такої надзвичайної ситуації люди похилого віку, які і так будуть перебувати в ізоляції, і тут опиняються в групі ризику, тому що вони схильні ставати жертвами такого виду шахраїв, тим більше в ситуації, де вони є більш уразливою групою населення.

По-третє, вже на сьогодні маємо сотні кримінальних проваджень за фальсифікацію документів про щеплення від коронавірусу, викриті мережі, які фальсифікували та вводили неправдиві дані про щеплення у «Дію». Про це

звітують Нацполіція та Міністерство охорони здоров'я України. Проте попит і пропозиція щодо підроблених «ковід-сертифікатів» і далі зростає на тлі посилення в Україні карантину та додаткових обмежень для невакцинованих [4].

У більшості випадків до фальшування паперових «ковід-документів» та даних про вакцинацію в додатку «Дія» беруть участь медичні працівники. Якими ж є найбільш поширені варіанти підробок? Безумовно, що це або підроблена «паперова» довідка, що імітує справжню, або внесення неправдивої інформації про вакцинацію до національних баз даних без щеплення, як такого.

Також, варто зазначити, що зараз, у цифровому суспільстві, де месенджери відіграють чи не найважливішу роль серед усіх застосунків у наших смартфонах, найчастіше мова йде про онлайн-торгівлю підробленими документами, наприклад через анонімні Telegram-канали, де "ковід сертифікат" малюють у фоторедакторі, проставляючи потрібні замовнику дані, і скріплюють його скопійованим підписом справжнього медпрацівника або недійсним QR-кодом.

Таким чином, протягом дії карантину на тлі загального зменшення рівня злочинності простежується збільшення її окремих проявів. Серед таких домашнє насильство (ст. 126-1 КК України) займає чи не найперше місце. Також, як ми вже з'ясували, трендом криміногенної ситуації в Україні у період пандемії COVID-19 є збільшення рівня кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (Розділ 16 Особливої частини КК України).

Загалом проблема як кіберзлочинності і інтернет-шахрайства, так і домашнього насильства стала більш актуальною з моменту початку пандемії і до сьогодні. На це впливає значна кількість соціальних факторів. Що свідчить про те, що пандемія COVID-19 внесла значні корективи не лише у життя кожного з нас, а і у світ злочинності, через що рівень злочинності в

Україні, щонайменше таких видів як домашнє насильство, інтернет-шахрайство та кіберзлочинність, значно зростає і донині на тлі постпандемічного світу.

Список використаних джерел:

1. Lb.ua *Новини.Суспільство.Події*. Кіберполіція попередила про фішингові атаки під виглядом інформування про коронавірус. 2020. URL: https://lb.ua/society/2020/04/06/454652_kiberpolitsiya_predupredila.html (дата звернення: 12.05.2022).
2. UN chief calls for domestic violence 'ceasefire' amid 'horrifying global surge'. UN News URL: <https://news.un.org/en/story/2020/04/1061052> (дата звернення: 05.05.2022).
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-вересень 2019 р. і 2020р. (Форма 1). Офіс Генерального прокурора: вебсайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat> (дата звернення: 12.04.2022).
4. Корреспондент.net. *Новини*. Хакери почали маскувати атаки під повідомлення про коронавірус. 2020. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4214062-khakery-pochaly-maskuvaty-ataky-pid-povidomlennia-pro-koronavirus> (дата звернення: 12.05.2022).
5. Крикуненко І. НВ. Україна. *Журнал. Випуск журналу №15 від 23 квітня 2020* «Жорсткий карантин. За місяць самоізоляції в Україні вдвічі зросла кількість скарг на домашнє насильство» URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/karantin-v-ukrajini-prinis-sumni-naslidki-vipadki-domashnogo-nasilstva-pochastishali-vdvichi-novini-ukrajini-50083885.html> (дата звернення: 19.02.2022).

Нікітін Олександр Володимирович
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
історичний факультет, спеціальність «Історія», 2 курс, гр. 22
Науковий керівник – к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін і трудового права імені
професора О.І. Процевського Гоц-Яковлєва О.В.

РОЗВИТОК ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: УРОКИ ІСТОРІЇ

Сучасні соціально-економічні й політичні умови, які склалися в нашій країні, а також виникнення нових професій і підвищення трудової мобільності громадян від законодавця вимагають пошуку нових засобів для врегулювання трудових і пов'язаних із ними правовідносин. Одним із таких засобів є кодифікація трудового законодавства, адже натепер Україна – чи не єдина посткомуністична країна, яка користується Кодексом законів про працю, який прийнято ще в 1971 році [1]. Незважаючи на те що до вказаного нормативно-правового акта за п'ятдесят років унесено низку змін і доповнень, у ньому залишається чимала кількість прогалин, адже більшість його норм є застарілими та не відповідають наявним реаліям. Утім, перш ніж переходити безпосередньо до аналізу напрямів удосконалення трудового законодавства, окрему увагу варто приділити історії його становлення й розвитку.

На початку існування СРСР прийнято перший Кодекс законів про працю (1918 рік), який здебільшого мав декларативний (описовий) характер і відсутність контролю за його виконанням. Український трудовий кодекс того часу (1918–1929 роки) включав такі положення: восьмигодинний робочий день і щотижневий відпочинок (42 години); відсутність нічних змін, крім певних галузей народного господарства; заборона на використання праці підлітків до 16 років і надання спеціального робочого графіку для них: робочий день становить не більше ніж шість годин; обмеження жіночої праці на шкідливих підприємствах; передбачення декретних відпусток; створення бірж праці; запровадження державної страхової системи робітників за рахунок

підприємців; створення спеціальних судів для розгляду трудових спорів і виборної інспекції праці [2].

У 1922 році розроблено та прийнято новий Кодекс законів про працю, який був покликаний підвищити якість та ефективність захисту трудових прав працівників. У зв'язку з політичними змінами 1924 року в Україні розпочинається посилена централізація державного управління, яка потребувала підвищення рівня трудової дисципліни. Наслідком цього є прийняття постанов, націлених на боротьбу з порушниками трудової дисципліни. Результатами цих постанов було створення скороченого календарно-робочого тижня [3].

Наступний етап становлення трудового законодавства України припадає на 1930-ті роки, які характеризуються домінуванням загальносоюзного законодавства над республіканським, де регулювання відбувається шляхом використання союзних нормативних актів, а з іншого – дублюванням республіканським законодавством змісту загальносоюзних законодавчих актів.

Чергові зміни в трудовому законодавстві України відбулися з підписанням нової Конституції УРСР (1937 рік), де встановлені нові положення організації праці. До них належали право кожного на працю й усунення загальної трудової повинності. Останнє свідчило про усунення експлуататорських класів і визиску людини в державі. Однак варто зазначити, що ці положення реалізовані лише на папері та відсутні в практиці. Цей історичний період характеризує початок масових репресій, де не дотримувалися трудові та інші права громадян [4].

Вагомий вплив на становлення та розвиток трудового законодавства України мав період Великої Вітчизняної війни, який активізував тенденції в бік погіршення становища працівників. У контексті цього дослідник П.П. Музиченко відмічає: «Потреба оборони призвели до необхідності введення трудових мобілізацій і трудової повинності. Трудовій мобілізації підлягало працездатне населення міст з числа тих, хто не працював у державних установах і на підприємствах. Мобілізовані направлялися на важливі виробництва й будови за місцем проживання. Трудова повинність використовувалася для виконання будівельних робіт на оборонних спорудах, заготівлі палива, охорони шляхів сполучення, зв'язку, електростанцій та інших

важливих об'єктів, що мали оборонне значення. Трудова повинність поширювалася на чоловіків від 16 до 55 років, а жінок від 16 до 50 років» [5, с. 376].

Настання мирного часу (закінчення війни) створило всі умови для ефективної праці та відмови від способів регулювання трудових відносин воєнного часу. Прикладом цього є скасування трудової мобілізації й установлення процесу організованого набору робочої сили на підставі договорів між роботодавцем і працівником, ліквідація щоденних тригодинних понаднормових робіт, відновлення запланованих і додаткових відпусток, виплата відпускних, які не були реалізовані у воєнний період.

Наступний етап становлення сучасного трудового законодавства пов'язаний із рішенням Президії Верховної Ради СРСР від 8 березня 1956 року про впровадження скорочення робочого дня в передвихідні й передсвяткові дні на дві години. У цей період встановлено тимчасове пом'якшення норм трудового законодавства. Однак процес централізації державного механізму (системи органів влади й управління, правоохоронних органів) вплинув на виникнення тенденції централізації законодавчої влади. Згідно із законом від 1 лютого 1957 року, модифікація права визначила межі законотворчої самостійності радянських республік. Так, на союзному рівні – це Основа законодавства Союзу РСР і союзних республік, на республіканському – кодекси всіх галузей права. Результатом цього виду діяльності стало видання Зводу законів СРСР і Зводу законів Української РСР.

На початку 1970-х років створено новий Кодекс законів про працю УРСР, базисом для якого слугували раніше розроблені положення та перевірені на практиці. Реформування законодавства торкнулося юридичних гарантій прав робітників: визначення обов'язків роботодавця та працівника в процесі укладання трудового договору, який може мати усну або письмову форму. Працевлаштування підтверджується створенням наказу (розпорядженням) підприємством з подальшим ознайомленням працівника з ним під розписку. Таким спосіб прийому на роботу (підписання трудового договору) вперше визнано офіційним допущенням до роботи, незалежно від того чи був процес працевлаштування оформлений належним чином. Нововведенням трудового

законодавства було створення положення, відповідно до якого підприємство не має права відмовити працівнику в укладанні трудового договору, що переведений з іншої установи за згодою між керівниками підприємств.

Період «Перебудови» (1985–1991 роки) в історії нашої держави зумовив необхідність змін у трудовому законодавстві, що призвело до розроблення нового порядку укладення колективних трудових договорів, ліквідовано низку законодавчих обмежень, визначено тривалість випробувального терміну під час прийому на роботу – за згодою сторін трудового договору.

Новий етап розвитку трудового законодавства України починається з 1991 року, коли наша країна визнана незалежною державою. Із цього періоду в Кодекс законів про працю України внесено дуже багато змін, які зумовлені переходом України до ринкової економіки, що потребувало домінування договірного регулювання суспільних відносин у сфері найманої праці. Однак при цьому варто відмітити, що реальних і дієвих механізмів реалізації договірного регулювання праці так не створено [6].

На завершення хотілося б підсумувати, що незважаючи на те, що до Кодексу законів про працю за п'ятдесят років було унесено низку змін і доповнень, у ньому залишається чимала кількість прогалин, адже більшість його норм є застарілими та не відповідають наявним реаліям. Тому постає нагальна потреба у новому Трудовому кодексі, який би вже враховував усі недоліки, що були згадані вище, аби стати більш прогресивним нормативним актом на рівні з розвинутими країнами.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. ВВР, 1971, додаток до № 50. Ст. 375.
2. Таль Л.С. Очерки промышленного рабочего права. 2-е издание, значительно дополненное. Москва : Московское научное издательство, 1918. 225 с.
3. Догадов В.М. Очерки трудового права. Москва : Прибой, 1927. С. 16.
4. Пастухов В.П. Радянське трудове право. Київ : Радянська школа, 1989.
5. Музиченко П.П. Історія держави і права України : навчальний посібник. 6-те видання, перероблене й доповнене. Київ : Знання, 2007. 471 с.
6. Чанишева Г. Окремі теоретичні проблеми сучасного трудового права України. Право України. 1999. № 9. С. 13–19.

Шейко Ксенія Володимирівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Право», 3 курс, гр. 34
Науковий керівник – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського
Гоц-Яковлєва О.В.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ

Правове регулювання відносин у сфері економіки, як низки різноманітних зв'язків, що виникають при виробництві і розподілі матеріальних благ, мають певні особливості: їх різний характер і правова природа обумовлюють необхідність регулювання цих відносин шляхом поєднання норм різних галузей права. Зокрема, правовим регулюванням охоплені наступні категорії відносин економічної сфери: майнові, господарські, податкові, фінансові, трудові та інші суспільні відносини, що виникають в процесі розподілу матеріальних благ.

У зв'язку з тим, що Російська Федерація проявила акт жорстокості і цинізму по відношенню до українського народу й розпочала повномасштабне вторгнення страждають усі без виключення сфери забезпечення життєдіяльності, як наслідок маємо руйнування звичного ритму життя й економічних відносин, зокрема. Отже, правове регулювання тих чи інших економічних відносин по суті відбувається у екстреному режимі й потребує відповідних змін, які змогли б відповісти на виклики воєнного стану та мінімізувати негативні наслідки агресії.

Під правовим регулюванням у юриспруденції розуміють унормування поведінки суб'єктів суспільних відносин за допомогою юридичного інструментарію. Тим самим правове регулювання відображає, як право регулює ту чи іншу сферу людського життя [1, с. 90].

Багатогранність і складність економічних відносин обумовлює їх правове регулювання окремими галузями права. Стосовно трудових відносин, то їх правове регулювання здійснюється Конституцією України, Кодексом законів

про працю України, законами та іншими нормативно-правовими актами. Зокрема, Конституцією України закріплені основоположні права громадян, пов'язані з реалізацією права на працю, що є основоположним соціально-економічним правом людини.

Разом з тим, статтею 64 Конституцією України встановлено, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Згідно з пунктом 3 Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3]. Слід зауважити, що п. 3 Указу Президента від 24.02.2022 № 64/2022 встановлена можливість обмеження конституційних прав, а саме права на працю, права на підприємницьку діяльність, права на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів для тих хто працює.

З огляду на збройну агресію, запроваджений воєнний стан та норму щодо можливості обмеження прав громадян у сфері праці та захисту своїх економічних інтересів й задля врегулювання та деталізації організації трудових відносин Верховною Радою України прийнято Закону України № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

Аналіз вищезгаданого закону дає можливість сформулювати загальне враження щодо організації трудових відносин в умовах воєнного стану. Не зважаючи на мінливість трудових відносин у зв'язку із бойовими діями, що тривають на значній території держави, законодавець намагається зберегти їх відносну стабільність та за можливості не позбавляти громадян хоча б деяких гарантій в аспекті трудових відносин. Поряд із наданням роботодавцям

можливості вивільнення працівників під час їх тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці, законодавцем зберігаються гарантії щодо категорії осіб, які перебувають у відпустці у зв'язку вагітністю та пологами та відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а саме вивільнення працівників вказаної категорії не допускається.

На період дії воєнного стану вводиться поняття «призупинення дії трудового договору», що за своєю суттю є тимчасовим припиненням роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасовим припиненням працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором. Введення даного поняття викликане неможливістю надання та виконання роботи у зв'язку з військовою агресією проти України. Особливістю такого явища як «призупинення» є те, що воно не тягне за собою припинення трудових відносин, що в свою чергу є своєрідною гарантією закріплення громадян за своїм місцем роботи.

Абзацом 2 ч. 2 ст. 2 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» встановлено певну мобільність щодо укладення трудових договорів в умовах воєнного стану. З метою оперативного залучення до виконання роботи нових працівників, а також усунення кадрового дефіциту та браку робочої сили, у тому числі внаслідок фактичної відсутності працівників, які евакуювалися в іншу місцевість, перебувають у відпустці, простої, тимчасово втратили працездатність або місцезнаходження яких тимчасово невідоме, роботодавець може укладати з новими працівниками строкові трудові договори у період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника.

Крім того, згідно з ч. 3 ст. 12 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» протягом періоду дії воєнного стану роботодавець на прохання працівника може надавати йому відпустку без збереження заробітної плати без обмеження строку, встановленого ч. 1 ст. 26 Закону України «Про відпустки» [4].

Аналіз ст. 10 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», яка стосується оплати праці, засвідчує, що законодавець зобов'язує роботодавця вживати всіх можливих заходів для забезпечення реалізації права працівників на своєчасне отримання заробітної плати. Можна дійти висновку, що законодавцем вжито всіх можливих заходів задля продовження функціонування підприємств, організацій аби втримати економічні показники в допустимих межах й запобігти безробіттю.

В умовах воєнного стану система організації трудових відносин потребує реорганізаційних заходів, які б мінімізували кількість втрат роботи, порушень трудових прав та захистили право громадян на працю, відпочинок та гідну оплату. Зважаючи на підстави таких змін, а саме прояв збройної агресії, слід як ніколи докласти максимум зусиль – кожен на своєму робочому місці – для стабілізації економіки країни, забезпечення критично важливих потреб громадян й усунення проблем кадрового голоду.

Прийняттям Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» трудові відносини було адаптовано під реалії сьогодення, що забезпечило, з одного боку, допустимий рівень захисту прав найманих працівників, а з іншого – створило умови для роботодавців щодо підтримки їх діяльності та виконання покладених на економіку завдань.

Список використаних джерел:

1. Вовк І. А. Як право впливає на економічні відносини: аналіз стадії правового регулювання // Вісн. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Економічна теорія та право : зб. наук. пр. / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2015. – № 3 (22). – С. 89–99.
2. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

Долмат Данило Романович
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Право», 3 курс, гр. 34
Науковий керівник – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського
Гоц-Яковлєва О.В.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОТИ ЗА СУМІСНИЦТВОМ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку із відкритою збройною агресією РФ проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, на території нашої держави Указом Президента введено воєнний стан [1]. Багато людей були змушені покинути свої домівки, а підприємства, установи та організації призупинити свою роботу. Такі події призвели до того, що ці люди позбавлені можливості працювати та заробляти гроші для задоволення своїх потреб, а головне, що процедура звільнення у більшості випадків не проводилася і трудові відносини між працівниками і підприємствами зберігаються. Тому постає актуальне питання роботи за сумісництвом у такий період з метою надання працівнику змоги реалізувати права передбачені ч. 2 ст. 21 КЗпП, а саме реалізувати свої здібності до продуктивної і творчої праці шляхом укладення трудового договору на одному або одночасно на декількох підприємствах, в установах, організаціях (якщо інше не передбачено законодавством, колективним договором або угодою сторін) [2].

Для початку, варто розібратися із поняттям сумісництва. Відповідно до п. 1 Наказу Міністерства праці, Міністерства юстиції та Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій» № 43, «сумісництво – це виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому ж або іншому підприємстві, в установі, організації або у громадянина (підприємця, приватної особи) за наймом» [3]. Тобто така форма роботи

передбачає виконання працівником трудових обов'язків за новим трудовим договором у вільний від основної роботи час. Сумісництво буває внутрішнім і зовнішнім. Внутрішнє сумісництво передбачає працевлаштування на тому ж самому підприємстві (тобто за основним місцем роботи). Зовнішнє ж передбачає укладення трудового договору на іншому підприємстві, установі чи організації. В сучасних реаліях воєнного стану більш актуальним є зовнішнє сумісництво, адже внутрішньо переміщені особи працевлаштовуються на підприємствах в інших містах.

У березні 2022 року було прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в період воєнного стану» [4]. У ст. 13 цього Закону було запроваджене нове поняття, таке як «призупинення дії трудового договору», яке означає тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором [4]. Тобто таке призупинення дії трудового договору звільняє сторони від певних обов'язків, передбачених трудовим договором: роботодавця – надавати роботу, а працівника – її виконувати. При чому трудові правовідносини між роботодавцем та працівників зберігаються. В цьому випадку як раз можливе працевлаштування за сумісництвом на іншому підприємстві, установі чи організації. Варто також зазначити, що відповідно до п.1 Постанови Кабінету Міністрів України «Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій» при укладанні трудового договору за сумісництвом, працівник не зобов'язаний питати згоди роботодавця за основним місцем роботи [5]. В цій же Постанові зазначено, що для працівників державних установ та організацій встановлені обмеження у часі для роботи за сумісництвом, а саме тривалість роботи за сумісництвом не може перевищувати чотирьох годин на день і повного робочого дня у вихідний день, а загальна тривалість роботи за сумісництвом протягом місяця не повинна перевищувати половини місячної норми робочого часу [5]. Для деяких категорій працівників може взагалі встановлюватися заборона на роботу за сумісництвом керівниками установ, організацій чи самим законом. Однак,

постає питання доречності таких обмежень, адже внутрішньо переміщені особи фактично не виконують трудових обов'язків у період воєнного стану. Кабінетом Міністрів України від 4 березня 2015 року була прийнята Постанова № 81, що скасовує деякі положення постанови «Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій», а саме щодо тривалості роботи за сумісництвом, порядку надання відпустки та заборони роботи за сумісництвом (крім заборони, встановленої законом) [6]. Дія цієї постанови розповсюджується на працівників державних підприємств, установ і організацій, які переміщуються з районів проведення антитерористичної операції. Тобто, в умовах воєнного стану, що діє на даний момент на території України, це може стосуватися усіх працівників державних підприємств, установ і організацій, які були змушені залишити територію проведення бойових дій. Тому працівника можна оформити на більшу тривалість робочого часу, ніж встановлено вищезазначеною постановою. Звідси випливає і питання оплати роботи за сумісництвом. Відповідно до ст. 102¹ КЗпП України оплата працівників, які працюють за сумісництвом, здійснюється за фактично виконану роботу [2]. Тож враховуючи те, що обмеження на тривалість робочого часу на період воєнного стану для внутрішньо переміщених працівників скасовані, вони можуть розраховувати на можливість отримання більшої заробітної плати. Щодо питання звільнення працівників, які працюють за сумісництвом, то підстави для цього загальні, передбачені КЗпП України, окрім можливості звільнення з суміщуваної роботи у зв'язку з прийняттям на роботу іншого працівника, який не є сумісником, а також у зв'язку з обмеженнями на роботу за сумісництвом, передбаченими законодавством. Проте, на мою думку, звільнення працівника лише з підстави, що можна взяти на роботу іншого, який не є сумісником, в даній ситуації, не досить доречно. Адже знову таки, скасування обмежень щодо робочого часу дає можливість внутрішньо переміщеним працівникам працювати повний робочий день. І тому, прийняття чи звільнення працівника-сумісника з роботи, враховуючи обставини, що

відбуваються в Україні з лютого 2022 року, повинно вирішуватися роботодавцем лише враховуючи його кваліфікацію та здібності.

Таким чином, в умовах воєнного стану, працівники, які були змушені покинути свої рідні міста та домівки, а також позбавилися можливості працювати та заробляти гроші для задоволення власних потреб, можуть розраховувати на працевлаштування за сумісництвом як варіант реалізації свого права на працю навіть в таких тяжких умовах сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 року № 2102-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
2. Кодекс Законів про працю України : Закон України від 23.07.1996 року (в редакції від 07.05.2022) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: наказ Міністерства праці, Міністерства юстиції, Міністерства фінансів від 28.06.1993 №43 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93#Text>
4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
5. Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.04.1993 року № 245 (в редакції від 11.03.2015 року) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-93-%D0%BF#Text>
6. Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій, які переміщуються з районів проведення антитерористичної операції: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 року №81 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/81-2015-%D0%BF#Text>

Ілющенко Анастасія Сергіївна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Право», 4 курс, гр. 45
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-
правових дисциплін і трудового права імені проф. О.І. Процевського
Новіков Д.О.

САМОЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану в Україні зумовило потребу вивчення способів захисту права, зокрема, трудових прав, в якій, виходячи із її важливості вводиться спеціальне правове регулювання. Одним із способів захисту трудових прав є самозахист трудових прав. Так, ч. 5 ст. 55 Конституції України передбачає самостійні активні дії кожного громадянина для захисту трудових прав та інтересів з використанням засобів, не заборонених законом [1]. Це є фундаментальна правова основа для самозахисту трудових прав.

З сутнісної точки зору самозахист являє собою самостійні активні дії працівників, спрямовані на охорону своїх трудових прав, життя і здоров'я без звернення або поряд із зверненням до органів з розгляду індивідуальних трудових спорів або до органів з нагляду і контролю дотримання законодавства про працю. Самозахист трудових прав ставить на меті не досягнути якихось більших прав, але додержання вже існуючих. Шляхом самозахисту можна примусити трудове право діяти без очікування акту «доброї волі» від роботодавця. У цьому аспекті потрібно визначити та дослідити основні аспекти права працівника на самозахист, форми та способи його реалізації.

Самозахист як неюрисдикційна форма захисту являє собою діяльність самого працівника із захисту трудових прав та інтересів, що здійснюється із застосуванням відповідних цій формі способів захисту, не заборонених законом, з метою припинення порушення права, поновлення порушених прав та відшкодування заподіяної шкоди без звернення до компетентних органів. Самозахист трудових прав допускається тоді, коли працівник має можливість

правомірного впливу на роботодавця, не звертаючись за допомогою до судових чи інших компетентних органів.

Треба відзначити, що самозахист як форма захисту трудових прав повинна відповідати таким вимогам, тобто правилам, обов'язковим для виконання як: 1) відповідність способів самозахисту скоєним роботодавцем порушенням трудових прав, тобто заподіяні несприятливі наслідки та способи самозахисту повинні бути адекватні один одному; 2) скоєння діянь (дії чи бездіяльності) у відповідь на дійсне чи уявне порушення роботодавцем трудових прав; 3) додержання меж самозахисту трудових прав у способах, необхідних для припинення скоєних роботодавцем порушень.

Для виокремлення способів самозахисту трудових прав треба звернутись передусім до Закону України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану". Аналіз даного Закону дає можливість вказати на наступний спосіб самозахисту трудових прав в умовах воєнного стану: звільнення за ініціативою працівника без повідомлення за два тижні: "у зв'язку з веденням бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я працівника він може розірвати трудовий договір за власною ініціативою у строк, зазначений у його заяві (крім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури)" (ст. 4) [2]. Даний спосіб самозахисту спрямований, насамперед, на швидкий процес розірвання трудового договору у надзвичайних умовах війни, коли, наприклад, громадянин може здійснювати роботи в області чи місце, куди від евакуювався.

Також даний Закон передбачає спосіб самозахисту для роботодавців: "дія трудового договору може бути призупинена у зв'язку з військовою агресією проти України, що виключає можливість надання та виконання роботи" (ст. 13) [2]. Цей спосіб самозахисту у сфері трудового права спрямований на забезпечення швидкого заміщення кадрового потенціалу підприємства,

організацій та установ без розірвання трудового договору із працівниками, з якими відсутній зв'язок, але й з економією фонду заробітної плати.

Таким чином, в умовах воєнного стану чинне трудове законодавство передбачає здійснення самозахисту трудових прав як з боку працівника, так і з боку роботодавця.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.05.2022).
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#top> (дата звернення: 14.05.2022).

Коваленко Анастасія Валеріївна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Право», 4 курс, гр. 44
Науковий керівник – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського
Гоц-Яковлєва О.В.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕЄСТРАЦІЇ БЕЗРОБІТНИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні” від 24.02.2022 у зв’язку зі збройною агресією Російської Федерації було введено військовий стан на території України [1], після чого наступними указами такий стан було продовжено до 25 травня 2022 року. Таким чином, на даний момент в нашій країні триває воєнний стан, який, зокрема, передбачає особливості правового регулювання багатьох суспільних відносин. Згідно зі ст. 4 Указу Президента № 64/2022 Кабінет Міністрів України має ввести в дію план запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану

в Україні та забезпечити фінансування та вжити в межах повноважень інших заходів, пов'язаних із запровадженням правового режиму воєнного стану на території України.

Порядок реєстрації безробітних регулюється Постановою Кабінету Міністрів України № 792 від 19.09.2018 (далі – Порядок) [2]. Через воєнний стан деякі положення регулювання реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу, стали неактуальними, тому Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 334 від 19 березня 2022 року “Про деякі питання реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу, нарахування та виплати допомоги по безробіттю на період дії воєнного стану” [3]. Відбулися суттєві зміни у реєстрації таких осіб, зокрема, реєстрація безробітного здійснюється в день подання особою, яка шукає роботу, заяви про надання статусу безробітного до обраного ... в електронній формі за допомогою засобів Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, у тому числі мобільного додатку Порталу Дія, або за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку. Подати заяву в електронній формі за допомогою мобільного додатка Порталу Дія може особа, яка після введення воєнного стану працювала на умовах трудового договору або на інших підставах, передбачених законом, на території адміністративно-територіальних одиниць, визначених розпорядженням Кабінету Міністрів України № 204 від 6 березня 2022 року. Заява в електронній формі подається особою, яка виконала пункти а-г.

2) у разі подання заяви в електронній формі особою, яка після введення воєнного стану працювала на умовах трудового договору або на інших підставах, передбачених законом, на території адміністративно-територіальних одиниць, визначених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 204, така особа: заповнює заяву, яка формується засобами Порталу Дія; обирає та/або відкриває поточний рахунок у порядку, передбаченому абз. 4 п. 5 Порядку надання допомоги в рамках Програми “єПідтримка”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 року № 1272 “Деякі питання надання допомоги в рамках Програми “єПідтримка”;

подає до обраного нею центру зайнятості заяву. У такому випадку вимоги щодо подання особою до центру зайнятості документів, перелік яких визначено пунктами 17-19 Порядку реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 792 не поширюються. Як на мене це дуже добре, бо спрощує подачу заявки про надання статусу безробітного. Але, в ч. 6 ст.1 Постанови № 334 говориться про те, що «протягом 30 календарних днів після припинення чи скасування воєнного стану, безробітний зобов'язаний подати до такого центру зайнятості документи, перелік яких визначено пунктами 17-19 Порядку».

На мій погляд, формулювання деяких положень п. 19 Порядку, зокрема: «19. Особи, які зазначені у частині першій статті 14 Закону України “Про зайнятість населення” та які мають право на додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню на підприємства, в установи, організації з чисельністю штатних працівників понад 20 осіб за рахунок квоти у розмірі 5 відсотків середньооблікової чисельності штатних працівників, з метою прискорення їх працевлаштування, крім документів, зазначених у пунктах 17 і 18 цього Порядку, подають:

...3) один з батьків або особа, яка їх замінює і виховує без одного з подружжя дитину з інвалідністю, утримує без одного з подружжя особу з інвалідністю з дитинства та/або особу з інвалідністю I групи, - пенсійне посвідчення, що містить запис про інвалідність, рішення місцевого органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування про встановлення опіки чи піклування над такою дитиною або рішення суду та/або довідку структурного підрозділу з питань соціального захисту населення місцевої держадміністрації або виконавчого органу міської ради про отримання соціальної допомоги;» є проблемними в наш час, тому що від людей потребують подання усіх цих довідок у занадто маленький термін. Даний нормативний акт має застосовуватися саме щодо тих територій, в яких проводилися або тривають бойові дії або які є чи були окупованими, а тому

може існувати вірогідність що навіть якщо довідки були, то вони знищені або пошкоджені. І щоб їх відновити знадобиться більше часу, ніж 30 календарних днів. Отже, я вважаю, що 30 календарних днів на збирання та подання усіх цих документів є занадто малим терміном.

Тому, для вирішення цієї проблематики мають бути внесені зміни до законодавства, які передбачають:

1. Подовження зазначеного вище терміну до 50 календарних днів після припинення чи скасування воєнного стану, протягом яких безробітний зобов'язаний подати до Центру зайнятості документи, перелік яких визначено пунктами 17-19 Порядку.

2. Створення додаткових окремих комісій для того, щоб полегшити проведення медичних оглядів громадян та отримання довідок про інвалідність.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 10.05.2022).

2. Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 792. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2022).

3. Деякі питання реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу, нарахування та виплати допомоги по безробіттю на період дії воєнного: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2022 № 334 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/334-2022-%D0%BF#n5> (дата звернення: 10.05.2022).

Андрєєва Юлія Сергіївна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Право», 4 курс, гр. 45
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені проф. О.І. Процевського
Новіков Д.О.

ПРАВО НА СТРАЙК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення воєнного стану в Україні, передбачає здійснення трансформацій у багатьох сферах суспільного життя, зокрема, тих, що пов'язані із трудовою сферою. у даній сфері одним із провідних прав людини і громадянина відповідно Конституції України є право на страйк. Право на страйк є вторинним, має допоміжний характер щодо інших прав (на оплату праці, належні умови праці та т.п.). Це право є додатковим способом захисту прав і інтересів найманих робітників. Воно поєднує в собі елементи як соціальних, так і економічних прав: адже працівники в процесі страйку захищають своє право на заробітну плату та інші трудові права, що підтверджує його економічний характер, а ефективний захист цих прав є умовою для реалізації прав соціальних.

У ст. 44 Конституції України зазначається, що «ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Порядок здійснення права на страйк встановлюється законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до участі або до неучасті у страйку. Заборона страйку можлива лише на підставі закону» [1]. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів конфліктів» страйк – це тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків) підприємства, установи, організації (структурного підрозділу) з метою вирішення колективного трудового спору (конфлікту) [2].

В умовах мирного часу національне законодавство України передбачає умови, виконання яких є обов'язковим для проведення страйків. Основними з них є: 1) використання всіх можливостей для вирішення трудового спору за допомогою примирних процедур до початку страйку; 2) проведення голосування до початку цієї акції щодо доцільності її організації, а також з'ясування думки більшості найманих працівників про необхідність оголошення страйку; 3) своєчасне повідомлення постачальників та інших органів і суб'єктів про рішення провести цю акцію.

У свою чергу, стаття 24 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 р. проголошує: «Забороняється проведення страйку за умов, якщо припинення працівниками роботи створює загрозу життю і здоров'ю людей, довкіллю або перешкоджає запобіганню стихійному лиху, аваріям, катастрофам, епідеміям та епізоотіям чи ліквідації їх наслідків. Забороняється проведення страйку працівників (крім технічного та обслуговуючого персоналу) органів прокуратури, суду, Збройних Сил України, органів державної влади, безпеки та правопорядку. У разі оголошення надзвичайного стану Верховна Рада України або Президент України можуть заборонити проведення страйків на строк, що не перевищує одного місяця. Подальша заборона має бути схвалена спільним актом Верховної Ради України і Президента України. У разі оголошення воєнного стану автоматично настає заборона проведення страйків до моменту його відміни» [2]. Як бачимо, в умовах воєнного стану право на страйк не скасовується як і інші невід'ємні людські права із II розділу Конституції України. Однак в умовах воєнного стану не допускається його реалізація, адже це може негативно вплинути на обороноздатність країни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.05.2022).
2. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закону України від 3 березня 1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.05.2022).

Яковлєв Владислав Віталійович
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Право», 3 курс, гр. 34
Науковий керівник: д.ю.н., професор, в.о. завідувача кафедри
цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І.
Процевського Коваленко О. О.

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР – ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Трудовий договір розуміється у декількох аспектах. В.В. Жернаков наголошує, що юридичне значення терміна «трудовий договір» є багатоцільовим [1]. С.М. Прилипко та О.М. Ярошенко відзначають, що «трудовий договір має як економічне, так і юридичне значення. Економічне значення трудового договору полягає в забезпеченні потреб його сторін – працівника та роботодавця. Юридичне значення терміна «трудовий договір» є багатоцільовим» [2, с. 269].

Як акцентує увагу М.І. Іншин, «трудовий договір посідає особливе місце серед існуючих у сучасних умовах засобів реалізації трудових прав людини, гарантованих Конституцією нашої держави» [3, с.192]. За допомогою трудового договору реалізується право громадян України на працю, визначається рід діяльності, здійснюється розстановка та використання кадрів всередині підприємства, забезпечується охорона інтересів працівника.

Трудовий договір визначається як угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ними органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ними орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [4, ст.21].

Із легального визначення поняття трудового договору випливає розуміння сутності трудового договору як правового явища. По – перше, це правове значення, що відбивається в таких правових елементах: сторони трудового договору, виконання працівником внутрішнього трудового розпорядку, взаємні зобов'язання сторін. По – друге, це зміст трудового договору, тобто сукупність прав і обов'язків сторін.

Не важливо який рід роботи чи трудова функція виконуються працівником за трудовим договором – важливо, що це виконання здійснюється на підставі угоди, у якій зіткнулися у єдиній точці вільні волевиявлення сторін трудового договору.

Однак, вважаю, не можна погодитися з точкою зору, що «на підставі трудового договору працівник здає в найм власнику засобів виробництва (роботодавцю) свою здатність до праці» [5]. Подібні висловлювання, на мою думку, є некоректними, адже вони уподібнюють людину та її здатності до речі. А це є неприпустимим у сучасній цивілізованій державі, яка у ст.3 свого Основного Закону визначила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [6, ст.3]. Тому навряд чи слід застосовувати до регулювання відносин праці за участю людини таку термінологію. Людина нічого не здає, укладаючи трудовий договір – тим більше свою здатність до праці. Ця здатність є невід'ємної від самої людини, і тому її можна реалізовувати.

Потрібно підкреслити, що з точки зору права нема різниці чи працює особа за трудовим договором на державному підприємстві, в установі, у колективному господарстві, чи у фізичної особи. Всі наймані працівники мають однаковий правовий статус, і будь-який роботодавець зобов'язаний дотримуватись усіх правил і гарантій щодо них, передбачених трудовим законодавством [5]. Адже «законодавство про працю регулює трудові

відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами. Особливості праці членів кооперативів та їх об'єднань, колективних сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, працівників підприємств з іноземними інвестиціями визначаються законодавством та їх статутами. При цьому гарантії щодо зайнятості, охорони праці, праці жінок, молоді, осіб з інвалідністю надаються в порядку, передбаченому законодавством про працю» [4, ст.3].

Специфічною особливістю виконання роботи за трудовим договором із моменту виникнення саме такої форми реалізації права на працю є те, що працівник повинен виконувати доручену йому роботу особисто і не має права передоручати її виконання іншій особі. Це принципове положення, яке ніколи не змінювалося і зараз воно визначено у ст.30 КЗпП України [4, ст.30]. Це означає, що трудовий договір як форма реалізації права на працю носить особистий характер.

За договором працівник зобов'язується виконувати для роботодавця роботу визначеного роду, а роботодавець – забезпечити його такою роботою [4, ст.ст.21, 29]. Тобто по трудовому договору працівник може залучатися роботодавцем тільки до тієї роботи, яка охоплюється визначеним цим договором, родом роботи. Ознакою трудового договору як сучасної форми реалізації права на працю слугує також підлягання працівника правилам внутрішнього трудового розпорядку, які існують на кожному підприємстві, в установі, організації і визначають режим роботи, відпочинку, безпечні умови праці, виконання встановленої міри праці, дисципліну праці.

Трудовий договір зумовлює розповсюдження на працівників юридичних гарантій забезпечення їх трудових прав. Виникнення трудових правовідносин означає охоплення працівника сферою дії трудового права, у якій функціонують гарантії, передбачені його нормами [3, с.193].

Таким чином, головна сутність трудового договору полягає в тому, що він укладається як добровільна угода працівника з роботодавцем і на підставі якої

виникають трудові правовідносини. У цьому проявляється принцип свободи і добровільності праці. При чому держава окреслює безпечний простір для взаємодії сторін трудового договору і дозволяє «грати за своїми правилами», однак не погіршуючи цих правил у порівнянні із стандартами, що визначені законодавством, бо ст.9 КЗпП України визначила: «Умови договорів про працю, які погіршують становище працівників порівняно з законодавством України про працю, є недійсними» [4].

Список використаних джерел

1. Жернаков В.В. Трудове право: підручник. URL: http://pidruchniki.com/1074041343312/pravo/trudove_pravo_-_zhernakov_vv (дата звернення: 13.05.2022).
2. Прилипко С.М., Ярошенко О.М. Трудове право України: підручник. [3-тє вид., переробл. і доп.]. Харків : Видавництво «ФІНН», 2010. 752 с.
3. Іншин М.І. Трудовий договір крізь призму сьогодення: Сутність, значення, особливості. 2012. №9. С.192-197.
4. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 13.05.2022).
5. Пилипенко П.Д. Трудове право України: Академічний курс : Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, З. Я. Козак та ін.; За ред. П. Д. Пилипенка. 2-е вид., перероб. і доп. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 544 с. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/tryd-pravo/646-pulupenko/19589-rozdil-6-trudovij-dogovir-poryadok-prijomu-na-robotu-6-1-ponyattya-trudovogo-dogovoru.html> (дата звернення: 13.05.2022).
6. Конституція України. Верховна Рада України: Конституція; Закон від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст.141.

Соломонова Карина Олександрівна
ХНПУ імені Г.С.Сковороди
юридичний факультет, спеціальність “Право”, група 24
Науковий керівник - к.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права і процесу Задихайло О.А.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ СУБ’ЄКТІВ

В адміністративному праві виділяють групу спеціальних суб’єктів, до яких не застосовуються загальні засади адміністративної відповідальності, в неї входять неповнолітні, військовослужбовці, посадові особи, іноземці та особи без громадянства та інші суб’єкти, яким надано такий статус в КУпАП. Їх статус обумовлений певною характерною ознакою, які не притаманні загальним суб’єктам адміністративних правопорушень. Наприклад, вік, чи спеціальне службове становище, громадянство чи спеціальний правовий статус.

Починаючи з першої групи, а саме з неповнолітніх варто зазначити, що їх статус спеціального суб’єкта обумовлений їх віком та їх емоційною та розумовою неготовністю до застосування заходів примусу.

З огляду на це до них застосовуються виховні заходи, які зазначаються у статті 24-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Якщо починати з менш суворого заходу, то варто зазначити, що неповнолітня особа, котра вчинила адміністративне правопорушення повинна публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого. Він застосовується при обов’язковій наявності наступних умов: неповнолітній правопорушник розуміє неправомірність та суспільну шкідливість своїх дій; щиро кається. Публічність цього виховного заходу насамперед означає присутність інших осіб, це можуть бути батьки, вчителі або інші.

Далі за суворістю покарання йде попередження неповнолітньої особи про незаконність вчинених ним дій чи поведінки. Такий вид виховного заходу спрямований на безпосереднє зупинення неправомірних дій чи поведінки та

забезпечення гарантії не вчинення в майбутньому. За загальним правилом попередження здійснюється у присутності батьків або осіб, які їх замінюють.

Догана або суворогана догана — наступний за суворістю захід. Обов'язковою характерною умовою для застосування є наявність систематичності вчинення неповнолітнім адміністративних правопорушень. Стосовно форми такого заходу, то законодавець чітко регламентує офіційну форму осуду неповнолітньої особи за вчинення проступку, яка здійснюється від імені держави.

Наступним заходом є передання неповнолітнього правопорушника під нагляд батьків або осіб, які їх замінюють. Таке вид адміністративної відповідальності можливий лише при наявності позитивного, виховного впливу батьків, або осіб що їх замінюють та сприятливого клімату в родині. Законодавством також передбачена можливість передачі неповнолітнього правопорушника під нагляд педагогічного колективу за місцем навчання, але за обов'язковою згодою такого колективу. Також цей захід може застосовуватися з переданням під нагляд трудового колективу за місцем роботи неповнолітнього правопорушника, теж за його згодою. Ще законодавець передбачає передачу під нагляд окремим громадянам за їх виключним проханням. Такий вид виховного заходу застосовується без врахування згоди чи бажання на те неповнолітньої особи, їх батьків або осіб, що їх замінюють. Такі справи уповноважені розглядати суди.

Зазначені вище спеціальні заходи адміністративної відповідальності можуть і не застосовуватися, а неповнолітня особа може нести адміністративну відповідальність на загальних засадах. Наприклад, незаконне виробництво наркотичних засобів, дрібне викрадення чужого майна, жорстоке поводження з тваринами та інші передбачені законодавством випадки. Існує лише одне правопорушення за вчинення якого неповнолітня особа буде нести адміністративну відповідальність лише на загальних підставах — це злісна непокоря законному розпорядженню поліцейського або військовослужбовця. Але все ж таки чи достатньо таких заходів впливу задля того, щоб неповнолітня особа не вчиняла у майбутньому адміністративних проступків або ж і зовсім не

порушувала законодавство? Зважаючи на лояльність покарань, вони можуть не достатньо впливати на порушника. Тому на мою думку, доцільно було б зазначати про систематичність правопорушень та повторні випадки і за таких умов вже притягувати до адміністративної відповідальності на загальних засадах.

Наступну групу спеціальних суб'єктів складають військовослужбовці та інші особи на яких поширюється дія дисциплінарного статуту. Їх особливе становище зумовлене їх правовим статусом та особливостями служби. Особливості адміністративної відповідальності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів та інших осіб зазначаються в статті 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення. За приписами цієї норми ми можемо зробити висновок, що відбувається заміна адміністративної відповідальності на дисциплінарну, такий процес називається субститутна відповідальність. З деяких положень Дисциплінарного статуту Збройних Сил України ми можемо говорити про наступне формулювання “за вчинення адміністративного правопорушення військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність за цим Статутом”. Але сам Статут не містить переліку адміністративних правопорушень, тому варто або ж внести зміни до нього, або ж розширити Главу 13-Б КУпАП, котра міститиме повний перелік адміністративних правопорушень військових та їх відповідальність.

Але є і в цьому випадку виняткові правопорушення за які військовослужбовці будуть нести адміністративну відповідальність на загальних засадах. Таку групу адміністративних проступків складають: порушення правил безпеки дорожнього руху, ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення тиші в громадських місцях та інші передбачені статтею 15 КУпАП випадки.

До наступної групи спеціальних суб'єктів належать посадові особи, які підлягають адміністративній відповідальності за невиконання чи неналежне виконання завдань, що входять до їх службових обов'язків. Особливістю їх відповідальності буде наявність наступного факту, якщо за один і той самий

адміністративний проступок підлягають відповідальності громадянин і посадова особа, то розмір адміністративного стягнення останнього буде більшим. Такі міри покарання є доцільними з огляду на те, що посадові особи вчиняють ту категорію проступків, котрі мають високу суспільну шкідливість, яка як вже зазначалося пов'язана із їх виконанням службових функцій. Але аналізуючи санкції статей Глави 13-А (адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією) законодавець вказує зовсім не ефективні розміри штрафних санкцій з урахуванням складу проступку.

Ще однією групою є іноземці та особи без громадянства, вони несуть адміністративну відповідальність за вчинення на території України проступків на загальних підставах, як і громадяни України. Є ще один відмінний захід адміністративного примусу, котрий може бути застосований до цієї категорії осіб — це видворення за межі України, він передбачений за вчинення адміністративних правопорушень, котрі грубо порушують правопорядок.

Отже, з урахуванням вищевикладеного слід зазначити, що на сьогодні в КУпАП адміністративна відповідальність передбачена для досить великої кількості спеціальних суб'єктів, проте для більш ефективного застосування заходів адміністративної відповідальності до окремих категорій з них, слід внести відповідні зміни до КУпАП, що дозволить підвищити рівень відповідальності спеціальних суб'єктів за вчинення адміністративних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Кодекс про адміністративні правопорушення - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
2. Закон України Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>

Троцько Крістіна Вікторівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Право», 4 курс, гр. 44
Науковий керівник – д.ю.н., професор, в.о. завідувача кафедри
цивільно-правових дисциплін і трудового права
імені професора О.І. Процевського Коваленко О. О.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК

На сьогоднішній час більша частина працюючих жінок у повній мірі не знають своїх трудових прав. Тому на практиці й скоюються порушення цих прав, як при працевлаштуванні так і під час звільнення. Законодавством України встановлено ряд норм які врегульовують та гарантують дотримання і охорону прав жінок, що працюють.

Важливо відмітити, що гармонія стосунків у сім'ї, її психологічну і моральну атмосферу значною мірою створює жінка. Я вважаю, що виховувати вільну, духовно багату людину може лише вільна, відповідальна мати, права та інтереси якої надійно захищені законом. Праця жінки – матері, яка виховує дитину, є важкою і необхідною для нормального розвитку суспільства, але не менш важливою є і реалізація жінки у професійному житті. Тому право має закріплювати такі моделі регулювання праці жінки, які б дозволяли поєднувати її працю і роботу.

Розв'язанню жіночих проблем і забезпеченню гендерної рівноправності сприяє державна політика України. Але конструктивна державна політика можлива ефективною лише за умови, коли жінки самі стають суб'єктами творення цієї політики.

У статті 24 Конституції України проголошується рівність прав і свобод жінок із чоловіками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість

поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства [1, ст.24]

Ці принципові положення деталізуються Кодексом законів про працю України та спеціальними законами України. Розглянемо ці спеціальні заходи законодавства:

У статті 174 КЗпП України [2] та статті 10 Закону України «Про охорону праці» [2] забороняється застосування праці жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (нефізичних робіт або робіт по санітарному та побутовому обслуговуванню), а також застосування праці з залучення жінок до підймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми.

Також існують обмеження у залученні праці жінок у нічний час, роботи у вихідні, святкові та неробочі дні [2, ст.176].

При влаштуванні на роботу роботодавець не має права встановлювати випробування вагітним жінкам, жінкам, які мають дітей віком до 3 років, а також одиноким матерям, які мають дитину віком до 14 років або дитину з інвалідністю, а також не може відмовити їм у працевлаштуванні на роботу за цими мотивами.

Також частина друга статті 184 КЗпП України зобов'язує власника або уповноважений ним орган у разі відмови у прийнятті на роботу повідомляти зазначеним категоріям жінок про причини відмови у письмовій формі. Відмову у прийнятті на роботу може бути оскаржено у судовому порядку.

Судовий захист такого права є суттєвою юридичною гарантією права жінок на працю. Роботодавець частіше відмовить при прийомі на роботу жінкам, адже саме вони, найбільш ймовірно, підуть відпустку по вагітності та пологах, по догляду за дитиною. Оскільки в патріархатному суспільстві основна роль жінки пов'язана, в першу чергу, із материнством, то молоді жінки завжди є «потенційними матерями». Найчастіше роботодавці не хочуть мати справу із молодими жінками, із жінками, у яких є маленька дитина. «Ви

заміжня?», «Ви маєте (плануєте мати) дітей?»... Подібні питання – не рідкість на співбесідах роботодавців із кандидатками.

Також серед гарантій, що містить законодавство є і така: переведення на легшу роботу мають право вагітні жінки, а також у жінки, що мають дітей віком до 3-ох років. Вагітним жінкам відповідно до медичного висновку знижуються норми виробітку, норми обслуговування, або вони переводяться на іншу роботу, яка є легшою і виключає вплив несприятливих виробничих факторів.

Згідно частини 4 статті 178 КЗпП – якщо зарплата переведених осіб на легші роботи є вищою, ніж та, яку вони одержували до переведення, їм виплачується фактичний заробіток.

Чимало уваги приділяється тому, як жінка може поєднувати догляд за дитиною та роботу. Зокрема, важливим питанням є те, як довго жінка після народження дитини може не працювати, як це впливає на її професійну діяльність і на розвиток дитини.

Відповідно до статті 183 КЗпП жінкам надаються перерви для годування дитини. Так жінкам, що мають дітей віком до півтора року, надаються, крім загальної перерви для відпочинку і харчування, додаткові перерви для годування дитини. Тривалість перерви становить не менше тридцяти хвилин не рідше ніж через три години. У разі наявності, в жінки, двох і більше грудних дітей тривалість перерви становить не менше години.

Що стосується відпусток, то відпустка у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною гарантована жінці частинами 1 і 2 статті 179 КЗпП [2]. Даними нормами визначний порядок отримання оплачуваної відпустки жінкою тривалістю 126 (140 – у разі народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів) календарних днів після пологів, починаючи з дня пологів.

За бажанням жінки їй надають відпустку для догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку що передбачено частиною 3, 4 статті 179 КЗпП. Також, якщо дитина потребує домашнього догляду, жінці в обов'язковому порядку може бути продовжена відпустка без збереження заробітної плати

тривалістю, яка визначена у медичному висновку, але не більш як до досягнення дитиною 6-ти років.

Жінці, яка всиновила новонароджену дитину безпосередньо з пологового будинку, або дитину старше трьох років з числа дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківської опіки, надається одноразова оплачувана відпустка у зв'язку з усиновленням дитини тривалістю 56 (70— при усиновленні двох і більше дітей) календарних днів без урахування святкових і неробочих днів після набуття законної чинності рішенням про всиновлення дитини [2, ч.1,ч.2 ст.182].

Отже, в Україні враховано всі основні положення з питань охорони праці жінок. Також за статистикою Україна з питань гендерної рівності займає непогані місця, але нам є куди ще розвиватись. Однак досягнута в цій сфері рівність прав повинна йти поруч із визнанням особливого покликання жінки – берегині домашнього вогнища.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996р.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.05.2022)..
2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 13.05.2022)
3. Про охорону праці. Закон України від 14 жовтня 1992 року № 2694-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 13.05.2022).

Максименко Софія Юріївна
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Міжнародно-правовий факультет,
спеціальність «Міжнародне право», група 07мп-20-05
Науковий керівник – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-
правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського
Гоц-Яковлєва О.В.

ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ

Зараз Україна впевнено крокує до європейського співтовариства, що передбачає здійснення економічних та політичних перетворень. Але, разом з тим, змін потребує й гуманітарно-правова сфера, яка складається з різних напрямлень, в тому числі й із забезпечення впровадження концепції верховенства права, підвищення захисту найбільш вразливих верств населення та гарантування юридичної рівності суб'єктів соціальних відносин. Остання складова втілюється передусім шляхом заборони встановлення суб'єктивних обмежень до реалізації прав громадян. Означене явище у юридичній науці має назву дискримінація.

Поняття «дискримінація» походить від латинського слова «discriminatio», що означає «розрізнення». Дефініції, наведені у тлумачних словниках, подібні в одному: суть дискримінації – в обмеженні або позбавленні прав одних осіб у порівнянні з іншими без розумних і об'єктивних на те підстав. Встановлення розрізень на основі об'єктивних критеріїв не є дискримінацією, а вважається диференціацією, себто встановленням додаткових норм із врахуванням умов та характеру певної роботи.

Дискримінація жорстко засуджується Європейським Союзом, Радою Європи, Організацією Об'єднаних Націй, Міжнародною організацією праці та іншими провідними міжнародними і регіональними організаціями, а боротьба з цим негативним явищем є одним із пріоритетів усього міжнародного співтовариства. Угода про Асоціацію з Європейським Союзом, Програма гідної

праці МОП на 2016-2019 рр., Європейська соціальна Хартія та інші міжнародні документи покладають на Україну зобов'язання щодо подолання дискримінації у правотворчій та правозастосовній сферах. Насамперед, це стосується сфери праці і передусім питання реалізації права на працю. Адже, по-перше, жодна особа, здатна та готова працювати не може бути обмежена у здійсненні свого права на працю, і, по-друге, саме реалізація права на працю є найпершим щаблем до визнання за особою бути спроможною брати участь у суспільному виробництві і розкривати власний потенціал під час праці. І саме протягом цього етапу особи можуть зазнати вплив дискримінації через суб'єктивні упередження роботодавця, який не бажає приймати на роботу людей, наприклад, певної статі, віку, соціального походження або політичних поглядів. Цим порушується принцип рівності суб'єктів трудових відносин, але й відбувається виштовхування зі сфери праці людей, які зазнали дискримінації, котрі можуть втратити віру в себе та свої професійні можливості. Себто дискримінація при реалізації права на працю є небезпечним явищем, котре в правовій та демократичній державі, якою є Україна, має бути подолано. Але для цього необхідне юридичне вивчення цієї проблематики, окреслення можливих шляхів захисту від дискримінації при реалізації права на працю та вироблення шляхів удосконалення чинного законодавства.

Дискримінація часто відбувається при реалізації права на працю. Зміст права на працю розкритий у ч. 1 ст. 43 Конституції України та полягає у можливості заробляти собі на життя працею, яку людина вільно обирає або на яку вільно погоджується [1]. У цьому сенсі реалізація права на працю представляє собою певну процедуру дій, яка спрямована на втілення означеного права. Як зазначає С. Гуцу, засади реалізації права на працю мають походити із потреби превенції порушення трудових прав працівників та гарантування адекватності законодавчо закріплених трудових прав та їх ефективне втілення [2, с. 109]. Гарантуючи право на працю, держава має створити умови для реалізації та захисту цього права. Основною із таких умов є встановлення конституційного принципу рівності перед законом та

неможливості встановлення переваг або обмежень через ознаки раси, кольору шкіри, політичні, релігійні та інші переконання, стать, етнічне і соціальне походження, майновий стан, місце проживання, мовні чи інші ознаки [1, ст. 24]. Себто дискримінація при реалізації права на працю визначається двома складовими: 1) порушенням принципу рівності через втілення його протилежності – забороненого розрізнення; 2) існуванням не заснованих на ділових якостях, умовах та характері праці розрізень, недопущень чи переваг, що породжує ліквідацію чи порушення рівності можливостей у сфері трудових відносин.

У чинному трудовому законодавстві захист від дискримінації при реалізації права на працю врегульований положеннями Кодексу Законів про працю України (далі – КЗпП) [3], законами України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [4], «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [5], а також низкою міжнародних актів, ратифікованих Україною, зокрема, Конвенцією МОП № 111 «Про дискримінацію в галузі праці і зайнятості» [6], Європейською конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод [7].

Водночас варто підкреслити, що чинний КЗпП не містить положень, присвячених саме захисту від дискримінації, акцентуючи увагу на необхідності забезпечення принципу рівності у трудових відносинах [3, ст. 2¹].

Наявне у Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [4, ст. 1] формулювання правової категорії «дискримінація» є досить широким за об'ємом, що не охоплює у своєму змісті окремо проблематику дискримінації у трудових відносинах. Тому актуальним є доповнення чинного КЗпП та включення до проєкту Трудового кодексу окремого розділу під назвою «Захист від дискримінації у трудових відносинах» та закріплення, відповідно, визначення правової категорії «дискримінація».

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Гуцу С.Ф. Актуальні питання реформування трудового законодавства України. *Гуманітарний часопис*. 2013. № 3. С. 108-112.
3. Кодекс законів про працю України: Закон УРСР від 10 грудня 1971 року. № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
4. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 6 вересня 2012 року. № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 32. Ст.412.
5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 року. № 2866-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.
6. Про дискримінацію в галузі праці і зайнятості: Конвенція МОП № 111 від 15 червня 1960 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161#top (дата звернення 07.05.2022).
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 07.05.2022).

Твалавадзе Христина Темуріївна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Право», 4 курс, гр. 44
Науковий керівник – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського
Гоц-Яковлєва О.В.

ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ МОЛОДІ

У сучасному світі з'явилося багато форм реалізації права на працю. Мабуть, найпоширенішою зараз є дистанційна. Насамперед це великий шанс для молоді, яка вчиться і не може бути присутньою на робочому місці «від дзвінка до дзвінка».

Для молодих людей освоєння дистанційної практики соціально-трудова відносин, з одного боку, може виступати додатковою проблемою у процесі професійного становлення, з іншого боку – часто воно й починається з оволодіння саме дистанційною трудовою діяльністю, що спрощує та скорочує час закріплення основ конкретної спеціальності. І головне, яку проблему може

вирішити дистанційна праця, так це забезпечення трудової зайнятості молоді, яка в умовах деіндустріалізації економіки поступово опиняється в умовах перманентного безробіття. Тому перед наукою трудового права постає негайне питання характеристики дистанційної праці як засобу забезпечення трудової зайнятості молоді.

Останні роки сучасна молодь все більше намагається знайти роботу, щоб бути матеріально незалежними, але це дуже складно, оскільки більшість вчиться у навчальних закладах. Дистанційна робота дає шанс тим, хто хоче і вчитися, і працювати, тому що вона за своїм розташуванням може здійснюватися у працівника вдома, у приміщеннях, які не належать до засобів виробництва роботодавця, а також в інших громадських місцях, де можливе виконання роботи із використанням інформаційних технологій.

Отже, дистанційну працю можна визначити як виконання роботи із використанням інформаційних технологій на підставі трудового договору, коли трудова діяльність здійснюється за межами приміщень роботодавця на постійній основі із можливістю самостійної організації процесу праці.

У даному аспекті, як зазначають соціологи, дистанційна праця є значимою для молоді, як у матеріальному, так і в соціальному плані. Вона дозволяє сполучати різноманітні соціально-трудова практики із процесом навчання в освітніх установах, виконанням соціальних ролей, сприяє підвищенню самооцінки, нівелює соціальну дискримінацію. Дистанційна праця у контексті подолання соціальної нерівності має ресурс залучення у соціально-трудова відносини представників декласованих для індустріального суспільства соціальних груп, людей з обмеженими можливостями за допомогою розширення сфери зайнятості, спектра вакансій, які передбачають віртуальну трудову діяльність [1, с. 97]. Соціальними функціями дистанційної праці молоді виступають: функція соціально-трудова адаптації, функція пом'якшення соціальної нерівності, функція розвитку первинних соціально-трудова навичок, функція професійної мобільності. Молодь є одним з основних суб'єктів дистанційної праці, структура якої включає наступні елементи:

держава та фріланс-біржі; групи працівники та роботодавці; служби зайнятості, кадрові агентства, центри комплексної підтримки молоді; провайдери дистанційних соціально-трудова практик [2, с. 318].

До того ж Міжнародна організація праці висунула теоретичні та практичні аргументи на користь того, що історично технологічні зміни були основною рушійною силою у розширенні номенклатури нової продукції, процесів і ринків, що супроводжувалося появою нових робочих місць і заробітків. У коло цих робочих місць для молоді з високим рівнем технічної освіти входить розробка програмного забезпечення; робота у телефонних центрах консультацій і центрах дистанційної обробки даних, які надають прямі послуги клієнтам або постачальникам послуг між країнами, причому така робота відкрита для молоді з повною середньою або, як правило, вищою освітою; робочі місця, які з'являються через розширення ринку мобільних телефонів або наданням більш широкого кола послуг у сфері ІКТ, таких як факси або Інтернет, через телекомунікаційні центри або Інтернет-кафе – для молоді з базовою освітою [3, с. 87].

Відповідно трудова зайнятість молоді може бути забезпечена наступним шляхом:

1) електронна робота вдома – найпоширеніша форма, яка практикується у власному будинку працівника, з використанням нових інформаційних і комунікаційних технологій;

2) робота через супутникові центри – окремі підрозділи підприємства, географічно віддалені від центральної організації, що залишаються на постійному електронному зв'язку;

3) робота у сусідніх центрах, які забезпечені електронними засобами, є спільними для різних користувачів і належать різним підприємствам або індивідуальним підприємцям. Вони розташовані поблизу житла працівників та можуть бути використані для інших цілей, таких як дистанційне навчання, телемагазин або дозвілля;

4) мобільна робота для молодих працівників, чия робота пов'язана з поїздками, коли можуть використовуватись електронні засоби зв'язку для того, щоб з'єднатися з їх роботодавцями та мати доступ до електронної пошти, банків даних.

Слід зазначити, що дистанційна робота взагалі, як форма організації праці, законодавчо врегульована. Це відбулося під впливом вимог карантину під час пандемії коронавірусу COVID-19. Однак, дистанційна праця молоді, яка, як було визначено, є актуальним засобом забезпечення трудової зайнятості цієї категорії населення, на жаль, залишається поза правовим врегулюванням. Тому, вбачається доцільним прийняття нормативного акту, який би враховував особливості дистанційної роботи молоді.

Список використаних джерел:

- 1.Правкина Я.Ю. Социологический анализ дистанционной работы как новой формы трудовой деятельности молодежи. Инновационная деятельность. 2012. № 12. С. 95-101.
2. Правкина Я.Ю. Социальные аспекты виртуализации дистанционных социально-трудовых практик (на примере молодежи). European Social Science Journal. 2012. № 10 (2). С. 316-323.
3. Молодежь: пути к достойному труду (Содействие занятости молодежи - ответ на вызов): Доклад VI Международной организации труда. Женева, Международная конференция труда, 93-я сессия 2005 г.112 с.

Кашарська Нінель Олександрівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Право», 4 курс, гр. 44
Науковий керівник – д.ю.н., професор, в.о. завідувача кафедри
цивільно-правових дисциплін і трудового права імені
професора О.І. Процевського Коваленко О. О.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КОЛА ОСІБ, ЩО МОЖУТЬ ПРАЦЮВАТИ У ФЕРМЕРСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЗА ТРУДОВИМ ДОГОВОРОМ

Реалізацію ініціативи громадян щодо виробництва товарної сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках, а також забезпечення раціонального використання і охорони земель фермерських господарств, правового та соціального захисту фермерів України визнано в Україні важливими питаннями, що потребують правового врегулювання. Таке визнання міститься у чинному Законі України «Про фермерське господарство» [1].

Очевидно, що фермерська праця є дуже важливою ланкою виробництва сільськогосподарської продукції в Україні, яка є аграрною державою. Вона поширена у нашій країні, хоча питання про форми реалізації права на працю у фермерських господарствах і досі залишаються дискусійними.

Дозволяючи використовувати фермерське господарство як форму підприємницької діяльності громадян, означений вище закон, разом із тим, вказує на можливість застосовувати, крім праці членів фермерського господарства, ще й найману працю – за трудовим договором. Специфіка цього договору потребує проведення наукових досліджень задля формування чіткого уявлення про останні відносини та належний захист прав працівників.

Відповідно до чинного законодавства трудовий договір може бути укладений як в усній, так і у письмовій формі. З практичної точки зору, звісно, письмова форма є більш прийнятною при укладенні трудових договорів, адже це виключить у майбутньому спори з приводу окремих питань щодо дії умов

трудового договору. Тому, видається, у чинному законодавстві необхідно встановити взагалі необхідність укладення трудових договорів у письмовій для усіх категорій громадян.

Важливо також акцентувати увагу на тому, що трудовий договір як сучасна форма реалізації права на працю представляє собою саме угоду, яка і є юридичним фактом виникнення трудових правовідносин. Законодавець таким чином осучаснив бачення цієї форми реалізації права на працю, акцентувавши увагу на первинному значенні цього факту. Адже раніше ч.3 ст. 24 КЗпП України допускала укладення трудового договору шляхом фактичного допущення до роботи, незалежно від того, чи був прийом на роботу належним чином оформлений. Із внесенням змін до КЗпП України у 2014 р. «працівник не може бути допущений до роботи без укладення трудового договору, оформленого наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу, та повідомлення центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення формування та реалізації державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування про прийняття працівника на роботу в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України» [2].

Вважаю, що такий підхід законодавця є справедливим. Адже потрібно спочатку домовитися за всіма важливими для потенційних сторін трудових правовідносин питаннями, а потім тільки допускати працівника до роботи. Це має бути правилом. А якщо це правило було порушено, роботодавець має нести відповідальність.

Особливості реалізації права на працю у формі трудового договору у фермерських господарствах встановлюються законом України «Про фермерське господарство» [1].

«Фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у

тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону» [1, ч.1 ст.1]. Таким чином, фермерське господарство створюється для того, щоб заробляти собі на життя працею через підприємницьку діяльність. Цікаво, що відносини, в яких реалізують право на працю члени сім'ї, що є членами фермерського господарства, визнаються трудовими. А саме: «Трудові відносини у фермерському господарстві базуються на основі праці його членів. У разі виробничої потреби фермерське господарство має право залучати до роботи в ньому інших громадян за трудовим договором (контрактом)» [1, ч.1 ст.27].

При цьому, варто відмітити, що ні у законодавстві, ні на практиці не міститься поняття «виробнича потреба». Однак, базуючись на тому, що, як раніше було відмічено, фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян – самостійної, систематичної, ініціативної й на власний ризик господарської діяльності, що здійснюється суб'єктами господарювання з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [3, ст.42]), а також на тому, що «фермерське господарство діє на умовах самоокупності. Всі витрати господарство покриває за рахунок власних доходів та інших джерел, не заборонених законодавством. Фермерське господарство самостійно визначає напрями своєї діяльності, спеціалізацію, організує виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку та реалізацію, на власний розсуд та ризик підбирає партнерів з економічних зв'язків у всіх сферах діяльності, у тому числі іноземних. Фермерське господарство має право вступати в договірні відносини з будь-якими юридичними або фізичними особами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування» [1, ст.24], питання про наявність виробничої необхідності та доцільність залучення до роботи найманих працівників повинно має вирішуватись фермерським господарством.

Також варто акцентувати увагу на тому, кому законом заборонено укладати трудові договори у фермерському господарстві у якості працівника.

Для цього варто зупинитись на визначенні членів фермерського господарства. А саме: «Членами фермерського господарства можуть бути подружжя, їх батьки, діти, які досягли 14-річного віку, інші члени сім'ї, родичі, які об'єдналися для спільного ведення фермерського господарства, визнають і дотримуються положень установчого документа фермерського господарства» [1, ч.1 ст.3].

Таким чином, особи, що є членами фермерського господарства та реалізують в ньому своє право на працю не можуть працювати в ньому за трудовим договором, бо «членами фермерського господарства не можуть бути особи, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом)» [1, ч.1 ст.3]. Адже йдеться про фермерське господарство як про родинно-трудове об'єднання осіб. Фермери – це не наймані працівники, а власники майна й господарі свого виробництва, трудова діяльність яких ґрунтується на членстві в фермерському господарстві.

Список використаних джерел:

1. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р., № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>. (дата звернення: 13.05.2022).
2. Про внесення змін деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці. Верховна Рада України: Закон України № 77-VIII від 28.11.2014 р. Відомості Верховної Ради. 2015. № 11. Ст.75.
3. Господарський кодекс України: затв. Законом України від 16.01.2003 р., №436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-29, № 21-22. Ст. 144.

Кузьміна Софія Євгенівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Право», 2 курс, гр. 24
Науковий керівник – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського
Гоц-Яковлєва О.В.

ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ВИПРОБУВАННЯ» ТА «СТАЖУВАННЯ» ПРИ РОЗІРВАННІ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЗА П. 11 СТ. 40 КЗпП УКРАЇНИ

Звільнення працівника за результатами випробування до 2016 року було окремою підставою для припинення трудових відносин і відбувалося згідно зі ст. 28 КЗпП України [1]. З 12.06.2016 ця норма відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо випробування при прийнятті на роботу» від 17.05.2016 № 1367-VIII була внесена до ст. 40 КЗпП.

Однією з проблем правового регулювання звільнення працівників за п. 11 ст. 40 КЗпП України пов'язана із загальною проблематикою відмежування правових явищ випробування та стажування [1].

Відповідно до ст. 29 Закону «Про зайнятість населення» право проходити стажування за професією (спеціальністю) у вільний від навчання студенти вищих й учні професійно-технічних навчальних закладів, котрі отримали професію (кваліфікацію) за освітньо-кваліфікаційним рівнем «кваліфікований робітник», «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст» та далі навчаються на подальшому освітньо-кваліфікаційному рівні, за якою здобувається освіта, мають право проходити стажування. До трудової книжки роботодавцем вноситься запис про проходження стажування [2]. Іншою ситуацією, коли чинними нормативно-правовими актами надається право стажування, є у випадку здійснення професійної підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних. Згідно з Порядком професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих

безробітних, затвердженим наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства освіти та науки України від 31.05.2013 р. № 318/655, стажуванням є підвищення кваліфікації безробітного з метою набуття практичних умінь і навичок для виконання професійних обов'язків за професією або на посаді, на яку претендує безробітний у роботодавця [3].

Як бачимо, на перший погляд, подібною зі стажуванням правовою категорією є випробування при прийнятті на роботу, що використовується з метою перевірки відповідності працівника роботі, котра йому доручається. Як і у ситуації зі стажуванням, при застосуванні випробування мають місце обмеження відносно кола суб'єктів, щодо яких воно може використовуватись. Водночас стажування як форма реалізації права за зайнятість, не окреслює необхідність укладення трудового договору, неодмінної виплати заробітної плати та по суті охоплення сферою дії трудового законодавства, а також наступного працевлаштування через укладення трудового договору – відношення зі стажування завершуються у встановлені договором стажуванням терміни.

У цілому провідною рисою розрізнення випробування та стажування виступає їх соціальна й правова природа: випробування впроваджується для перевірки вже працюючого працівника виконуваний роботі, а стажування використовується для удосконалення кваліфікації особи з ціллю набуття практичних умінь і навичок.

Таким чином, при проходженні особою стажування не виникають трудові відносини й, відповідно, не виникає питання про звільнення працівника з п. 11 ст. 40 КЗпП України. Відносини стажування припиняються із завершення строку стажування або у випадках, передбачених договором про стажування. Водночас практика застосування стажування для виконання трудових функцій неоднозначна: особи отримують інформацію, що взяті на строк випробування, але при цьому на підприємстві їх відносини із підприємством оформлюються на підставі договору стажування. Через це, по-перше, виникають проблеми існування незадекларованих трудових правовідносин та відмови фактичних

роботодавців виплачувати заробітну плату, а, по-друге, виявляється проблематика фактично звільнення працівників без правової підстави, що забороняється Міжнародною організацією праці відповідно до Конвенції № 158 «Про припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця» від 1982 р. [4].

Отже, для вирішення цієї проблеми слід розробити спеціальний нормативний акт про стажування, де потрібно чітко зазначити відмінність випробування та стажування та, зокрема, закріпити підстави та умови припинення відносин стажування.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 (у редакції від 07.05.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
2. Про зайнятість населення: Закону України від 5 липня 2012 року № 5067-VI. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 24, ст. 243.
3. Порядок професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних: Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства освіти та науки України від 31.05.2013 р. № 318/655. Офіційний вісник України від 16.07.2013 р., № 51, стор. 386, стаття 1859.
4. Про припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця: Конвенція Міжнародної організації праці № 158 від 1982 р. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_norm/normes/documents/normativeinstrument/wcms_c158_ru.htm.

Максименко Альбіна Вікторівна
ХНПУ імені Г.С. Сковороди
юридичний факультет, спеціальність «Право», 3 курс, гр. 34
Науковий керівник – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського
Гоц-Яковлєва О.В.

ЯКІСНА ВИЩА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Вища освіта та економіка нерозривно пов'язані між собою тому, що нестача висококваліфікованих спеціалістів загубить економічний розвиток в нашій країні. Завжди та всюди цінуються знавці своєї справи, фахівці, які всебічно заглиблюються у свою діяльність та можуть пристосуватися до різних умов, у тому числі й критичних. До того ж, воєнний час наглядно показав, які є прогалини у системі вищої освіти. А її розвиток допоможе ліквідувати негативні наслідки у багатьох сферах суспільного життя.

Дослідивши нормативно-правове регулювання вищої освіти в Україні, а саме проаналізувавши Закон України "Про освіту" [1] та Закон України "Про вищу освіту" [2], провівши порівняльний аналіз державної політики у сфері вищої освіти Польщі, Китаю, Канади та Німеччини [3], можна виокремити певні особливості та найбільш ефективні тенденції розвитку цієї сфери.

1. Масовість. Тобто перехід від всезагальної вищої освіти, бо стрімким є масовий попит на вищу освіту через попит індустрії послуг та сама економіка може задавати певний попит на необхідні знання, які потрібно отримати студентам у вищих навчальних закладах для перспективного працевлаштування. Для нової економіки необхідна велика кількість високо кваліфікованих спеціалістів з вищою освітою.

2. Безперервне навчання. Це потрібно тому, що з автоматизацією та роботизацією зникають робочі місця й це призводить до вивільнення багатьох спеціалістів.

3. Індивідуалізація навчання. Ця нова тенденція передбачає створення нових критеріїв оцінки студентів. Таким чином, буде надана потрібна увага кожному студенту. Буде більш чітка картина про здібності, компетенції та навички кожного студента. Технології адаптивної навчально-освітньої програми і платформи, які будуть враховувати індивідуальні потреби студента. Розвиток критичного мислення – завдання для університетів. Студенти самі будуть нести відповідальність за власний навчальний процес. І самоосвіта буде протягом всього життя.

4. Перевтілення викладачів. Потрібно, щоб викладачі були посередниками та наставниками, коучами, лідерами думок, та справжньою підтримкою для студентів.

5. Упор на практику. Надасть шанс студентам набути самостійності та отримати важливий професійний досвід.

6. Нішеве навчання. Роботодавці більш цінують спеціалізовані знання та ті, що сертифіковані професійними стандартами. Мікропрофесійне середовище, яке буде фокусувати увагу студента на виконанні конкретних функцій конкретної галузі. Таким чином, будуть значно поглиблюватися знання.

7. Академічна мобільність. Це можуть бути навчання, стажування в інших країнах або обмін ідеями, знаннями з різними закладами вищої освіти. Також це сприяє створенню інтернаціональних співтовариств. Готує студентів до життєдіяльності в умовах середовища, яке глобалізується.

8. Застосування ігор та вікторин під час навчання. Потрібно зробити сприятливі та комфортні умови для сприйняття інформації. У ненав'язливій формі проводити заняття. Це буде сприяти зростанню внутрішнього потенціалу кожної людини. Науково доведено, що така форма навчання призводить до якісного та швидкого запам'ятовування інформації і всього освітнього матеріалу.

Підводячи підсумки, треба зазначити, що якісну освіту можуть надавати такі вищі навчальні заклади, які відрізняються своєю виключною індивідуальністю, самостійністю, професійним викладацьким складом,

методами викладання та закріпленими принципами, на чому основана вся система вищої освіти. Велика зацікавленість уряду у вихованні і достойному навчанні своїх громадян також має свій вагомий відбиток. Говорячи про вищу освіту в Україні, слід відзначити, що, по-перше, за роки, які пройшли з моменту проголошення суверенітету, задачі, поставлені в Державній національній програмі «Освіта» [4], виконано, а принципи, сформульовані в Законі України «Про вищу освіту», реалізуються, що свідчить про втілення в життя обраного курсу інтеграції у світову систему. По-друге, помітний збіг певних особливостей функціонування вітчизняної системи вищої освіти з іншими країнами, що говорить про високі темпи інтеграції національної освітньої системи у світову.

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#top>.
3. Система державного замовлення у вищій освіті. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XD94.pdf.
4. "Освіта" ("Україна XXI століття"): Державна національна програма, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 року № 896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#top>.

***ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ І
ПРАВА ХХІ СТОЛІТТЯ ОЧИМА МОЛОДІ***

МАТЕРІАЛИ

VI Міжвузівської студентської наукової конференції

(20 травня 2022 року, м. Харків)

Відповідальний за випуск:
канд. пед. наук, доцент **О. В. Мельникова**

Тези друкуються в авторській редакції

*Відповідальність за зміст та дотримання вимог академічної
добросовісності несуть автори та їх наукові керівники*

Підписано до друку 20 травня 2022 р Ум. друк. арк. 14.

Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Україна, 61002, м. Харків, вул. Алчевських, 29.

Україна, 61002, Харків,
вул.. Алчевських, 29
www.hnpu.edu.ua